

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Журнал заснований у 1918 році

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Публічне управління та адміністрування

Том 34 (73) № 5 2023

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Головний редактор:

Горник Володимир Гнатович – доктор наук з державного управління, професор, директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.

Члени редакційної колегії:

Белякова О.В. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри «Менеджмент та підприємництво на морському транспорті» Азовського морського інституту Національного університету «Одеська морська академія»;

Дегтяр О.А. – доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри управління та бізнес-адміністрування Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Марова С.Ф. – доктор наук з державного управління, професор, провідний науковий співробітник Науково-дослідної лабораторії публічної безпеки громад Донецького державного університету внутрішніх справ;

Музика Ю.Д. – кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного управління та економіки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського;

Корнєєв В.В. – доктор економічних наук, професор, декан факультету фінансів та цифрових технологій, Державний податковий університет;

Кравченко С.О. – доктор наук з державного управління, професор, головний консультант відділу правової та антикорупційної політики Національного інституту стратегічних досліджень;

Кучабський О.Г. – доктор наук габілітований, професор кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (м. Гданськ, Республіка Польща);

Міхальські Томаш – доктор наук габілітований, професор кафедри океанографії Гданського університету (м. Гданськ, Республіка Польща);

Шведун В.О. – доктор наук з державного управління, професор, Начальник наукового відділу з проблем управління у сфері цивільного захисту навчально-науково-виробничого центру, Національний університет цивільного захисту України.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського
(протокол № 5 від 23.11.2023 року).**

Науковий журнал «Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського.

Серія: Публічне управління та адміністрування» зареєстрований Міністерством юстиції України (свідоцтво про державну реєстрацію друкованого ЗМІ серія КВ № 24804-14744ПР від 08.04.2021 року).

Журнал включений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» відповідно до Наказу МОН України від 17.03.2020 № 409 (додаток 1)

До 8 квітня 2021 р. журнал виходив під назвою «Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління».

У зв'язку зі зміною назви журналу було внесено відповідні зміни до Переліку наукових фахових видань України на підставі Наказу МОН України від 29.06.2021 № 735 (додаток 3).

Журнал включений до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща).

Сторінка журналу: www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua

ISSN 2663-6468 (print)

ISSN 2663-6476 (online)

© Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, 2023

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Добрянська Н.В. ДЕРЖАВНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	1
Чечотка В.Д. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	7

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Волошка Є.М. МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	13
Габуда А.С., Огерук І.С. ЗАКОНОТВОРЧА ЕКВІЛІБРИСТИКА З Е-ДЕКЛАРУВАННЯМ В УКРАЇНІ.....	19
Грабар Л.Ю. ВПЛИВ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН-РЕЦИПІЄНТІВ НА МІГРАЦІЙНІ ПОТОКИ З УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	25
Коцупал Д.В. ЛОБІЗМ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ФУНКЦІЇ.....	30
Красников Є.В. ЯКІСТЬ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ.....	36
Максимова А.Я. РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ПОШИРЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ.....	45
Матвейчук Л.О., Польовий П.В. ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	50
Rantileienko K.S. SOME MODERN METHODS OF IMPLEMENTING GENDER APPROACHES IN PUBLIC MANAGEMENT OF EDUCATION.....	55
Русенко Н.В. ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	60
Трещов М.М. АКТУАЛІЗАЦІЯ АРХІТЕКТУРИ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	69
Тюхтій М.П., Цира О.В. КЕРУВАННЯ ДАНИМИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ВЕКТОР ЕФЕКТИВНОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	77
Харченко Т.О. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ В МЕХАНІЗМАХ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ГАРМОНІЗАЦІЯ ПОЛІТИК УКРАЇНИ ТА ЄС.....	82
Хомик Х.Р. АНТИКОРУПЦІЙНІ ЗАХОДИ ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЧЧИНИ ТА ФРАНЦІЇ.....	89
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ	
Бондар В.Т. ФАКТОР ПЕРСПЕКТИВИ США ТА ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ: УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	94

Євтушенко А.С.	
ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СЕКТОРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	99
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	104

CONTENTS

THEORY AND HISTORY OF PUBLIC ADMINISTRATION

Dobrianska N.V. STATE EDUCATION POLICY OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS.....	1
Chechotka V.D. FEATURES OF THE FUNCTIONING OF PUBLIC ADMINISTRATION IN UKRAINE DURING THE CONDITIONS OF WAR.....	7

MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION

Voloshka Ye.M. MECHANISMS OF DUAL EDUCATION IMPLEMENTATION IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL PRE-HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION OF UKRAINE.....	13
Habuda A.S., Oheruk I.S. LEGISLATIVE EQUILIBRISTICS WITH E-DECLARATION IN UKRAINE.....	19
Hrabar L.Yu. THE IMPACT OF MIGRATION POLICIES OF RECIPIENT COUNTRIES ON MIGRATION FLOWS FROM UKRAINE DURING MARTIAL LAW.....	25
Kotsupal D.V. LOBBYING IN PUBLIC GOVERNANCE: ESSENCE, FEATURES AND FUNCTIONS.....	30
Krasnykov Ye.V. QUALITY OF STAFFING OF PUBLIC AUTHORITIES.....	36
Maksymova A.Ya. THE ROLE OF STATE IN SPREADING ENGLISH IN UKRAINE	45
Matveichuk L.O., Polovyi P.V. PUBLIC POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF DIGITAL COMPETENCES OF STATE AUTHORITY AND LOCAL GOVERNMENT PERSONNEL.....	50
Pantileienko K.S. SOME MODERN METHODS OF IMPLEMENTING GENDER APPROACHES IN PUBLIC MANAGEMENT OF EDUCATION.....	55
Rusenko N.V. INSTITUTIONAL SUPPORT FOR UKRAINE’S INTERNAL POLITICAL SECURITY.....	60
Treshchov M.M. UPDATE OF THE STATE MIGRATION POLICY ARCHITECTURE OF UKRAINE.....	69
Tiukhtii M.P., Tsyra O.V. DATA MANAGEMENT AS A KEY VECTOR OF EFFECTIVE PUBLIC ADMINISTRATION.....	77
Kharchenko T.O. CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF THE “GREEN” ECONOMY IN MECHANISMS OF STATE REGULATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR: HARMONIZATION OF POLICIES OF UKRAINE AND THE EU.....	82
Khomyk Kh.R. ANTI-CORRUPTION MEASURES AND THE RULE OF LAW: A COMPARATIVE STUDY OF GERMANY AND FRANCE.....	89

**PUBLIC ADMINISTRATION IN THE FIELD OF STATE SECURITY
AND THE PROTECTION OF PUBLIC ORDER**

Bondar V.T.

U.S.A. PERSPECTIVE FACTOR AND COUNTERING DISINFORMATION:
IMPROVEMENT OF THE NATIONAL SECURITY SYSTEM..... **94**

Yevtushenko A.S.

BASIC PRINCIPLES OF ANTI-CORRUPTION
IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SECTOR..... **99**

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS..... **104**

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 37.014.23:37.014.5

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.5/01>

Добрянська Н.В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ДЕРЖАВНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті визначено стан державної освітньої політики України, яка виступає складовим елементом державної політики та головним засобом забезпечення основоположних прав та свобод людини, посилення соціально-економічного та науково-технічного суспільного розвитку, а також покращення культурно-просвітницького рівня населення тощо. З'ясовано, що рівень розвитку сфери освіти впливає на майбутній розвиток держави загалом. Водночас, державний освітній потенціал виступає гарантією безпеки держави. Наведено трактування сутності поняття «державна політика в галузі освіти» різними науковцями. Визначено, що під державною політикою в галузі освіти варто розуміти комплекс цілей та завдань, які практично виконуються державою та органами публічного управління в даній галузі, а також сукупність інструментів, які при цьому використовуються.

Наведено головні функції та особливості державної політики у сфері освіти. Проаналізовано вплив повномасштабного вторгнення російської федерації на сферу освіти, яка в результаті воєнних дій натрапила на значні переешкоди, які необхідно подолати з метою збереження освітнього потенціалу і посилити її вплив на соціально-економічний розвиток держави в цілому. Встановлено, що не зважаючи на те, що сучасна війна, яка точиться в Україні, руйнує соціально-економічний розвиток як на регіональному рівні, так і на загальнодержавному рівні, водночас вона відкриває значні перспективи для будь-якої галузі національної економіки, зокрема сфери освіти. Обґрунтовано необхідність використання сучасних технологій в освітньому процесі задля забезпечення ефективного майбутнього розвитку галузі освіти. Це дасть можливість якомога більше залучати та якомога краще мотивувати людей до досягнення власної освітньої мети. Визначено на сьогоднішній день для того, щоб оптимізувати освітній процес слід спростити його організацію в усіх освітніх закладах та підвищити дієвість самостійної роботи здобувачів шляхом використання сучасних освітніх технологій.

Ключові слова: освітня політика, державна політика, державна політика в галузі освіти, державний освітній потенціал, сучасні освітні технології, війна.

Постановка проблеми. З початку незалежності нашої держави і до сьогоднішнього дня було здійснено чималу кількість необхідних реформ в сфері освіти, покликаних зберегти у ній не лише передові минулі звичаї, але й досягнути відповідність сучасним суспільним відносинам та накопичити інноваційний запас з метою майбутнього розвитку. Проте, повномасштабне вторгнення росії на територію України внесло істотні корективи в даний процес. Не зважаючи на те, що сучасна війна, яка точиться в Україні, руйнує соціально-економічний розвиток як на регіональному рівні, так і на загальнодержавному рівні, водночас вона відкриває значні перспективи для будь-якої галузі національної економіки, зокрема сфери освіти. Тому дана проблематика набуває виняткової актуальності в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні аспекти державної освітньої політики України в сучасних умовах були досліджені різними вітчизняними науковцями, серед яких І. Байда, Р. Валєєв, Л. Грень, О. Грибко, Т. Губанова, С. Захарін, В. Ковбасюк, Є. Красняков, Н. Мятенко, Ю. Сурмін, Я. Тицька, А. Шевчук, І. Шевчук, Н. Шульга та інші.

Метою статті є визначення стану державної освітньої політики України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Розв'язання актуальних проблем в розвитку сфери освіти є найважливішим стратегічним завданням державної політики. Загальновідомо, що рівень розвитку сфери освіти впливає на майбутній розвиток держави загалом. В той же час, державний освітній потенціал виступає гарантією безпеки держави.

Із початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію нашої держави сфера освіти натрапила на значні перешкоди, які необхідно подолати з метою збереження освітнього потенціалу і посилити її вплив на соціально-економічний розвиток держави в цілому.

Звернімося до законодавства. Так, у ч. 2 ст. 43 Конституції України зазначено, що держава реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Ст. 53 Конституції України закріплює право кожного на освіту. Держава за нормами згаданої статті забезпечує:

- доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах;

- розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання;

- надання державних стипендій та пільг учням і студентам [7].

Освіта завжди була і є важливою галуззю суспільного життя, необхідною умовою подальшого прогресу та розвитку. Законом України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII визначено, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування ціннісних орієнтацій і компетентностей, необхідних для успішної самореалізації, виховання відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору з метою забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [11].

Сам термін “державна політика у сфері освіти”, або, на нашу думку більш ємне словосполучення – “державна освітня політика” вживається із 60-х рр. ХХ ст., коли роль освіти на державному рівні почали розглядати як важливий чинник економічного розвитку і соціального прогресу; як сферу, що потребує особливої уваги на загальнодержавному рівні [8, с. 11].

Державну освітню політику формально можна розуміти як дії, вжиті органами державного управління щодо освітньої практики, а також те, як держава бачить стратегічно розвиток та надання освіти. Слід визнати, що деякі пропагують ширше розуміння освітньої політики – тобто, визнаючи той факт, що приватні актори або інші установи, такі як міжнародні та неурядові організації, можуть провадити освітню політику. Реалізація державної освітньої політики – це цілеспрямова-

ний і різноспрямований процес змін для втілення в життя конкретної політики, який може впливати на систему освіти на кількох рівнях. Реалізація є цілеспрямованою тією мірою, якою процес має змінити освіту відповідно до певних політичних цілей. Вона багатоспрямована, оскільки її можуть змінювати суб’єкти в різних точках системи освіти. Це залежить від факторів впливу процесу в тому, що інституції, суспільство та глобальний контекст впливають на систему освіти, а також способи формування та реалізації політики в освітній галузі [3, с. 76].

В наукових джерелах немає єдиного підходу до трактування сутності поняття «державна політика в галузі освіти», див. табл. 1.

Зважаючи на вище наведене, можна навести авторське бачення даного поняття. Так, на нашу думку, під державною політикою в галузі освіти варто розуміти комплекс цілей та завдань, які практично виконуються державою та органами публічного управління в даній галузі, а також сукупність інструментів, які при цьому використовуються. Держава може впливати та галузь освіти за допомогою різноманітних інструментів, зокрема політико-правових та адміністративно-економічних. При цьому вона вважається «суб’єктом освітньої політики». Освітня політика виступає складовим елементом державної політики та головним засобом забезпечення основоположних прав та свобод людини, посилення соціально-економічного та науково-технічного суспільного розвитку, а також покращення культурно-просвітницького рівня населення тощо.

Державна політика у сфері вищої освіти має певні особливості. Наприклад, Т. Губанова виокремлює такі особливості державної політики у сфері освіти:

- державна політика у сфері освіти є одним із напрямів загальної політики держави;

- аспекти реалізації державної політики у сфері освіти закріплені нормативно;

- державна політика у сфері освіти спрямована на реалізацію завдань у спеціально визначеній сфері;

- державна політика у сфері освіти ґрунтується на спеціальних принципах, які визначені в законодавстві;

- державна політика у сфері освіти визначається законодавчою владою, а реалізується виконавчою владою [4, с. 148].

Надійна, узгоджена політика та перспективні плани є основою для побудови стійких систем освіти, досягнення цілей розвитку освіти та ефек-

Концепт сутності «державна політика в галузі освіти»

№ з/п	Автор	Визначення
1	Р. Валеєв	«цілеспрямована діяльність державних органів щодо забезпечення права кожного на освіту, що досягається завдяки забезпеченню функціонування та розвитку освітньої системи»
2	В. Ковбасюк, Ю. Сурмін	«система напрямів діяльності держави на шляху розв'язання найбільш важливих проблем і вирішення завдань, що постають перед системою освіти»
3	Є. Красняков	«складова частина (підсистема) загальнодержавної політики, що включає сукупність певної системи цілей, завдань, принципів, програм та основних напрямів діяльності органів управління освітою, спрямованих на організацію науково-методичного та впроваджувального супроводу стратегій розвитку системи освіти. Державна політика в галузі освіти і державне управління освітою взаємопов'язані»
4	Я. Тицька	«передбачена законодавством сукупність дій органів державної влади щодо формування й реалізації стратегічних завдань сфери освіти, удосконалення та розвитку системи освіти з метою задоволення потреб людини й суспільства»
5	Н. Шульга	«за допомогою складових державної освітньої політики (створення належної інституційно-правової бази, забезпечення відповідного фінансування освітньої галузі, ефективної організації та управління освітою, високого рівня кадрового забезпечення освітнього процесу; зміцнення зв'язку між освітою та наукою тощо) держава коригує і спрямовує розвиток освітньої сфери, формує її зміст, структуру, визначає стратегічні напрями, забезпечує рівний доступ до якісної освіти, сприяє зростанню людського капіталу, прогнозує потребу кадрів для економіки, створює умови для розвитку духовних потреб суспільства тощо»

Джерело: складено на основі [2; 6; 8; 12; 14]

тивного внеску в навчання протягом усього життя. Основними функціями державної освітньої політики України, виконання яких забезпечить її ефективне впровадження є:

- формування нормативно-правової бази галузі освіти;
- концептуальні та програмні розробки прогностичного розвитку системи освіти;
- формування науково обґрунтованого соціально-економічного замовлення на якісну освіту для різних категорій громадян, звертаючи увагу на освіту протягом життя;
- забезпечення експертизи та контролю якості освіти на всіх рівнях;
- організація наукового, науково-методичного та практичного супроводу стратегій розвитку освіти [3, с. 77].

Забезпечення якості освіти в умовах воєнного стану другий рік поспіль є найвагомішою міжнародною подією. Наша країна презентувала себе, де попри всі страшні виклики, людські трагедії, військові дії, ракетні обстріли та бомбардування, освіта не тільки існує, а й розвивається та прагне покращуватися. На жаль, російські злочинці обстрілюють міста і села, гинуть громадяни України, знищуються заклади освіти. Захищаючи українську державу, ми дбаємо про цінності, утверджуємо ідентичність, чимала від-

повідальність за зміцнення основ української державності – на плечах армії освітян, які незалежно від трагічних обставин продовжують виховувати майбутні покоління. Тому дотримання законодавства про державну мову в умовах страшної війни, яка триває проти нашої нації, – одне із ключових завдань. Через війну Україна втратила певний комфорт життя та щоденну стабільність, і компенсувати ми це можемо завдяки освіті. Зараз відкрилося вікно можливостей для української освіти завдяки низці міжнародних партнерів, які готові долучатися, ділитися експертизою, найсвіжішими дослідженнями, навчати та фінансувати українську освіту. Тому якісна освіта є ключовим демографічним чинником: це фундамент для побудови людського капіталу країни; це єдиний інструмент у руках держави, який сприяє демографічному зростанню. Люди приймають рішення про народження більшої кількості дітей не через разову допомогу, а виходячи з того, чи є доступна і якісна мережа садочків та закладів освіти [5, с. 522].

Від 24 лютого 2022 року і дотепер в нашій країні діє воєнний стан, того ж дня Міністерство освіти і науки України оприлюднило «Роз'яснення МОН щодо роботи закладів освіти у межах правового режиму воєнного стану» [10], в якому закликала громадян зберігати спокій і розсудливість, а заклади освіти забезпечити: «надання освітніх

послуг у встановлених обсягах, відповідно до визначених освітніх програм і планів, а також здатності швидкого відновлення освітнього процесу». Наступного дня оголошено пропозицію щодо припинення освітньої діяльності на 2 тижні. Надалі органи законодавчої влади розширили гарантії для здобувачів і співробітників закладів освіти, наукових установ в умовах воєнного стану щодо організації освітнього процесу в найбільш безпечній для його учасників формі, збереження місця роботи, середнього заробітку, здійснення виплати стипендії та інших виплат, а також забезпечення місцем проживання та харчуванням [1, с. 203-204].

В останні роки відбувається оптимізація мережі закладів вищої освіти України. При чому, значне скорочення кількості ЗВО почалося з 2014/2015 н.р., що в основному пов'язано із демографічними чинниками та зменшенням кількості вступників до показника 2000/2001 н.р. Попри і так складну ситуацію у вищій освіті України, сьогодні низка ЗВО потерпають від нищівного впливу війни. Абсолютна більшість університетів зіткнулись з територіальною «розпорошеністю» студентів і персоналу і перейшли на дистанційну або змішану форму навчання. У найбільш критичному стані опинились ЗВО, розташовані в зонах активних бойових дій. Студенти та співробітники вимушені були виїхати за межі регіону. Внаслідок інтенсивних обстрілів і бомбардувань інфраструктура цих ЗВО зазнала різного рівня пошкоджень і руйнувань. Перманентно скорочується обсяг державного замовлення на підготовку фахівців. В умовах воєнного стану слід очікувати ще більшого його скорочення, що буде мати особливо негативні наслідки для регіональних ЗВО, які не можуть розраховувати на значний приплив абітурієнтів, які навчатимуться за власні кошти, через низький рівень доходів населення, а також через активні бойові дії. Усе це створює умови для відтоку студентів до потужних обласних і столичних освітніх центрів, а також до ЗВО у більш безпечних містах в центральних і західних регіонах України [13, с. 7-8].

Державна політика у сфері освіти в умовах війни передбачає запровадження різноманітних актуальних освітніх програм, альтернативних технологій навчання та авторських методик викладання у поєднанні з інноваційними концепціями формування професійних знань та навичок здобувачів. Академічна свобода закладу освіти реалізується через механізм елективних курсів, практичної підготовки спеціаліста та програм

самоосвіти, що передбачають можливість формування індивідуальної системи навчання. Проте попри виснажений емоційний і психологічний стан суспільства, фінансові труднощі, окупацію, вимушений переїзд за кордон освітній процес не зупиняється і заклади освіти продовжують надавати доступ до якісної освіти для всіх (незалежно від місця перебування), до кращих освітніх ресурсів і технологій, розвивати комунікативні та професійні компетентності здобувачів, сприяти соціальній стабільності та відновленню потенціалу України. Навіть більше, заклади освіти намагаються надати психологічну підтримку здобувачам і науково-педагогічним працівникам [1, с. 204].

Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій вже було окреслено низку актуальних проблем у сфері освіти і науки, що виникли у зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні, на розв'язання яких МОН України запропоновано певні рішення. Зокрема вони стосуються:

- 1) аудиту інфраструктури втрат;
- 2) розроблення плану відновлення освітньої інфраструктури;
- 3) вступної кампанії;
- 4) формування державного замовлення на підготовку кадрів;
- 5) аудиту переміщених закладів вищої освіти;
- 6) коригування оплати навчання для студентів контрактної форми навчання;
- 7) внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо продовження термінів діяльності тимчасового складу НАЗЯВО;
- 8) вивчення питання щодо створення корпоративних закладів вищої освіти та запуску відповідних пілотних проектів;
- 9) вступ іноземців до закладів вищої освіти протягом року;
- 10) створення умов для повернення в Україну здобувачів вищої освіти, які виїхали за кордон у зв'язку з воєнною агресією з боку РФ;
- 11) ліцензійних умов [9].

Задля забезпечення ефективного майбутнього розвитку галузі освіти необхідно зосередитися на використанні сучасних технологій в освітньому процесі. Це дасть можливість якомога більше залучати та якомога краще мотивувати людей до досягнення власної освітньої мети. Водночас освітні заклади повинні постійно моніторити зовнішні умови та технологічні зміни і відповідно до них готувати здобувачів до сучасних глобалізаційних та воєнних умов. Тому, на нашу думку, освітні заклади на сьогоднішній

день повинні розвивати власну інноваційність та креативність.

Висновки. Таким чином, війна значно впливає на усіх сфери суспільної життєдіяльності, зокрема на сферу освіти. Результат цього впливу можна побачити тільки по закінченні російсько-української війни. На сьогоднішній день для того, щоб оптимізувати освітній процес слід спростити

його організацію в усіх освітніх закладах та підвищити дієвість самостійної роботи здобувачів шляхом використання сучасних освітніх технологій. Іншими словами, на даний час в Україні необхідно сформувані новітній та інноваційний освітній простір, що допоможе кожній людині отримати відповідну освіту незважаючи на їхні можливості і обставини.

Список літератури:

1. Байда І., Мятенко Н. Стан української системи вищої освіти в умовах війни. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*. 2023. № 14. С. 202-204.
2. Валєєв Р. Г. Освітнє право України : навч. посіб. Луганськ, 2011. 287 с.
3. Грень Л., Грибко О. Державна політика у сфері освіти: шляхи реалізації. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2022. № 4. С. 75-88.
4. Губанова Т. О. Державна політика у сфері вищої освіти: нормативно-правовий аналіз. *Право і суспільство*. 2019. № 5. С. 144-149.
5. Захарін С.В. Освіта під час воєнного стану: виклики та сучасний стан. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 6 (12). С. 521-530.
6. Ковбасюк В., Сурмін Ю. Державна політика : підручник. нац. акад. держ. упр. при Президентові України. К.: НАДУ, 2014. 448 с.
7. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Красняков Є. Державна політика в галузі освіти в Україні: теоретико-історичний аспект: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Київ, 2012. 21 с.
9. Матеріали до засідання Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2022/05/13/Inform.MON.shchodo.pyt.vynesen.na.zasid.Kom.VRU.z.pytan.osvity.pdf>
10. Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти: Закон України № 2157-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-20#Text>.
11. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
12. Тицька Я. Державна політика у сфері освіти: правовий аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23). С. 55-60.
13. Шевчук І.Б., Шевчук А.В. Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 39. С. 1-11.
14. Шульга Н. Державна освітня політика як інструмент соціально-економічного розвитку України: автореф. докт. наук держ. управ.: 25.00.02. Київ, 2018. 36 с.

Dobrianska N.V. STATE EDUCATION POLICY OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS

The article defines the state of the state educational policy of Ukraine, which acts as a constituent element of the state policy and the main means of ensuring fundamental human rights and freedoms, strengthening socio-economic and scientific-technical social development, as well as improving the cultural and educational level of the population, etc. It was found that the level of development of the education sphere affects the future development of the state in general. At the same time, the state educational potential acts as a guarantee of the state's security. The interpretation of the essence of the concept of "state policy in the field of education" by various scientists is given. It was determined that state policy in the field of education should be understood as a set of goals and objectives that are practically fulfilled by the state and public administration bodies in this field, as well as a set of tools that are used in this regard.

The main functions and features of state policy in the field of education are given. The influence of the full-scale invasion of the Russian Federation on the sphere of education, which as a result of military operations encountered significant obstacles that must be overcome in order to preserve the educational potential and strengthen its influence on the socio-economic development of the state as a whole, is analyzed. It has been established that despite the fact that the modern war in Ukraine destroys socio-economic development both at the regional level and at the national level, at the same time it opens up significant prospects for any branch of the national economy, in particular the field of education. The necessity of using modern technologies in the

educational process in order to ensure effective future development of the field of education is substantiated. This will make it possible to attract and motivate people as much as possible to achieve their own educational goals. It has been determined to date that in order to optimize the educational process, it is necessary to simplify its organization in all educational institutions and increase the effectiveness of the independent work of applicants through the use of modern educational technologies.

Key words: *educational policy, state policy, state policy in the field of education, state educational potential, modern educational technologies, war.*

Чечотка В.Д.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті розкрито особливості функціонування публічного управління в Україні в умовах війни. З'ясовано, що головним завданням публічного управління на даний час є не тільки забезпечення діяльності системи публічного управління і перспективного державного розвитку, а й визначення найкращого напрямку даного розвитку з врахуванням ресурсної економії. Визначено головні недоліки функціонування публічного управління в Україні, зокрема високий рівень корупції в сфері публічної служби, наявність суттєвих недоліків у нормативно-правовому забезпеченні, брак публічних службовців та недостатній рівень їх компетенції, недостатня відкритість, а також неефективний поділ політичної і управлінської сфер та низький рівень їх контролю. Наведено зарубіжний досвід можна виокремити головні небезпеки для держави в умовах війни. Визначено, що серед небезпек для держави в умовах війни є знищення стійкої системи управління країною, раптові трансформаційні явища у структурі економічної системи, суттєва втрата надходжень до бюджету, посилення соціально-демографічних питань, зростання рівня бідності та інфляції, а також погіршення інвестиційного клімату у бізнес-середовищі. Виділено інституційні проблеми, які негативно позначаються на сучасні стандарти публічного управління у зв'язку із покращенням спроможності країни до оборони в умовах наростаючої збройної агресії. Серед є проблеми, пов'язані із незавершеністю адміністративно-територіального реформування; неефективним розподілом функцій управління між державними та місцевими органами влади та неурядовими організаціями; застарілою системою військового обліку та порядку формування мобілізаційного запасу; доволі великою корумпованістю та іншими інституційними змінами, які зумовлюють погіршення ефективності роботи вітчизняної системи публічного управління. Задля вирішення цих проблем та посилити ефективність діяльності публічних службовців, на нашу думку, необхідно забезпечити перспективу організації дистанційної діяльності публічних службовців; спростити порядок працевлаштування нових фахівців; залучити на посади фахівців у військовій сфері у військових адміністраціях; здійснити заходи в сфері підвищення кваліфікаційного рівня фахівців із зосередженням на діяльності в умовах війни.

Ключові слова: публічне управління, війна, публічні службовці, небезпеки, інституційні проблеми, органи державної влади, місцеве самоврядування, неурядові інститути.

Постановка проблеми. Призначення системи публічного управління полягає у забезпеченні реалізації державних функцій у будь-якій ситуації. Задля цього інститут державної служби повинен політично об'єктивно та стабільно розвиватися та узгоджуватися з принциповими положеннями європейської моделі «належного врядування». Функціонуванню публічного управління в Україні в умовах війни притаманні характерні особливості, які варто більш детально дослідити з метою визначення ефективних рекомендацій стосовно пріоритетних шляхів посилення ефективності системи публічного управління в процесі воєнного протистояння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику, пов'язану із особливос-

тями функціонування публічного управління в Україні у сучасних воєнних умовах досліджували такі науковці як В. Борщевський, О. Василиця, О. Гошовська, С. Дяченко, Н. МакФарлейн, Є. Матвеев, А. Миколук, О. Молошна, М. Нечипоренко, О. Тревого та інші. Не зважаючи на це, зважаючи на динамічні умови сучасності, постає необхідність більш детального розгляду даного питання.

Метою статті є розкриття особливостей функціонування публічного управління в Україні в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом останнього періоду в Україні відбулося чимало суттєвих потрясінь, які так чи інакше позначилися на усіх без винятку сферах життєдіяльності. Так, спочатку країна пережила

негативний вплив кризових явищ, революційний період, пізніше пандемію коронавірусної хвороби, а зараз перебуває у стані війни. Усі ці потрясіння стали значними небезпеками для країни в цілому, що дає можливість засвідчити важливе значення ефективного функціонування публічного управління. Це пов'язано з тим, що головним завданням публічного управління на даний час є не тільки забезпечення діяльності системи публічного управління і перспективного державного розвитку, а й визначення найкращого напрямку даного розвитку з врахуванням ресурсної економії.

Військова агресія Росії на теренах України 24 лютого 2022 р. зумовила введення воєнного стану на всій її території, що засвідчено підписанням Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 [8] та Указів Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 14 березня 2022 р. № 133/2022 [11] та від 22 травня 2022 р. № 2263-IX [9]. Відповідно до частини другої статті 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII Кабінет Міністрів України, інші органи державної влади, військове командування, військові адміністрації, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України, цим та іншими законами України [10]. Таким чином визначилися умови роботи публічних службовців у воєнних умовах, оскільки країна зобов'язана своєчасно враховувати реальну ситуацію та відповідно до неї коригувати свою діяльність з метою подальшого безперервного забезпечення надання суспільству потрібних послуг.

Введення воєнного стану постійно пов'язується із значним потрясінням для різноманітних сфер господарювання. Це зумовлено не лише трансформаційними явищами інституційно-правового характеру, але й військовим нападом ззовні, що виступає головною передумовою введення подібного стану.

Під час війни кожна країна по-різному керує своєю економікою, віддаючи перевагу певним формам витрат над іншими. Україна знаходиться в стані військового конфлікту, коли уряд визначає пріоритетність державних витрат у галузях критичної інфраструктури, оборони та національної безпеки, здійснюючи контроль над розподілом товарів, послуг та ресурсів [2, с. 5].

У будь-яких обставинах головне завдання функціонування публічного управління полягає у регулюванні і покращанні механізму адміністративної діяльності. У демократично розвинутій державі система публічного управління призначена для введення стратегічного напрямку сталого державного розвитку, а також для забезпечення дотримання прав і свобод громадян. Доволі велика кількість науковців виділяють цілий ряд недоліків функціонування публічного управління в Україні. На нашу думку, серед них можна виокремити такі найбільш серйозні, як:

- високий рівень корупції в сфері публічної служби;
- наявність суттєвих недоліків у нормативно-правовому забезпеченні;
- брак публічних службовців та недостатній рівень їх компетенції;
- недостатня відкритість;
- неефективний поділ політичної і управлінської сфер та низький рівень їх контролю.

Усі вище наведені недоліки мають досить деструктивний вплив на функціонуванні публічного управління в Україні. Навіть у воєнних умовах необхідно докладати зусилля для вирішення даних недоліків, оскільки вони можуть призвести до кризових умов у системі публічного управління, що, в свою чергу, може позбавити державу можливості вільно працювати в умовах існування агресора. Адже, як зазначає О.Л. Молошна «саме публічне адміністрування передбачає функціонування універсального організаційно-правового механізму виявлення, узгодження і реалізації суспільних потреб та інтересів, формування прав та обов'язків учасників суспільних процесів та їх взаємовідносини в правовому полі» [6].

Беручи до уваги зарубіжний досвід можна виокремити головні небезпеки для держави в умовах війни. Серед них найбільш загрозливими є знищення стійкої системи управління країною, раптові трансформаційні явища у структурі економічної системи, суттєва втрата надходжень до бюджету, посилення соціально-демографічних питань, зростання рівня бідності та інфляції, а також погіршення інвестиційного клімату у бізнес-середовищі.

Так, Грузія, яка у 2008 р., так само як і Україна зараз, стикнулася з військовим вторгненням росіян, постала перед необхідністю відшкодування завданих війною збитків місцевій інфраструктурі, потребою забезпечувати харчуванням та житлом велику кількість людей, що були зму-

шені покинути свої домівки під час військових дій, а також посиленням тиску на уряд з боку опозиції та значної частини населення [4].

Хорватію, війна 1991-1995 років змусила відмовитися від субсидування низки дотаційних з часів соціалізму галузей, які в умовах ринкової економіки мали збанкрутувати ще у 1980-х роках (наприклад, суднобудування). Крім того, країна була змушена прискорено проводити ліберальні реформа, зокрема дерегулювати ціноутворення та зняти частину обмежень у торгівлі [3].

Ізраїль, для якого війна 50-х років минулого століття, так само як і для Хорватії та України, фактично стала війною за незалежність, основну увагу приділив впровадженню «нової економічної політики». Так, з 1952 р. в країні було скасовано розподільну систему та державне регулювання цін. Одночасно країна започаткувала реалізацію низки великих інфраструктурних проєктів, включаючи будівництво нових підприємств у сфері енергетики, Національного ізраїльського водопроводу, розвиток портів тощо. Значні інвестиції держави йшли в аграрний сектор та легку промисловість. Протягом наступного десятиліття приділялася першочергова увага розвитку військово-промислового комплексу. Як наслідок, Ізраїль одним зі світових лідерів у сфері військової промисловості, яка перетворилася на головного роботодавця країни. До того ж експорт озброєння став важливим джерелом бюджету Ізраїлю [7].

Варто наголосити, що на даний час у вітчизняних умовах не можна повністю використати зарубіжний досвід, оскільки наша держава вже повною мірою перебуває у воєнних умовах. В той же час, необхідно зазначити, що існує чимала кількість інституційних проблем, які негативно позначаються, а то й повністю паралізують зміну на сучасні стандарти публічного управління у зв'язку із покращенням спроможності країни до оборони в умовах наростаючої збройної агресії. Серед них найбільш гостро на сьогоднішній день постають проблеми, пов'язані із:

1. Незавершеністю адміністративно-територіального реформування, що може призвести до порушення інституційної рівноваги у системі відносин органів державної влади з різнорівневими місцевими органами влади. Так, на даний час на різних рівнях досить активно розповсюджуються ідеї стосовно актуальності завершення децентралізаційних процесів і зміцнення вертикалі влади не тільки на час воєнних дій, а й в протягом довгострокового періоду.

2. Неefективним розподілом функцій управління між державними та місцевими органами влади та неурядовими організаціями стосовно реалізації ними повноважень у публічному управлінні в Україні. Водночас це торкається не тільки врегулювання суспільної життєдіяльності, а й економічної сфери, а також діяльності, пов'язаної із формуванням мобілізаційного запасу та роботи у сфері безпеки тощо.

3. Застарілою системою військового обліку та порядку формування мобілізаційного запасу, що зумовлює блокування участі в даному процесі як державних та місцевих органами влади, а також неурядових організацій. Крім цього, великим недоліком сучасного публічного управління є не належне регулювання діяльності інституту територіальної оборони, який створювався перед початком війни в Україні, а чимала кількість законодавчих актів було ухвалено вже в процесі воєнних дій.

Окремою проблемою є робота публічного управління на тимчасово окупованих територіях та в районах ведення активних бойових дій. В населених пунктах де зруйновано чи порушено інфраструктуру й логістику виникають не лише питання про забезпечення потреб населення та організації для них максимально безпечних умов, але й про поводження з документами, питання евакуації, створення гуманітарних коридорів, продовольчу логістику. Наразі, згідно з заявами Національного агентства України з питань державної служби, в більшості подібних населених пунктів система публічного управління частково адаптувалася до критичних умов, представляючи нашу державу в тилу ворога, ставши на захисті національних інтересів [5, с. 46].

4. Доволі великою корумпованістю та іншими інституційними змінами, які зумовлюють погіршення ефективності роботи вітчизняної системи публічного управління. Насамперед мається на увазі безпринципність деяких представників суспільства і публічних службовців. Зокрема, протягом останнього часу доволі часто трапляються інциденти зловживань в сфері ухилення від сплати податків, розподілу безоплатної допомоги та земельних ділянок тощо.

Ще одним фактором є організація професійного навчання публічних службовців через систему підвищення кваліфікації. Адже війна часто ставить такі задачі, з якими спеціалісти в цій сфері жодного разу не стикались. Тому, організація навчання та обміну досвідом, поширення позитивних практик та надання конкретних алго-

ритмів вирішення пов'язаних з війною проблем – сьогодні це особливо актуальний вектор в роботі публічного управління в Україні. Оновлення змісту та форм навчання та можливостей службовців брати участь у відповідних навчальних програмах наразі є особливо нагальним завданням [5, с. 47].

Беручи до уваги все вище наведене можна дійти висновку, що на сьогоднішній день важливо розробити певні заходи, спрямовані на вирішення даних проблем в сфері публічного управління, зокрема шляхом інституційної стандартизації регулювання даної галузі із врахуванням досвіду зарубіжних країн. Передусім це торкається сучасного розуміння особливостей та необхідності стратегування як державного, так і регіонального розвитку.

Так, Державна стратегія регіонального розвитку України має окреслювати стратегічні пріоритети розвитку якщо не для кожного регіону, то принаймні для їх окремих груп: прикордонних з ЄС, прикордонних з Росією та Білоруссю, приморських, центральних, тих, які постраждали від бойових дій тощо. З іншого боку, гармонізація стратегічного планування регіонального розвитку на державному, регіональному, субрегіональному та локальному рівнях має відбуватися з одночасною розробкою річних планів розвитку для кожного з об'єктів стратегічного планування. Невіддільною складовою таких планів повинно стати їх належне бюджетне забезпечення. Алгоритм цього процесу передбачає виконання п'яти послідовних кроків: по-перше, визначення у Державній стратегії регіонального розвитку місця та значення кожного окремого великого регіону (наприклад: західного, центрального, північного, південно-приморського та східного); по-друге, формування стратегій розвитку для кожної з областей у межах цих великих регіонів; по-третє, розробка стратегій розвитку для окремих районів і територіальних громад у контексті розроблених обласних стратегій; по-четверте, затвердження щорічних планів розвитку для кожного регіону, району та громади; по-п'яте, формування обласних, районних та місцевих річних бюджетів, в яких мають бути передбачені видатки на реалізацію зазначених річних планів розвитку. При цьому стратегування розвитку територіальних громад має відбуватися з урахуванням основних положень чинних стратегій розвитку відповідних районів і регіонів (так, щоб стратегічні та операційні цілі громад не суперечили стратегічному баченню їх

ролі та місця в просторовому розвитку відповідного субрегіону чи регіону) [1, с. 33].

Введення вище наведеної моделі стратегування має на меті консолідацію усіх дій різноманітних рівнів системи публічного управління, зокрема державних та місцевих органами влади, а також неурядових організацій. На допомогу даному процесу можна навести два механізми, а саме:

1) фінансово-економічний механізм пов'язаний із організацією належного фінансування реалізації заходів, визначених стратегічною документацією та планами територіального і громадського розвитку; посиленням рівня ефективності використання усіх видів (людського, природного та матеріального) потенціалу за рахунок введення відкритої конкурентної боротьби, усунення ринкової монополії та приватизації державного та комунального майна, використання яких було неефективним).

2) соціальний механізм передбачає розробку та реалізацію заходів, спрямованих на зміни соціальних інститутів, насамперед інститутів громадянського суспільства, з метою подолання існуючих інституційних дестабілізаційних обмежень, які перешкоджають як державному, так і регіональному розвитку.

Висновки. Отже, беручи до уваги все вище наведене можна дійти наступних висновків. У воєнних все більшої актуальності набуває проблема, пов'язана із оптимізацією публічного управління. Так, насамперед варто врегулювати ефективну співпрацю державних владних органів з місцевим самоврядуванням та неурядовими інститутами з метою розв'язання існуючих інституційних проблем, які перешкоджають пристосуванню держави до умов війни, а також перспективам її ефективному розвитку у післявоєнний період. З числа усіх таких інституційних проблем найбільш гостро на даний час постають проблеми, пов'язані із інституційними недоліками в нормативно-правовій базі, яка регулює ведення адміністративно-територіального реформування, а також безпринципність деяких представників суспільства і публічних службовців. Важливу роль на сьогоднішній день також відіграє організація в Україні сучасної системи стратегічного управління державним та регіональним розвитком відповідно із актуальними потребами у воєнних умовах. Задля вирішення цих проблем та посилити ефективність діяльності публічних службовців, на нашу думку, необхідно забезпечити перспективу організації дистанційної діяльності публічних службовців; спростити порядок

працевлаштування нових фахівців; залучити на посади фахівців у військовій сфері у військових адміністраціях; здійснити заходи в сфері підвищення кваліфікаційного рівня фахівців із зосередженням на діяльності в умовах війни. Не варто забувати, що досить сприятливо позначилася децентралізаційна реформа на функціонуванні

публічного управління в Україні, що дало можливість забезпечити збільшення повноважень та міри відповідальності місцевих органів влади, а також наділило громади повноваженнями самостійки розв'язувати власні проблеми та здійснювати контроль за якістю надання публічних послуг.

Список літератури:

1. Борщевський В.В., Василиця О.Б., Матвеев Є.Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. Держава та регіони. 2022. № 2 (76). С. 30-35.
2. Гошовська О.В., Тревого О.І. Механізми публічного управління для відновлення військової економіки. 2022. Випуск 38. С. 1-10.
3. Дяченко С. Як нам відбудувати Україну. Успішні світові кейси повоєнного відновлення. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubriceconomy/3493522-ak-nam-vidbuduvati-ukrainuuspisni-svitovi-kejsi-povoennogo-vidnovlenna.html>.
4. МакФарлейн Н. Постреволюційна Грузія на межі? Критика. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/postrevolyutsiyna-hruziya-na-mezhi>.
5. Миколук А.В. Публічне управління в умовах військового стану: питання ефективності. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2022. Випуск 29. С. 45-48.
6. Молошна О.Л. Особливості формування державно-службових відносин в умовах становлення системи публічного адміністрування в Україні. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02\(2\)/Moloshna,%20Bashtannyk.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02(2)/Moloshna,%20Bashtannyk.pdf).
7. Нечипоренко М. Відродження після війни. Світовий досвід економічного успіху для України. URL: <https://thepage.ua/ua/news/yaki-varianti-vidnovlennya-ukrayini-ye-uprovouennij-chas>.
8. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
9. Про затвердження Указу Президента України "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні": Закон України від 22.05.2022 р. № 2263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2263-20#Text>.
10. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 14.03.2022 р. № 133/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022#Text>.
11. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

Chechotka V.D. FEATURES OF THE FUNCTIONING OF PUBLIC ADMINISTRATION IN UKRAINE DURING THE CONDITIONS OF WAR

The article reveals the peculiarities of the functioning of public administration in Ukraine during the war. It was found that the main task of public administration at the moment is not only ensuring the operation of the public administration system and promising state development, but also determining the best direction of this development, taking into account resource economy. The main shortcomings of the functioning of public administration in Ukraine are identified, in particular, a high level of corruption in the sphere of public service, the presence of significant shortcomings in regulatory and legal support, a lack of public servants and an insufficient level of their competence, insufficient openness, as well as an ineffective division of political and administrative spheres and a low level their control. Given the foreign experience, it is possible to single out the main dangers for the state in the conditions of war. It was determined that among the dangers for the state in the conditions of war are the destruction of a stable system of managing the country, sudden transformational phenomena in the structure of the economic system, a significant loss of revenues to the budget, an increase in socio-demographic issues, an increase in the level of poverty and inflation, as well as a deterioration of the investment climate in business - environments. Institutional problems are identified that negatively affect modern standards of public administration in connection with the improvement of the country's defense capacity in the conditions of increasing armed aggression. Among them are problems related to the incompleteness of administrative and territorial reform; ineffective distribution of management functions between state and local authorities and non-governmental organizations; the outdated system of military accounting and the procedure for forming the mobilization reserve; quite a lot of corruption and other institutional changes that cause the deterioration of the effectiveness of the domestic public administration system. In order to solve these problems and increase the effectiveness of public servants, in our opinion, it is necessary to ensure the

perspective of organizing remote activities of public servants; to simplify the procedure for employment of new specialists; to attract specialists in the military sphere in military administrations; carry out activities in the field of improving the qualification level of specialists with a focus on activities in war conditions.

Key words: *public administration, war, public servants, dangers, institutional problems, state authorities, local self-government, non-governmental institutions.*

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351:377/378.11

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.5/03>**Волошка Є.М.**

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради

МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто нормативно-правове забезпечення впровадження дуальної освіти в Україні. Зокрема було проаналізовано положення Міністерства освіти і науки України «Про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти», як базового документа, що визначає дуальну освіту як комбінацію академічного навчання та практичного досвіду в справжньому робочому середовищі: на підприємствах та в організаціях. Дослідження акцентує увагу на поглибленій практичній складовій, а також на активному залученні роботодавців до процесу розробки та адаптації освітніх програм з метою зосередження здобувачів освіти на реально необхідних знаннях для їх подальшої професійної діяльності.

Сучасний ринок праці в Україні потребує висококваліфікованих спеціалістів, здатних швидко адаптуватися до мінливих умов праці. Це особливо актуально для педагогічних кадрів, які відповідають за формування наступних поколінь громадян. Визначено, що впровадження дуальної освіти в систему фахової передвищої освіти педагогів може стати механізмом публічного управління з поліпшення якості підготовки здобувачів освіти та вирішити певні колізії фахових молодших бакалаврів, що впливають на престижність та привабливість даного рівня освіти. Зокрема мова йде про недостатні компетентнісні навички та вміння, що набуваються на 5 рівні освіти відповідно до Національної рамки кваліфікацій. Дуальна освіта, яка поєднує академічний досвід і практичне навчання, може стати відповіддю на цей виклик. Відтак, ця проблема повинна бути вирішена за рахунок посиленої практичної підготовки здобувача освіти на робочому місці в закладі освіти. Крім того, було запропоновано додаткові механізми фінансування системи фахової передвищої педагогічної освіти та акцентовано увагу на необхідності вдосконалення комплексних механізмів розвитку дуальної форми освіти для майбутніх педагогів.

Ключові слова: дуальна освіта, фахова передвища освіта, фахова передвища педагогічна освіта, механізми публічного управління, державне управління.

Постановка проблеми. У сучасному контексті в Україні відбувається інтенсивна модернізація в системі освіти, а зокрема фаховій передвищій педагогічній освіті, що корелює із глобальними тенденціями розбудови суспільства, орієнтованого на знання, а також з намірами держави до євроінтеграції та відповідності світовим освітнім нормам. Це диктує необхідність втілення новітніх технологій у сферу освітнього процесу із врахуванням актуальних потреб ринку праці, що, в свою чергу, сприятиме національному прогресу та консолідації позицій України на глобальному рівні.

Сьогодні зростає актуальність розробки державною новаторських форм і підходів до організації освітньої системи, що ефективно діятимуть

в контексті підготовки актуальних фахівців та керуватимуть процесом набуття ними якісної освіти. Враховуючи, що останнім часом тривають серйозні дискусії щодо нагальної потреби поліпшення якісної підготовки фахівців педагогічного спрямування, запровадження фахової передвищої освіти – нового рівня освіти з більш вдосконаленими та сучасними підходами до надання освітніх послуг майбутнім фахівцям, очевидно було недостатньо. Аби зміцнити позиції національного виробництва на світовій арені, вкрай важливо забезпечити підготовку висококваліфікованих та ініціативних фахівців, а отже пошук більш сучасних форм освіти та їх імплементація в систему фахової передвищої освіти є одним із першозавдань сьогодення. Рішенням поставленої задачі,

що вимагає додаткових зусиль з боку органів державної влади та суспільства, може стати запровадження дуальної форми навчання в систему фахової передвищої педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження щодо модернізації української освіти в контексті управлінських наук проводили Андрущенко В., Бех В., Кришок Н., Луговий В., Майборода Т., Поступна О., Ярцева Т. Державну політику в галузі педагогічної освіти досліджувала Філіппова В. Певні розвідки щодо дуальної форми освіти містяться в працях Ажаж М., Ничкало Н., Пархоменко В. та інших.

В той же час, вченими не здійснювалося систематичних досліджень щодо механізмів інтеграції дуальної освіти у фахову передвищу освіту, а зокрема освіту педагогів, які потребують набуття практичного досвіду до початку своєї самостійної професійної діяльності.

Метою статті є вивчення впливу дуальної освіти в системі фахової передвищої освіти на підготовку педагогічних кадрів, визначення переваг, недоліків та можливостей для оптимізації цього процесу з метою підвищення якості педагогічної освіти. Для досягнення мети вважаємо за необхідне проаналізувати існуюче законодавство та визначити шляхи подолання негативних тенденцій в системі фахової передвищої педагогічної освіти шляхом впровадження дуальної форми навчання.

Виклад основного матеріалу. Найпотужніший досвід підготовки фахівців в дуальній системі освіти має Німеччина, де дуальна освіта є основним джерелом формування молоді генерации кваліфікованих робітників і завдяки тісному зв'язку зі сферою праці забезпечує оптимальний старт трудового життя. Особливе значення у справі розроблення тих чи інших аспектів політики і стратегії професійної освіти має процес узгодження позицій і співпраця представників роботодавців і профспілок, державних і недержавних структур у рамках спільної діяльності у Федеральному інституті професійної освіти. Розв'язання проблеми безробіття у ФРН відбувалася за рахунок дуальної системи професійної освіти, в рамках якої значна кількість учнівської молоді оволодівала новими професіями, створювалися нові робочі місця на підприємствах [1].

Згідно інформації сайту Міністерства освіти і науки України, на вітчизняних освітніх просторах дуальне навчання пілотували впродовж 2015-2017 років. Перший випуск трьох експе-

риментальних груп засвідчив позитивні результати впровадження елементів дуальної форми навчання: високий рівень працевлаштування – до 97%, підвищення якості професійної підготовки на 12-17%, додаткові фінансові надходження – до 50 тис. грн у кожному закладі, зменшення витрат на комунальні послуги та витратні матеріали, більш стійка та взаємовигідна співпраця з роботодавцями [2].

Впровадження дуальної освіти в професійно-технічну освіту України продемонструвало високі результати, а от фахова передвища освіта, що готує фахівців вищого 5 рівня, відповідно до Національної рамки кваліфікацій (далі – НРК), певний час залишалася поза увагою законодавця. Поряд із цим, слід пригадати, що на етапі реформування вищої освіти і створення фахової передвищої освіти, Шаров О. зазначав, що саме фахова передвища освіта спроможна інтегрувати здобувача освіти в реальну практичну діяльність та модернізувати освітню систему молодших спеціалістів відповідно до вимог сучасності, наблизивши його до роботодавця [11, с. 7]. Втім, слід відзначити, що для впровадження дуальної освіти в систему фахової передвищої освіти, державною владою були здійснені, хоча і повільні, але впевнені кроки. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 р. № 214-р було затверджено план заходів з реалізації концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, що визначав розподіл обов'язків, щодо втілення Концепції у життя між:

- Міністерством освіти і науки України;
- Міністерством соціальної політики;
- Міністерством економічного розвитку;
- спільними представницькими органами сторін роботодавців на національному рівні (за згодою);
- спільними представницькими органами репрезентативних всеукраїнських об'єднань профспілок на національному рівні [9].

У 2023 році Міністерство освіти і науки України затвердило положення «Про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти», що визначило дуальну форму освіти як спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання в закладах освіти та в інших суб'єктах освітньої діяльності з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для оволодіння програмними результатами, поглиблення практичних умінь і навичок та набуття певної кваліфікації. Основним заданням впровадження дуальної освіти у систему фахової передвищої

педагогічної освіти є підвищення якості підготовки майбутніх педагогів, з урахуванням вимог ринку праці і потреб закладу освіти де вони у майбутньому працюватимуть [7].

Здобувач фахової передвищої освіти матиме змогу отримати більш поглиблену практичну складову освітнього процесу. При цьому, частина обсягу освітньої діяльності замість аудиторної та самостійної роботи виконуватиметься у формі практичного навчання на підприємстві з відповідним перерозподілом навчального навантаження здобувача освіти в межах освітніх компонентів. Це має суттєво посилити мотивацію здобувача освіти та залучити його до професійної діяльності на виробництві. Як, власне, і роботодавця, який відтепер прийматиме участь у розробці освітніх програм та коригуватиме їх згідно власним потребам. Процес дуалізації освіти значно скорочує період адаптації здобувача освіти, який він проходить під час навчання, а відповідно допоможе «утримати» його на робочому місці. Слід відзначити, що навчання в закладі освіти здобувач проходить на підставі укладеного трудового договору. Планування освітнього процесу здійснюватиме заклад фахової передвищої або вищої освіти, що готує майбутнього педагога. В той час як роботодавець несе відповідальність за навчання здобувача освіти на робочому місці, заклад освіти таку відповідальність несе за реалізацію освітньої програми. Для цього заклад освіти повинен розробити окремий навчальний план, що охоплює весь період реалізації освітньо-професійної програми, відповідно до вимог щодо забезпечення тривалості практичного навчання, передбаченого для дуальної форми здобуття фахової передвищої освіти. Напрацювати належне методичне забезпечення дуального освітнього процесу, тощо. Відповідно до вимог, здобувач освіти повинен провести на робочому місці від 25 до 60 відсотків загального обсягу кредитів ЄКТС, передбачених навчальним планом. Особливості організації навчання за дуальною формою відображаються у:

1) навчальному плані для дуальної форми:

– як зміна розподілу загального обсягу кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС) за формами організації освітнього процесу;

– шляхом введення освітніх компонентів, пов'язаних з особливостями діяльності роботодавця і виконанням трудових обов'язків на робочому місці, або додаткової практичної підготовки до частини навчального плану, що формується за вибором здобувача;

2) програмах дисциплін – як посилення практичної спрямованості змісту, збільшення обсягу практичних і лабораторних занять, що можуть проводитися викладачами закладу освіти на робочому місці у роботодавця, частки завдань практичного характеру, що виконуються самостійно, тощо [7].

На основі навчального плану для дуальної форми складається індивідуальний навчальний план здобувача освіти, який контролює як заклад фахової передвищої або вищої освіти, так і роботодавець, керуючись положення про організацію освітнього процесу закладу освіти, та вимог освітньої програми.

У закладах фахової передвищої освіти можливе переведення на дуальну форму навчання, якщо до того здобувач освіти здобував освіту за іншою формою, що обов'язково відображається в його індивідуальному навчальному плані, а також позначається у Єдиній держаній електронній базі з питань освіти.

В цілому, здобувач освіти, що приступив на навчання за дуальною формою має усі права та обов'язки як в системі освітнього, так і системі трудового законодавства України. Питання оплати праці та трудових обов'язків працівників закладів освіти, призначених кураторами, координаторами від закладів освіти, і працівників, призначених наставниками, координаторами від роботодавців, вирішуються в порядку, встановленому законодавством [7].

Впровадження дуальної освіти в межах фахової передвищої освіти активно аналізується Науково-методичним центром вищої фахової передвищої освіти. За ініціатииви центру, провідних педагогів та управлінських кадрів галузі фахової передвищої освіти було складено орієнтовану програму наставників на підприємствах, в установах та організаціях, компаніях, товариствах різних організаційно-правових форм і форм власності [6], а також розроблено методичні рекомендації з дуальної освіти [4], систематизовано ряд аналітичних звітів, щодо реалізації пілотних проєктів впровадження дуальної освіти в систему фахової передвищої освіти, у які включено думку здобувачів освіти, освітян та роботодавців [10].

В умовах швидкої динаміки ринку праці, суспільство постійно стикається із викликами адаптації освітніх стандартів до актуальних потреб. Затверджене Міністерством освіти і науки України положення «Про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти» може стати ключовим кроком до відповіді на ці виклики, зокрема

для майбутніх педагогів, що набувають свою професію в закладах фахової передвищої освіти. Відповідно до 5 рівня НРК дипломований фаховий молодший бакалавр володіє здатністю вирішувати типові спеціалізовані задачі в окремій галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів відповідних наук та може характеризуватися певною невизначеністю умов; несе відповідальність за результати своєї діяльності; здійснює контроль інших осіб у визначених ситуаціях [8].

Але чи достатньо цього для реальної педагогічної діяльності у закладах освіти на посаді вихователя чи вчителя початкової школи. Концепція розвитку педагогічної освіти визначає, що завданням фахової передвищої педагогічної освіти є підготовка кваліфікованих педагогічних працівників для дошкільної освіти, початкової середньої освіти, початкової мистецької освіти, а також вихователів, майстрів виробничого навчання для професійної (професійно-технічної) освіти та асистентів вчителя для різних рівнів освіти на основі базової та профільної середньої освіти, які здатні самостійно виконувати спеціалізовані завдання навчання та виховання, нести відповідальність за результати своєї діяльності та здійснювати контроль за здобувачами освіти. Але при цьому у концепції відзначається, що фахова передвища педагогічна освіта може розглядатись лише як проміжний етап професійної підготовки та розвитку педагогічного працівника, який передбачає надалі здобуття початкового рівня (короткого циклу) або першого (бакалаврського) рівня вищої педагогічної освіти [3]. Звідси виникає логічне питання, наскільки доцільно взагалі набувати педагогічну освіту в системі фахової передвищої освіт, якщо вона визначається як «проміжний етап». В той же час, якщо в систему фахової передвищої педагогічної освіти інтегрувати дуальну освіту і долучити її до проєктів, що вже реалізуються відповідно до розробленого положення, можемо отримати суттєве поліпшення якості педагогічної освіти в системі фахової передвищої, що зокрема забезпечуватиметься:

- гібридизацією теорії і практики;
- підвищення мотивації до навчання;
- адаптивністю майбутніх педагогів до ринку праці;
- соціальною адаптацією здобувачів освіти;
- міжсекторальним партнерством зі стейкхолдерами та посиленням державно-приватного партнерства;

- контролем якості освіти з боку держави та стейкхолдерів;
- поліпшенням стратегії розвитку педагогічної освіти владою;
- появою додаткових механізмів фінансування фахової передвищої педагогічної освіти.

Зупинимось на останньому. Важливу роль у розвитку якості освіти, в тому числі фахової передвищої педагогічної освіти, відіграє фінансування галузі. Слід відзначити, що за останні роки урядом так і не було розроблено належного матеріального забезпечення системи освіти, і хоча в останнє десятиліття ситуація покращувалась, очевидно, що в умовах війни інвестиції в освіту для України не будуть першочерговим завданням. В ситуації, у якій опинилась Україна, може стати у пригоді досвід Німеччини – країни-засновниці дуальної форми освіти. Компанії зазвичай самостійно покривають витрати на навчання на своїй базі, не отримуючи від держави преференцій, податкових пільг тощо. На федеральному рівні не передбачені спеціальні програми підтримки підприємств, які інвестують у навчання здобувачів освіти. Однак роботодавці можуть брати участь у конкурсах на гранти від Європейського Союзу або окремих земель. На додачу, незалежно від періоду (навчання в ЗВО чи на підприємстві) здобувач отримує від компанії щомісячну грошову винагороду (в середньому €400–1400). В окремих випадках компанії також покривають вартість навчання здобувача у закладі освіти (мова йде про приватні ЗВО). Враховуючи активний розвиток приватної освіти в Україні, така співпраця із роботодавцями у приватному секторі може стати чудовим механізмом вирішення економічних питань в галузі освіти [5, с. 30].

У **висновках** можемо стверджувати, що публічна влада сьогодні вже здійснює кроки у прискоренні обміну знаннями та інноваціями між освітньою галуззю та роботодавцем шляхом впровадження дуальної освіти, як механізму поліпшення якості освіти з метою посилення її конкурентоспроможності. Дуальна форма навчання педагогів сприяє реалізації принципів публічного управління в освіті, роблячи процес більш прозорим, ефективним і відповідальним перед суспільством. За таких умов педагоги зможуть краще відповідати на виклики сучасного освітнього процесу та ринку праці.

В ході аналізу законодавчої бази, що забезпечує впровадження дуальної освіти в систему фахової передвищої освіти, слід відзначити вагомі позитивні зрушення, що втілені у затвердженому

положенні, що описує детальний механізм імплементації дуальної форми навчання в систему фахової передвищої освіти. При цьому вважаємо, що існує необхідність у вдосконаленні законодавчої бази, яка регулює дуальну освіту, з метою її оптимізації та уникнення будь-яких правових колізій, в тому числі і поліпшення фінансування системи.

Вважаємо за важливе стимулювати ініціативу та інновації у фаховій передвищій педагогічній

освіті, що може бути досягнуте через гранти, субсидії та інші форми підтримки. На завершення, публічна влада повинна акцентувати увагу на неперервному просвітленні громадськості щодо переваг та особливостей дуальної освіти, сприяючи таким чином її подальшому розвитку та популяризації. Отже, розробка мотиваційних механізмів впровадження дуальної освіти в систему освіти педагогів може стати перспективою для подальших наукових досліджень.

Список літератури:

1. Бойчевська І. Роль системи дуальної освіти у професійній підготовці молоді у Німеччині. *Studies in Comparative Education*. 2013. № (2). URL : <http://pps.udpu.edu.ua/article/view/18067/15815> (дата звернення: 22.10.2023).
2. Дуальна освіта / Міністерство освіти і науки України URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/reforma-profesijnoyi-osviti/derzhavno-privatne-partnerstvo-ta-dualna-osvita/dualna-osvita> (дата звернення: 22.10.2023).
3. Концепція розвитку педагогічної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 1 липня 2018 р. № 776. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1649-22#Text> (дата звернення: 23.10.2023).
4. Методичні рекомендації щодо впровадження дуальної форми здобуття освіти / за заг. ред. М. Романа. Київ : ТОВ «Вістка», 2023. 281 с.
5. Онтологія дуальної освіти: досвід Німеччини та України : практ. посібник / В. Бугайчук В, О. Давліканова., І. Лилик та інші. Київ: ТОВ «Вістка», 2022. 240 с.
6. Орієнтована програма підготовки наставників на підприємствах, компаніях, товариствах різних організаційно-правових форм і форм власності / ред. Людмила Талюта. Київ: ТОВ «Вістка», 2023. 21 с.
7. Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.04.2023 року № 426 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0929-23#Text> (дата звернення: 28.10.2023).
8. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341 / Кабінет Міністрів України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.10.2023).
9. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: Розпорядження Кабінету Міністрів України / Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-realizaciyi-koncepciyi-pidgotovki-fahivciv-za-dualnoyu-formoyu-zdobuttya-osviti?fbclid=IwAR3djB1TgA3hYBt5q4gMQYWyM_Qda8F7aPW0zrY3FMRQKdlwSMq9mDZ4zH8 (дата звернення: 22.10.2023).
10. Робота майбутнього. Форсайт обумовлених впровадженням нових технологій змін в сільському, лісовому та рибному господарстві України. Аналітичний звіт / Давліканова О, Осадчук І. Київ: ТОВ «Вістка», 2022. 172 с.
11. Шаров О. І. Закон України «Про фахову передвищу освіту» – нові можливості та перспективи. *Фахова передвища освіта*. 2019. № 1. С. 4–7.

Voloshka Ye.M. MECHANISMS OF DUAL EDUCATION IMPLEMENTATION IN THE SYSTEM OF PROFESSIONAL PRE-HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION OF UKRAINE

The article examines the regulatory and legal support for the dual education implementation in Ukraine. In particular, the regulation of the Ministry of Education and Science of Ukraine «On the dual form of obtaining professional pre-higher and higher education» was analyzed as a basic document that defines dual education as a combination of academic training and practical experience in a real working environment: at enterprises and organizations. The study focuses on the in-depth practical component, as well as on the active employers' involvement in the process of developing and adapting educational programs in order to focus the students of education on the essential knowledge for their further professional activities.

The modern job market in Ukraine demands highly qualified specialists capable of adapting quickly to changing working conditions. This is especially relevant for teaching staff who are in charge of shaping the next generations of citizens. It was determined that the dual education introduction into the system of professional pre-higher education of teachers can become a public management mechanism to improve the quality of

education seekers training and resolve certain conflicts of professional junior bachelors that affect the prestige and attractiveness of this education level. In particular, we are talking about insufficient competence skills and abilities acquired at the 5th level of education in accordance with the National Qualifications Framework. Dual education, which combines academic experience and practical training, can be the answer to this challenge. Therefore, this problem can be solved at the expense of enhanced practical training of the student at the workplace in the educational institution. In addition, additional funding mechanisms for the system of professional pre-higher pedagogical education were proposed and attention was focused on the need to improve complex mechanisms for the development of a dual education form for future teachers.

Key words: *dual education, professional higher education, professional pre-higher pedagogical education, mechanisms of public administration, state administration.*

УДК 342.9
DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.5/04>

Габуда А.С.
ЗВО «Університет Короля Данила»

Огерук І.С.
ЗВО «Університет Короля Данила»

ЗАКОНОТВОРЧА ЕКВІЛІБРИСТИКА З Е-ДЕКЛАРУВАННЯМ В УКРАЇНІ

У статті, на підставі чинного законодавства та наукових доробок вчених, проаналізовано окремі аспекти законотворчої діяльності народних депутатів Верховної Ради України щодо запровадження та функціонування інституту електронного декларування в Україні. Відзначається, що система такого декларування є інструментом, який здатний підвищити ефективність і керованість нашої держави, адже є апробованим запобіжником корупційних ризиків у роботі державних службовців зарубіжних країн.

Встановлено, що фінансовий контроль здійснюється з використанням специфічних організаційно-правових форм і методів спеціально-уповноваженими органами та спрямований на запобігання та виявлення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. Разом з цим, впровадження електронного декларування на практиці виявило суттєві організаційно-правові недоліки його функціонування, які негативно впливають на дієвість цього інструменту у протидії корупції в Україні.

Проведено аналіз існуючих проблем в частині правової регламентації функціонування системи фінансового контролю електронного декларування. З'ясовано, що на е-декларуванні активно наполягали українське суспільство та західні партнери України. Однак народні депутати тривалий час затягували прийняття необхідних законодавчих правок, часто змінювали уже запроваджені норми, вносили суперечливі зміни, що в результаті паралізувало роботу системи фінансового контролю. Насьогодні її не можна назвати ефективною через низький рівень результативності.

Стверджується, що в українського парламенту уже протягом 30 років так і не сформувалися прагнення щодо встановлення й заохочення ефективних світових практик, спрямованих на запобігання та припинення корупції, у тому числі стосовно електронного декларування. Така недбала, безсистемна, а інколи й цілеспрямована на руйнування даного інституту нормотворча діяльність, свідчить про явне небажання самих народних обранців ставати відкритими та прозорими у здійсненні функцій держави. Тому, пропонується посилити дієвість парламентських правових інструментів, які виявилися нездатними запобігати законотворчій еквілібристиці, навіть в умовах воєнного стану.

Ключові слова: корупція, запобігання, фінансовий контроль, суб'єкт декларування, законодавча діяльність, антикорупційна політика.

Постановка проблеми. Однією із центральних проблем в Україні, яка зумовлює створення спеціалізованих органів, реформування антикорупційного законодавства є корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення. Проте, як показує практика, постійне вдосконалення правового механізму протидії корупції, не призводить до відчутних позитивних змін на цьому рубежі антикорупційної боротьби.

За характером небезпеки, деякі науковці, корупцію порівнюють з війною в Україні [1, с. 20]. Тому, для боротьби з цим вкрай небезпечним явищем необхідно запроваджувати найбільш пере-

дові практики та правові засоби. З огляду на це, слушною є думка науковців, що з урахуванням розвитку технологій, достатньо ефективним засобом боротьби із корупцією є електронне декларування [2, с. 152; 3, с. 87; 4, с. 32; 5]. Основними позитивними моментами такого інституту є співпраця та узгодження дій між державними органами по боротьбі з корупційним проявами, прозорість та передбачуваність службових та посадових осіб, що вкрай потрібно сучасній українській державності [6, с. 203].

У жовтні 2014 року, під впливом Революції Гідності, в Україні було ухвалено Закон «Про

запобігання корупції» № 1700-VII (далі – Закон № 1700-VII), який запровадив важливі новації в антикорупційній системі країни. Згодом, у 2016 році впроваджено систему електронного декларування, через яку кожен громадянин може дізнатися, якими статками володіє посадовець, який отримує заробітну плату з коштів державного бюджету.

Проте, діяльність Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державного підприємства «Українські спеціальні системи», самого Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) та інших державних органів і окремих службових осіб свідчить, що справжні наміри ідуть в розріз з інтересами суспільства. З самого початку запуску е-декларування, діями вказаних органів, їх посадових осіб створювалися численні як технічні так і правові перепони для повноцінного функціонування даного інституту. Це у свою чергу, зводило нанівець усю роботу антикорупційних органів. Таким чином, уповноважені формувати та реалізовувати антикорупційну політику суб'єкти, не тільки не удосконалювали механізми боротьби з корупцією, а навпаки, створювали лазівки для уникнення від відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою статті є висновки щодо концептуальних засад дотримання антикорупційного законодавства державними службовцями, зроблені такими вченими, як В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, В.В. Васильківська, В.М. Гаращук, Ю.С. Даниленко, О. О. Дудоров, І.І. Задоя, Т.О. Коломоєць, Д. Г. Михайленко, А. В. Савченко, М. І. Хавронюк та ін. Їхні праці є фундаментом тлумачення та застосування антикорупційного законодавства і в системі забезпечення фінансового контролю осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування. Однак, внесення значної кількості змін до антикорупційного законодавства, які не завжди спрямовані на його удосконалення, свідчить про те, що питання електронного декларування в діяльності державних службовців потребують подальшого наукового аналізу.

Метою статті є вивчення законотворчої діяльності народних депутатів Верховної Ради України щодо розробки та прийняття антикорупційного законодавства у сфері фінансового контролю осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. У зв'язку із цим, **завданням** дослідження є аналіз передумов фор-

мування та нормативного закріплення інституту електронного декларування. Також, необхідно простежити динаміку розвитку відповідного законодавства і здійснити його періодизацію. Виявити позитивні риси та недоліки у діяльності законодавчого органу щодо запровадження та удосконалення антикорупційного фінансового контролю.

Виклад основного матеріалу. Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що невід'ємною складовою механізму подолання корупції є прозорість та відкритість органів влади перед населенням, що, у свою чергу, сприяє взаємодії між даними інститутами держави та своєрідній підконтрольності влади громадськості. Одним із дієвих інструментів гарантування доброчесності у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування є інформаційно-правове забезпечення антикорупційної діяльності в Україні.

Досліджуючи дане питання, Н.П. Голота робить висновок, що таке забезпечення – це безперервний, комплексний, закріплений на законодавчому рівні процес взаємоузгоджених заходів, який включає пошук, отримання, накопичення, зберігання, опрацювання, передачі та обмін інформації між усіма суб'єктами інформаційних правовідносин, що дозволяє прийняти ефективне управлінське рішення, спрямоване на припинення корупційних діянь та запобігання корупційних ризиків [7, с. 77-78]. До наведених засобів слід віднести положення Закону № 1700-VII, зокрема щодо подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та Порядку проведення повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затвердженого наказом НАЗК від 29 січня 2021 року № 26/21.

Використання у 2021 році НАЗК зазначених механізмів, дало можливість здійснити повну перевірку 1026 декларацій та встановити недостовірні відомості на суму понад 1,2 млрд. грн. Ознаки кримінальних правопорушень (ст. 366-2 КК) були виявлені у 119 деклараціях посадових осіб, зокрема: 2 суддів Конституційного Суду України, 2 суддів вищих судів, 19 народних депутатів України, 3 заступників голів обласних державних адміністрацій, 65 депутатів місцевих рад. Ознаки адміністративного правопорушення (ч. 4 ст. 172-6 КУпАП) виявлено в 171 декларації, поданих суддею Конституційного Суду України, суддею Верховного Суду, 2 міністрами, 7 заступниками міністрів, 16 народними депутатами України, 5 заступни-

ками голів обласних державних адміністрацій, 48 депутатами місцевих рад [8].

Статистичні дані роботи НАЗК засвідчують, що електронна декларація як інструмент запобігання та протидії корупції є достатньо розробленим та апробованим інформаційно-правовим засобом антикорупційної боротьби. Проте, діяльність українського парламенту (як попередніх так і діючого), який покликаний серед іншого визначити антикорупційну стратегію, розробляти законодавчі механізми боротьби з корупцією, свідчить про небажання народних депутатів удосконалювати відповідне законодавство та підвищувати ефективність його дії. Більше того, законодавчий орган не тільки не прагне до якісних антикорупційних змін, а й сам безпосередньо створює правові перепони у діяльності антикорупційних органів, що унеможлиблює в подальшому притягнення корупціонерів до відповідальності. Часті і неякісні, а інколи абсолютно шкідливі зміни у законодавстві щодо фінансового контролю уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування осіб, а також зловживання законотворчою діяльністю, залучення судової гілки влади до нівелювання правозастосовного значення антикорупційного законодавства містять усі характерні ознаки еквілібристики, як жанру циркового мистецтва. Але на відміну від циркової, законодавча еквілібристика із положеннями про електронне декларування має сумні та тяжкі наслідки для українського суспільства. З огляду на це, актуальним є дослідження законотворчих маніпуляцій з електронним декларуванням в Україні.

Так, станом на сьогодні до Закону № 1700-VII внесено щонайменше 70 змін, при чому не всі із них спрямовані на підвищення його ефективності. Основна увага найбільш важливим із них буде приділена у цій праці.

Серед вказаних законодавчих новел, слід виділити прийнятий Верховною Радою України (далі – ВРУ) 16.02.2016 законопроект про внесення змін до Закону № 1700-VII. Поправки стосувалися роботи електронної системи декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування. Також зміни передбачали декриміналізацію відповідальності за внесення неправдивих даних у декларації до 2017 року і звужували поняття «члени сім'ї» декларанта до дружини, чоловіка та дітей. Оскільки вказаний законопроект стосувався так званих «євроінтеграційних» законів, то дані поправки викликали неабиякий нега-

тивний резонанс у експертному, громадському та міжнародному середовищі. З огляду на це, 12.03.2016 Президент України ветоував та направив даний законопроект до ВРУ з пропозиціями, що були розроблені Адміністрацією Президента та громадськістю а також узгоджені із Євросоюзом.

Далі, народні обранці, через законодавчі зміни намагалися відомості у декларації про цінне рухоме майно, вартість і суму отриманих подарунків, наявних грошових активах, у тому числі готівки, гроші, позичені третім особам, фінансові зобов'язання, витрати віднести до інформації з обмеженим доступом і вони не підлягатимуть оприлюдненню. З цією метою, 29.09.2016 народний депутат Ігор Гринів подав проект закону про відповідні зміни до Закону № 1700-VII щодо запобігання злочинів проти життя та здоров'я особи і проти власності. Проте, під тиском інститутів громадянського суспільства, 03.10.2016 проект було відкликано [9].

Законом «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб» від 23.03.2017 № 1975-VIII народні обранці дозволили частині посадовців прикриватися погонями, або прикриватися виконанням завдань для оборони держави і не бути прозорими для суспільства, звільнивши від електронного декларування окремих категорій військовослужбовців. Натомість, в остаточній його редакції, з'явилися цілком абсурдні нововведення щодо необхідності подання електронних декларацій представниками громадських організацій, активістів. Проте, Конституційний Суд України (справа № 1-231/2018 (2980/18, 3728/18) від 06 червня 2019 року)) визнав їх такими, що не відповідають Конституції України.

08.07.2022 ВРУ ухвалила Закон № 2381-IX «Про внесення змін до Закону № 1700-VII щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану», який є чинним і сьогодні. Законом на період дії воєнного стану скасовується обмеження для грошових коштів або товарів які чиновники чи депутати можуть отримувати у якості подарунків. При цьому одержувачі вказаних цінностей мають використати їх для підтримки Збройних сил України або для гуманітарної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації. Окрім цього, чиновники, депутати звільняються від необхідності декларувати такі подарунки.

Проте, Головне науково-експертне управління Апарату ВРУ ще до проекту цього закону висловлювало ряд зауважень. У його висновку зазначається, що така законодавча ініціатива веде до виникнення значних корупційних ризиків.

03.03.2022 ВРУ ухвалила Закон № 2115-ІХ, який відтермінував обов'язкову подачу декларацій на період воєнного стану. Одним із аргументів був захист інтересів декларантів, з огляду на їх безпеку через розкриття персональних даних. Хоча і українське суспільство, і міжнародні партнери – країни G7, Європейського Союзу та Міжнародний валютний фонд неодноразово звертали увагу на необхідності відновлення е-декларування для чиновників та депутатів як важливого елементу антикорупційної політики держави.

Врешті, 05.09.2023 народні обранці прийняли Закон № 9534 «Про внесення змін до деяких законів України про визначення порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в умовах воєнного стану», яким серед іншого, відновили електронне декларування. Але знову не обійшлося без інцидентів. В ухваленій редакції документа депутати прийняли норму, яка передбачала залишити реєстр декларацій закритим ще на один рік. Також, встановлювалась заборона на перевірку задекларованого та вже раніше перевіреного майна. Показовим є факт голосування за даний акт конституційною більшістю депутатів – 329 голосів було віддано за його підтримку.

Далі – електронна петиція до Президента, вето гаранта додержання Конституції України, повторне прийняття закону із внесеними необхідними змінами. Відтак НАЗК має забезпечити відкритий цілодобовий доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не пізніше 60 днів з дня набрання чинності цим документом.

Того ж, 5 вересня 2023 року ВРУ ухвалила і Закон № 9587-д «Про внесення змін до КУпАП та інших законів України щодо удосконалення порядку притягнення до відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». Його окремі норми теж суперечать зобов'язанням України перед міжнародними партнерами в сфері боротьби з корупцією та очищенням влади. Йдеться зокрема про те, що особа, яка подала завідомо недостовірні відомості в декларації на суму до 1,3 млн. грн., у разі сплати штрафу (17000 грн. – 42500 грн.) не потрапляє до Єдиного державного реєстру осіб,

які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Зміни також передбачають видалення з цього реєстру біля 40 000 осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення і надають можливість не враховувати при призначенні на відповідні посади наявність факту засудження за корупцію. Ці хибні нововведення теж підтримала конституційна більшість народних обранців – 305 депутатів.

На перший погляд, може здатися, що наведений законотворчий процес відбувається у нормальному режимі, проходить унормовані процедури і навіть засвідчує дієвість запобіжних інститутів, притаманних правовій державі. Але таке твердження є поверховим, враховуючи, що вимога відкриття декларацій уже не один рік проголошується самими політиками, активно підтримується українським суспільством і є показником відкритості та прозорості у діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування для міжнародних партнерів. Тому, викладені законодавчі маніпуляції це лише ілюзія боротьби з корупцією і є нічим іншим як ширмою, яка відгороджує задекларовані наміри чиновників від справжніх.

Разом із тим, є науковці, які все ще вірять, що у Антикорупційній стратегії, розробленій на 2021-2025 роки, вдасться реалізувати всі проблемні моменти, при цьому особливу роль відводять громадськості. Пропонується створити особливі умови, які сприятимуть зміні громадської думки щодо повідомлення про факти корупції, стимулювати населення до активної участі в антикорупційній діяльності [10, с. 350].

Однак, така позиція не може бути схвалена. Покладаючи певні обов'язки щодо антикорупційної боротьби на звичайних громадян, кардинально змінюються акценти та пріоритети цієї діяльності. Знімається відповідальність органів держави та посадових осіб, спеціально створених для такої протидії, за її результати та ефективність. Також, залишення поза увагою безвідповідальності наділених відповідними повноваженнями посадовців, а натомість залучення населення до антикорупційних заходів не усуває головної причини повного провалу запобігання та боротьби з корупцією. Тому, замість того, щоб очевидні прорахунки, як правоохоронних органів так і тих, що формують та реалізують антикорупційну політику, перекладати на український народ, потрібно змінити підходи до роботи у самих цих органах, а публічних діячів, нездатних відстоювати національні інтереси – замінити.

Ще болючішим є те, що сам законодавець у антикорупційній стратегії 2021-2025 рр. констатує недостатню якість законодавства, періодичні проблеми у функціонуванні Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, недостатньо дієву попередню діяльність із проведення контролю та перевірки декларацій, моніторингу способу життя [11]. Таке твердження ще раз засвідчує еквілібристичність законотворчості депутатів.

Особливо насторожує той факт, що недолугі законодавчі ініціативи часто підтримує абсолютна більшість народних депутатів. Це наводить на думку, що описана діяльність парламенту засвідчує його не спроможність ухвалювати необхідні, довгоочікувані рішення на користь держави та українського народу. Інтереси народних депутатів суперечать інтересам суспільства, що є неприпустимим у правовій країні.

Висновки та перспективи подальших досліджень в цьому напрямку. Зважаючи, що обов'язок публічних службовців декларувати доходи та витрати було запроваджено ще 16 грудня 1993 року, то уже майже 30 років народні депутати намагаються наповнити цей інститут якісним

змістом. Однак, чималий термін удосконалення законодавчого регулювання електронного декларування та суттєві вади прийнятих нормативних приписів свідчать про непохитне небажання народних депутатів якісно змінювати антикорупційне законодавство. Процес нормотворчості, набув недбалого і безсистемного характеру, не враховує цілісності інституційної розбудови, відбувається з ігноруванням наукової думки та висновків спеціалістів. Тому, назріла нагальна потреба, в екстреному порядку, провести оцінку правових інструментів законотворчої діяльності на предмет їхньої адекватності з точки зору протидії корупції, інакше – існуюча законодавча основа для формування та реалізації антикорупційної політики неминуче зазнає краху.

У цій статті виокремлено лише деякі проблеми законотворчості щодо е-декларування. Розв'язання потребують також питання забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом, що міститься в деклараціях; перезавантаженість системи; помилки в деклараціях, зумовлені збоями роботи системи електронного декларування; кадрова політика у формуванні антикорупційних органів. Проте, розв'язання цих актуальних завдань потребують окремого детального дослідження.

Список літератури:

1. Вознюк А.А. Визнання статті 366-1 Кримінального кодексу України неконституційною: концептуальні вади прийнятого рішення. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 4 (117). С. 20-31.
2. Карасюк М.В. Загальна характеристика електронного декларування як засобу запобігання корупції в цифровому середовищі. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Випуск 34/2022. С. 151-157.
3. Мостепанюк Л. Декларування недостовірної інформації: аспекти предмета кримінального правопорушення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1 (25). С. 86-93.
4. Федірко Н.В., Федірко О.А. Цифрові перспективи фінансового контролю у протидії політичній корупції в Україні. *Державне управління інвестицій: практика та досвід*. № 5-6/2022. С. 30-37.
5. Карасюк М.В. Міжнародне регулювання фінансово-правових засобів запобігання корупції в цифровому середовищі. *Академічні візії*. Випуск 21/2023. URL : <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/download/480/440> (дата звернення: 05.10.2023).
6. Стець О.М. Механізм антикорупційного декларування в діяльності державних службовців. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 45. С. 44-47.
7. Голота Н.П. Інформаційно-правове забезпечення антикорупційної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2020. 216 с.
8. За результатами повної перевірки декларацій у 2021 році НАЗК виявило недостовірні відомості на понад 1,2 мільярди гривень. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/za-rezultatamy-povnoyi-perevirky-deklaratsij-u-2021-rotsi-nazk-vuyavylo-nedostovirni-vidomosti-na-ponad-1-2-milyardy-gryven/> (дата звернення: 11.10.2023).
9. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо запобігання злочинам проти життя і здоров'я особи та проти власності. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60134 (дата звернення: 12.10.2023).
10. Сметаніна Н.В., Мельник Д.С. Політика протидії корупції – шляхи вдосконалення та сучасний стан. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 347-351.
11. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 03.10.2023).

Habuda A.S., Oheruk I.S. LEGISLATIVE EQUILIBRISTICS WITH E-DECLARATION IN UKRAINE

This article examines certain aspects of the legislative activities of the deputies of Ukrainian Parliament regarding the establishment and functioning of the electronic declaration system in Ukraine. It is noted that such a declaration system is an instrument for enhancing the efficiency and manageability of our state, as it serves as a tested preventive measure against corruption risks in the work of public officials in foreign countries.

It is established that financial control is carried out through specific organizational and legal forms and methods by specially authorized bodies and aimed at preventing and detecting corruption-related violations. Along with this, the practical implementation of electronic declaration has revealed significant organizational and legal shortcomings of its functioning that negatively impact the effectiveness of this instrument in countering corruption in Ukraine.

An analysis of the existing problems in terms of the legal regulation of functioning of the financial control system of electronic declaration was carried out. It is revealed that Ukrainian society and Western partners have actively advocated for e-declaration. Nevertheless, Members of Parliament delayed the adoption of necessary legislative amendments for a considerable period, often changed already implemented norms, and made contradictory changes, ultimately paralyzing the operation of the financial control system. As of today, it cannot be considered effective due to its low performance.

It is argued that over the past 30 years, the Ukrainian Parliament has failed to establish a commitment to adopting and promoting effective international practices aimed at preventing and ending corruption, including regarding electronic declaration. This negligent, unsystematic, and sometimes aimed at the destruction of this institution legislative activity indicates the clear unwillingness of the elected officials to be open and transparent in performing state functions. Therefore, it is proposed to strengthen the effectiveness of parliamentary legal instruments that have proved inadequacy in preventing legislative equilibristics, even in times of the state of war.

Key words: *corruption, prevention, financial control, declarant, legislative activity, anti-corruption policy.*

Грбар Л.Ю.

Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН-РЕЦИПІЄНТІВ НА МІГРАЦІЙНІ ПОТОКИ З УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто фактори впливу зовнішньої міграції на ринок праці, розвиток економіки, демографічне становище, як країни-донора, так і країни-реципієнта. Визначено позитивний вплив міграції, через здійснення грошових переказів, зниження тиску на ринок праці та навантаження на державний бюджет, зменшення соціальної напруги та негативний вплив міграції, зокрема щодо втрати активної та високоосвіченої частини населення у репродуктивному та трудовому віці.

Метою статті є комплексне дослідження основних детермінантів трудових міграційних потоків з вивченням їх спрямування поза межами країни, напрямки міграції та її наслідки.

Практична цінність результатів статті визначається обґрунтованими пропозиціями щодо регулювання питань зовнішньої трудової міграції.

Проаналізовано результати впливу міграційної політики зарубіжних країн на міграційні потоки з України та їх вплив на трансформацію ринку праці. Досліджено пропозиції щодо удосконалення організаційної структури державних установ у сфері налаштування зовнішньої трудової міграції та продумані основи інституційних та соціально-економічних шляхів встановлення активної політики міграції в Україні.

У статті досліджено сучасні етапи міграційних потоків, які обумовлені воєнним станом в Україні та їх вплив на ринок праці країн-реципієнтів, визначено основні детермінанти трудової міграції, вплив міграційної політики країн-реципієнтів на напрямки міграційних потоків, обґрунтовано напрями удосконалення державного регулювання трудових міграційних процесів. Визначено ключові фактори міграційних потоків в умовах глобалізації, здійснено оцінку впливу зовнішньої трудової міграції населення України на ринок праці країн з найбільшою чисельністю українських мігрантів.

Протягом двох десятиліть міжнародна трудова міграція є наймасштабнішим міграційним потоком в Україні. У таких умовах необхідно звернути увагу на вдосконалення міграційної політики в Україні задля врегулювання наслідків трудової міграції населення та в подальшому сприяння повернення мігрантів на батьківщину шляхом впровадження механізмів ефективного розвитку економіки, покращення соціальної та міграційної політики.

Ключові слова: міграція, країна-реципієнт, країна-донор, трудова міграція, зовнішня трудова міграція, міграційні процеси, міграційна політика, ринок праці.

Постановка проблеми. Довгий час Україна була однією із країн, яка є найбільшим постачальником робочої сили за кордон. Проте, державна міграційна політика України не відповідала кризовій ситуації в країні. Трудові міграційні проблеми в Україні завжди посідали важливе місце в державній політиці. З початком повномасштабного вторгнення в Україну це питання набуло ще більшої актуальності, оскільки міграція українського населення значно вплинула на економічно-соціальний та демографічний розвиток країни. Україна була і залишається нині однією із головних країн по втраті активної та високоосвіченої частини населення у репродуктивному та трудовому віці, яка переходить до європейських та інших держав. Ці та інші про-

блеми окреслюють актуальність теми даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми трудової міграції висвітлюються у багатьох працях українських науковців таких: Е. Лібанової, А. Гайдуцького, І. Майданік, О. Малиновської, З. Смутчак, Є. Кияна, С. Макухи та ін. Ці вчені досліджують питання пов'язані із трудовою міграцією, її напрямками, детермінантами та темпоральністю, стратегіями зворотньої трудової міграції, умовами праці в країні та за кордоном та ін. Зважаючи на плинність даних процесів, різноманітність існуючих напрямів, стосовно трудової міграції потрібно постійно розглядати, поновлювати та доповнювати з урахування всіх сучасних тенденцій та геополітичних змін.

Метою статті є визначення детермінантів трудової міграції, які виникли в сучасних умовах, та визначення головних факторів міграційної політики країн-реципієнтів, які впливають на міграційні потоки; напрацювання висновків щодо впровадження стратегій державної міграційної політики.

Виклад основного матеріалу. Протягом двох десятиліть міжнародна трудова міграція – наймасштабніший міграційний потік в Україні. Війна проти України, яка розпочалася у лютому 2022 року спровокувала одну з найшвидше зростаючих ситуацій щодо переміщення людей у сучасній історії. Із початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, тільки протягом перших кількох тижнів, більше ніж четверть населення України залишили свої будинки. Масові жертви серед цивільного населення та руйнування цивільної інфраструктури, змусило людей залишати свої домівки в пошуках безпеки, захисту та допомоги. Станом на 23 серпня 2023 біженців з України зафіксовано в Європі 5 829 600 осіб, за межами Європи - 367 000 осіб. Кількість біженців з України які зареєстровані в сусідніх з Україною країнах становить 1 912 950 осіб, найбільше зареєстрованих біженців у Польщі 968 390 ті, хто подали заявку на притулок чи інакше визначений країною подібний статус - 1 639 725. У РФ і Білорусії - 1 307 750 осіб. В інших країнах Європи - 2 608 885 осіб, з них найбільше зареєстрованих в Німеччині – 1 084 410, ті хто подали заявку на притулок 972 795 осіб. У Великобританії, Італії та Іспанії близько 200 000 осіб в кожній країні [10].

Із наведених вище даних ми можемо побачити напрямки міграційних потоків та зробити висновок, що найбільше українців виїхало у країни, що є сусідніми з Україною. Серед цих країн можна виокремити Німеччину, яка є другою за чисельністю країною-реципієнтом, але не є сусідньою країною.

До повномасштабного вторгнення в Україну, за даними Міністерства соціальної політики, в 2019 році налічувалося 3,2 млн трудових мігрантів за кордоном. У 2020 році кількість українських заробітчани становила близько 3 млн. Протягом року до 500 тисяч осіб повернулися, але це відбулося переважно через пандемію COVID-19. У 2021 році, за даними Інституту демографії та соціальних досліджень, налічувалося 2,5-3 млн трудових мігрантів.

У 2015–2017 рр. кількість трудових мігрантів становила 1,3 млн осіб. У тому числі у відсотковому відношенні (Польща – 38,9%, РФ 26%, Італія

11,3%, Чеська Республіка 9,4%, Угорщина 1,3% , Німеччина 0,8%) [4].

Проаналізувавши кількість українських трудових мігрантів у 2015-2017 рр. по країнах в'їзду, можна зробити висновок, що країною яка має різку динаміку щодо українських мігрантів є ФРН. Безумовно, трудові мігранти та мігранти, що шукають притулок внаслідок воєнних дій мають різну природу та різну ступінь задіяння на ринку праці.

Обстеження трудової міграції, проведеного у 2012 р. виявило 1,2 млн. осіб, або 3,4% населення у віці 15-70 років, які з 1 січня 2010 р. до 17 червня 2012 р. працювали або шукали роботу за кордоном. У ході дослідження було встановлено, що у 2010- 2012 році до ФРН виїхало 27,8 тис. трудових мігрантів. Серед них майже половина осіб працювали як професіонали, фахівці та технічні службовці (45,3%). Також ця країна відрізнялася від інших країн призначення найменшою часткою осіб, які працювали за найпростішими професіями. В той час коли на ринках праці Білорусії, Італії, Польщі та Португалії домінували мігранти-представники найпростіших професій [6].

Нині ФРН вживає заходів для надання можливості українським біженцям максимально інтегруватися на ринку праці. Параграф 24 Закону про правовий статус іноземних громадян у Німеччині регламентує перебування іноземців на території країни, а також подальшу процедуру їх інтеграції. Українські біженці на підставі даного параграфу отримують у Німеччині дозвіл на тимчасове перебування «Aufenthaltstitel», який дозволяє легально жити та працювати у ФРН. Оформити статус тимчасового захисту у Німеччині можуть категорії громадян, які були змушені виїхати з України внаслідок військового вторгнення Росії [2]. Українці в Німеччині від 1 червня 2023 року отримують допомогу з безробіття, яку видає центр зайнятості. Виплати становлять 449 євро на місяць, якщо українець проживає самотійно. Для члена цілої родини сума менша – 404 євро на особу. Окрім того, особи, які отримали статус тимчасового захисту мають право на загальнодержавне медичне страхування в Німеччині. Тобто можуть відвідувати більшість лікарів безкоштовно, за рахунок державних коштів. Також біженці при першій участі в інтеграційних курсах автоматично звільняються від плати за інтеграційні курси. Компенсація за оренду житла також забезпечується ФРН в межах визначених нормами законодавства [3].

Різного виду допомога сприяє спрямуванню міграційних потоків з України до ФРН. Аналізу-

ючи ці дані та враховуючи кричущий брак кадрів на німецькому ринку праці можна дійти висновків, що така міграційна політика з боку ФРН може покращити ситуацію на ринку праці країни-реципієнта. Федеральне агентство праці Німеччини звітує про брак кадрів у 148 професіях, іще в 122-ох він може настати в найближчому майбутньому. Приміром, будинку для літніх людей потрібно в середньому вісім місяців, аби знайти доглядальницю чи доглядальника. Будівельні компанії закладають на пошук працівника для підземних робіт в середньому півроку. Кількість вакансій по країні сягає понад 1,7 мільйона. Причому бракує не лише кваліфікованої робочої сили, але й тих, де для роботи не потрібно жодної кваліфікації [8].

Приплив робочої сили та витрати українських мігрантів за кордоном є позитивними чинниками для економік країн перебування, хоча значний приплив мігрантів створює низку викликів, зокрема для державних фінансів.

Згідно з нашими розрахунками на основі оцінок з дослідження МВФ (2020), опитувань ООН та Центру Разумкова, за інших незмінних умов завдяки внеску українських мігрантів випуск товарів та послуг в Естонії, Польщі та Чехії у 2026 році буде на 2.2–2.3% більшим, ніж передбачено в базовому сценарії без міграції, у Німеччині – на 0.6–0.65% [1].

Інтеграція українських мігрантів матиме вплив на показники ринку праці країн-реципієнтів. Географічна та культурна наближеність України до Європи, наявність діаспори, а також статус тимчасового захисту сприятимуть збільшенню участі вимушених мігрантів у робочій силі. Зокрема, Європейський центральний банк очікує, що коефіцієнт участі в робочій силі країн євросони українських мігрантів працездатного віку становитиме від 25% до 55% у середньостроковій перспективі. Водночас робоча сила ЄС зросте на 0.2–0.8%, або на 0.3–1.3 мільйона осіб [1].

Відповідно до дослідження Oxford Economics, якщо 650 тис. українських мігрантів залишаться в Польщі, робоча сила зросте додатково на 210 тисяч до 2030 року, а потенційний ВВП – на 1.2%. Натомість приплив у 1 млн мігрантів збільшить робочу силу на 370 тисяч, а потенційний ВВП – на 2.0% до 2030 року. У довгостроковій перспективі (до 2050 року) позитивний вплив на ВВП тільки посилюватиметься. Згідно зі звітом Deloitte інтеграція українських вимушених переселенців у Польщі може призвести до додаткового зростання ВВП Польщі на 0.2–3.5% щорічно в

перші п'ять років залежно від якості інтеграційної політики країни [1].

Проте, можна відслідкувати приблизну динаміку інтеграції українських біженців на ринку праці. Так, згідно дані досліджень у ЄС говорять про те, що близько 30% українських біженців уже інтегрувалися на ринку праці країн Євросоюзу. І ця тенденція зростатиме.

Здійснивши аналіз міграційного руху населення України, можна зробити наступний висновок, що Україна і на далі продовжує втрачати населення в результаті виїзду за кордон.

Через продовження активних агресивних дій з боку Росії ситуація в Україні залишається важкою. Населення України стикається зі смертю та пораненнями через численні напади, а також через потреби, викликані руйнуванням житла, що призводять до вимушеного переміщення, скорочення можливостей для працевлаштування тощо [7].

Наразі, проблема забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб є однією із актуальніших. Також важливими передумовами переміщення осіб залишаються труднощі з пошуком роботи та браком коштів. Відповідно до даних Міжнародної організації з міграції роботу втратили майже дві третини осіб, які мали роботу до переміщення [1]. Окрім того, п'ята частина від загального числа переселенців зазначають про відсутність доходів. Згідно із даними опитування Gradus, 39% внутрішньо переміщених осіб зазначають, як одну із основних проблем міграції - брак роботи. Лише 57 відсотків опитаних українців мають роботу. Найбільша кількість осіб серед тих, хто втратив роботу після початку війни, залишається серед опитуваних, які переїхали за кордон. [1].

Отже, до основних детермінантів трудової міграції можна віднести зменшення попиту на робочу силу в Україні, суттєве зниження розміру реальних заробітних плат, погіршення добробуту домогосподарств, умов праці і життя в цілому.

За даними опитування, найпопулярнішими чинниками повернення міжнародних мігрантів в Україну є безпечна ситуація у населеному пункті та любов до Батьківщини. До найпопулярніших маркерів неповернення в Україну зовнішні мігранти відносять відсутність оплачуваної роботи в Україні (40%), кращі умови для життя в країні перебування (26%) та відсутність або втрату житла в Україні (24%) [1].

В Україні з 1 січня 2023 року встановлена мінімальна зарплата у розмірі 6700 гривень (близько 168 євро). Відповідно до даних Євростату євро-

пейські країни поділяють на 3 групи за рівнем мінімальних заробітних плат. До першої групи входять країни, де щомісячна зарплата становить від 399 до 840 євро. До цієї групи країн входять зокрема Польща, Литва, Латвія, Естонія та ін. До другої групи відносяться країни де мінімальна заробітна плата коливається від 887 до 1304 євро на місяць (Іспанія, Португалія, Словенія), а третя група – мінімальна заробітна плата понад 1700 євро на місяць (Франція, Німеччина, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Ірландія) [5].

На підставі цих даних, можна дійти висновків, що рівень заробітної плати країн-реципієнтів не є основним чинником спрямування вимушених українських мігрантів. Насамперед на спрямування міграційних потоків впливає міграційна політика країни-реципієнта. Хоча мігранти створюють додаткові виклики для державних фінансів у короткостроковій перспективі, якщо вони залишатимуться в країнах перебування на термін, довший ніж кілька років, і стануть активними учасниками ринку праці, для цих країн вплив на бюджет й економічне зростання найімовірніше буде позитивним. Потрібно зазначити, що виїжджають ті, які володіють як інтелектуальними ресурсами, так і фінансовими, отже, наша держава втрачає людський потенціал.

Тільки за умов подолання несприятливих чинників та проведення міграційної політики в державі можливе подолання негативних наслідків міграційного руху населення України.

Трудова міграція є комплексною проблемою, яка потребує нагального вирішення. Ключовим аспектом у вирішенні проблем трудової міграції має стати покращення умов ведення підприємницької діяльності, що можливо через формування сприятливих умов для інвестицій. До успішних кроків повернення біженців слід віднести ведення ефективної реінтеграційної політики із врахуванням міжнародного досвіду, створення акценту на сприятливій житловій політиці, через забезпечення тимчасовим або постійним житлом емігрантів, які втратили його, а також наявності можливостей для працевлаштування чи створення сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності.

Основними передумовами для зменшення міграційних процесів в Україні загалом є стабілізація мирного стану в країні; підвищення рівня працевлаштування; підвищення рівня добробуту громадян; надання пільг для підприємців сприяння для розвитку бізнесу; покращення соціального забезпечення населення.

До успішних кроків повернення біженців слід віднести ведення ефективної реінтеграційної політики із врахуванням міжнародного досвіду, створення акценту на сприятливій житловій політиці, через забезпечення тимчасовим або постійним житлом емігрантів, які втратили його, а також наявності можливостей для працевлаштування чи створення сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності.

Результати дослідження можуть бути враховані при напрацюваннях у сфері реінтеграційної політики в Україні, яка має бути спрямована на повернення українських мігрантів після війни та створення умов для успішної адаптації реемігрантів. Експерти Організації економічного співробітництва та розвитку зазначають, що реемігранти після повернення на Батьківщину зазвичай покращують капітал нації, схильні створювати нові компанії та передавати здобуті навички і знання [9].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши міжнародний міграційний рух населення України, можна зробити висновок, що Україна продовжує втрачати населення в результаті виїзду за кордон. Це пояснюється сукупністю факторів, в першу чергу – безпековий фактор та економічний. Держава втрачає людський потенціал і тільки за умов подолання зазначених несприятливих чинників та проведення виваженої міграційної політики в державі можливе подолання негативних наслідків міграційного руху населення України. Сьогодні Україна є країною-донором трудових мігрантів і в найближчій перспективі потік еміграції буде збільшуватись.

У післявоєнний період перед країною гостро стоятиме питання про повернення своїх громадян на Батьківщину, з метою запобігання втрати людського капіталу нації та підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності країни у перспективі.

Список літератури:

1. Вплив українських мігрантів на економіки країн- реципієнтів. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf?v=4 (дата звернення 15.05.2023)
2. Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. URL : https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Asyl-Fluechtlingschutz/faq-ukraine-integration-ukr.pdf?__blob=publicationFile&v=5

3. Bundesamt für Familie und zivilgesellschaftliche Aufgaben. URL: <https://familienportal.de/familienportal/lebenslagen/zuwanderung-und-integration/informationen-ukraine>
4. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 10.05.2023)
5. Європейський фонд покращення умов життя та праціТристороння агенція ЄС надає знання, щоб допомогти у розробці кращої соціальної політики, політики зайнятості та роботи. URL : <https://www.eurofound.europa.eu/data/statutory-minimum-wages-2023>
6. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні. Міжнародна організація праці, 2019. 100 с.
7. Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни Росії проти України. URL : https://gradus.app/documents/317/Gradus_EU_wave_12_UA.pdf (дата звернення 10.05.2023)
8. Німеччина шукає працівників. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/nimechchyna-aktyvno-shukaie-pratsivnykiv/a-62610433>
9. Організація економічного співробітництва та розвитку. URL : <https://www.oecd.org/ukraine-hub/en/> (дата звернення 15.05.2023)
10. Портал оперативних даних (The Operational Data Portal ODP). URL : <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення 10.05.2023)

Hrabar L.Yu. THE IMPACT OF MIGRATION POLICIES OF RECIPIENT COUNTRIES ON MIGRATION FLOWS FROM UKRAINE DURING MARTIAL LAW

The article examines the factors of influence of foreign migration on the labor market, economic development, and the demographic situation of both donor and recipient countries. The positive impact of migration, due to remittances, reduction of pressure on the labor market and burden on the state budget, reduction of social tension and negative impact of migration, in particular regarding the loss of an active and highly educated part of the population in reproductive and working age, has been determined.

The purpose of the article is a comprehensive study of the main determinants of labor migration flows with the study of their direction outside the country, the direction of migration and its consequences.

The practical value of the results of the article is determined by well-founded proposals regarding the regulation of foreign labor migration.

The results of the impact of the migration policy of foreign countries on migration flows from Ukraine and their impact on the transformation of the labor market are analyzed. Proposals for improving the organizational structure of state institutions in the field of setting up external labor migration were studied and the foundations of institutional and socio-economic ways of establishing an active migration policy in Ukraine were thought out.

The article examines the current stages of migration flows, which are caused by the state of war in Ukraine and their impact on the labor market of the recipient countries, defines the main determinants of labor migration, the influence of the migration policy of the recipient countries on the directions of migration flows, and substantiates the directions for improving the state regulation of labor migration processes. The key factors of migration flows in the conditions of globalization were determined, the impact of external labor migration of the population of Ukraine on the labor market of the countries with the largest number of Ukrainian migrants was assessed.

For two decades, international labor migration has been the largest migration flow in Ukraine. In such conditions, it is necessary to pay attention to the improvement of the migration policy in Ukraine in order to regulate the consequences of labor migration of the population and further promote the return of migrants to their homeland by implementing mechanisms for effective economic development, improving social and migration policy.

Key words: migration, recipient country, donor country, labor migration, external labor migration, migration processes, migration policy, labor market.

Коцупал Д.В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ЛОБІЗМ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ТА ФУНКЦІЇ

Стаття присвячена розкриттю сутності, особливостей та функцій лобізму в публічному управлінні. Показано, що лобізм базується на фундаментальному праві кожного громадянина демократичного суспільства спрямовувати індивідуальні та колективні звернення (петиції) до органів державної влади та посадових осіб. Як наслідок, в основі прийняття рішень у державному управлінні лежить процес представництва суспільних інтересів – донесення до держави тих уявлень, цінностей, проблем, які є суттєвими для населення або окремих його груп. З іншого боку, лобістська діяльність представляє цілу низку потенційних загроз, основна частина яких пов'язана зі спотворенням представництва громадських інтересів, дезінформацією представників органів державної влади, а також закритістю лобістської діяльності та корупції, що впливає з цього, та зрощування державних та комерційних структур – доволі часто метою лобістської діяльності є не забезпечення тріумфу загальнолюдських цінностей, а послідовне відстоювання вузькокорпоративних інтересів.

Сформовано визначення поняття «лобізм» як діяльності окремих осіб або їх груп, які не є представниками або пов'язаними з органами публічної влади, що полягає в здійсненні ними законного впливу на прийняття чи неприйняття відповідних владних рішень задля задоволення їх інтересів або інтересів осіб, яких вони представляють. Визначено, що у зв'язку з тим, що лобізм має широкий спектр можливих наслідків, він, безумовно, потребує впорядкування, юридичного оформлення, розробки та побудови інституційних механізмів лобістської діяльності в публічному управлінні. Суспільство та держава мають спільно брати участь у налагодженні механізмів трансформації негативних моментів лобіювання у позитивні, у використанні ефективних інструментів мінімізації шкідливих наслідків лобізму та у напромуванні позитивних, у затвердженні цивілізованих його засад.

Ключові слова: лобізм, публічне управління, функція, особливість, групи інтересів.

Постановка проблеми. На сьогодні лобізм виступає важливим комплексним соціально-правовим явищем, однією з важливих складових політичного процесу більшості розвинених країн, механізмом взаємодії суспільства, бізнесу та громадян з органами публічної влади, що повинен забезпечувати ефективність процесу ухвалення політичних рішень, задоволення суспільних та приватних інтересів. У суспільстві взаємозалежно співіснують індивіди та групи індивідів, які мають різні інтереси, погляди і можливості. Комерційні структури, органи місцевого самоврядування, одержувачі бюджетних коштів та асигнувань, промисловці та представники релігійних конфесій, військові структури та міжнародні організації – це лише невелика частина зацікавлених осіб, які прагнуть відстоювання, представництва своїх інтересів. Держава в особі компетентних органів, приймаючи ті чи інші рішення, має враховувати зазначені інтереси та шукати компроміси між ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Грунтовному дослідженню теоретико-методологічних питань становлення та функціонування лобізму присвячені, зокрема, праці таких зарубіжних та вітчизняних науковців як А. Бентлі, Д. МакГенрі, Дж. Фергюсон, Х. Річард, А. Діердоф, Д. Базілевич, М. Бризіцький, І. Ворчакова, С. Годний, В. Круть, М. Недюха, В. Нестерович, О. Одінцева, К. Пашкова, Р. Радейко, В. Федоренко, Д. Чернохатній та інших. Дослідженню окремих аспектів питання лобізму у сферах політології та державного управління присвячені праці Д. Виговського, О. Дягілева, Д. Лубінця, С. Кравченка, В. Кучерявого, О. Кушніренка, Р. Мацкевича, А. Стельмаха, тощо.

Водночас, незважаючи на таку кількість ґрунтовних досліджень різноманітних аспектів лобізму, цей феномен потребує подальшого аналізу, зважаючи на комплексність, складність та неоднозначність даної категорії, відсутність єдності у більшості позицій різних науковців та

дослідників, її важливість для ефективного та дієвого функціонування органів публічної влади, в тому числі в процесі взаємодії з громадянами.

Метою статті є розкриття сутності, особливостей та функцій лобізму в публічному управлінні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лобізм як політико-правове явище існувало ще задовго до появи самого поняття і, при цьому, він існував фактично в будь-якому суспільстві, але ступінь його розвиненості та цивілізованості раніше залежав і залежить на сьогодні від національних, історичних та культурних особливостей, особливостей політичної системи, характеру політичного режиму, рівня політичної культури та інших особливостей відповідного суспільства та країни. Так, американський філолог А. Бенлі у своїй роботі 1908 року «Процес управління. Вивчення громадського тиску» за результатами дослідження механізму політичного лобіювання через призму діяльності груп інтересів довів, що у будь-якому суспільстві існують групи, що впливають на політичну сферу суспільства з метою реалізації своїх професійних, економічних, регіональних, етнічних, міжнародних та інших інтересі [2]. Хоча безумовним є той факт, що перше письмове згадування терміну «lobby» відбулось у 1553 році в Оксфордському словнику як позначення окремих приміщень, критих галерей у монастирях [3], а сучасні традиції лобізму, які ми сьогодні знаємо, виникли в США у 1869-1877 роки за часів 18-го президента США Уліса С. Гранта – саме з цього часу почалось і активне формування першої законодавчої бази лобізму.

Лобістська діяльність також є суттєвим чинником розвитку парламентських погоджувальних процедур і одним з найважливіших інструментів, що забезпечує безперебійну роботу державного механізму в багатьох країнах, що найкраще розкривається в основних характеристиках лобізму, до яких, на нашу думку, доцільно віднести такі:

– лобізм пов'язаний із владою, де влада виступає об'єктом лобі, тобто за відсутності влади немає місця для лобізму;

– лобізм переважно має завуальований, прихований характер, наслідком чого можуть бути складнощі з його унормуванням та упорядкуванням;

– лобізм «вклинює» елементи випадковості, стихійності в політичні кола, у процес прийняття тих чи інших рішень владними органами, оскільки іноді практично неможливо передбачити реакцію у суспільстві на певні владні дії;

– лобізм виступає в ролі посередника між владою та впливовими зацікавленими групами, громадськими об'єднаннями та різноманітними організаціями, окремими особами;

– лобізм завжди має конкретний об'єкт для здійснення впливу;

– лобізм є універсальним і гнучким, може досить суттєво та швидко видозмінюватися залежно від ситуації, від специфіки методів та форм взаємодії з владою. Через це, заборона лобістської діяльності при його наявній затребуваності сприятиме вкоріненню того про-лобізму, що ґрунтується суто на незаконних методах впливу;

– лобізм використовує законні форми і методи впливу на владу, інакше він перетворюється на антиправовий про-лобізм, псевдо-лобізм, пов'язаний з хабарництвом, місництвом, непотизмом, протекціонізмом та іншими негативними явищами.

Тобто, як видно, лобізм має на меті здійснення впливу на процес прийняття публічних, владних рішень, на ті органи, які беруть участь у їх прийнятті або сприяють цьому за допомогою не заборонених державою засобів. Більш зрозуміло, яку саме роль виконує «цивілізований лобізм» при досягненні своїх цілей, що він дає суспільству та політичній системі, можна окреслити через розгляд функцій, які він виконує. Серед цих функцій І. Ворчакова визначає наступні:

1) упередження корупції;

2) налагодження соціального діалогу між владою та громадським суспільством;

3) забезпечення прозорості прийняття державних рішень;

4) сприяння здоровій політичній конкуренції;

5) надання можливості громадянам брати опосередковану участь у прийнятті правовий і політичних рішень;

6) задоволення суспільних, а не вузько корпоративних інтересів [4, с. 107].

Ширший перелік функцій лобізму представлено Д. Виговським:

– Посередництво між суспільством та державою – лобісти представляють інтереси суспільства в органах державної влади. Досягаючи своїх, найчастіше економічних цілей, він також частково реалізує інтереси населення. Наприклад, якщо лобіст представляє інтереси великої промисловості та добивається отримання від держави замовлень, він забезпечує робітників зарплатою, а бюджет податками.

– Заміщення представництва – лобісти в деяких випадках представляють інтереси частини

суспільства, заміщаючи офіційних представників народу.

– Інформування – з одного боку, лобісти інформують представників владних органів про актуальні проблеми та питання, з іншого боку, через засоби масової інформації відбувається інформування широкого загалу про політичну ситуацію в країні.

– Постанова актуальних питань – лобісти, добиваючись своїх цілей, ставлять актуальні питання перед громадськістю й органами державної влади.

– Впорядкування розмаїття суспільної думки – багато партій мають схожі програми, які не збігаються в певних позиціях, лобісти ж впорядковують різкість думок, реалізуючи інтереси, а не відстоюючи позиції партій [5].

На додаток до вищезазначеного необхідно зробити акцент на функціях лобізму, які сприяють взаємодії органів публічної влади з громадянами:

– лобізм виконує функцію посилення самоорганізації громадянського суспільства;

– лобізм надає великої злободенності, актуальності та соціальної значимості владним рішенням, адже, розглядаючи аргументи лобістів, владні структури переконуються у необхідності оперативного та повного задоволення їхніх інтересів;

– лобізм виступає як індикатор найбільш гострих та суперечливих соціально-економічних та політичних процесів у суспільстві.

Незважаючи на те, що, з одного боку, лобістська діяльність є позитивним елементом консультацій з громадськістю та законним каналом діалогу між державними та недержавними суб'єктами, преференційний доступ впливових сторін до державних посадових осіб може призвести до невиправданого посилення їхнього впливу та перешкодити забезпеченню інтересів суспільства, у тому числі через незаконну практику [6].

Тобто лобізм має як позитивні, так і негативні риси. Серед основних позитивних сторін лобізму виділяють такі:

1. Лобізм до певної міри «конкурує» з органами державної влади, змушуючи їх постійно перебувати «у формі», надає їм динамічності та гнучкості.

2. Лобізм виступає інструментом самоорганізації громадянського суспільства, за допомогою якого мобілізується суспільна підтримка або опозиція певному рішення чи законопроекту органів державної влади.

3. Лобізм створює можливості для захисту інтересів меншості, виступаючи у специфічній формі політичного плюралізму.

4. Лобізм надає додаткові можливості різноманітним соціальним недержавним структурам-асоціаціям для досягнення їхніх цілей.

5. Лобізм є також засобом активізації тих чи інших процесів у політиці, використовується як своєрідний соціально-політичний стимул, спрямований на реалізацію тих чи інших інтересів.

6. Лобізм дає змогу розширити інформаційну базу політичних рішень, що приймаються, інформуючи відповідні державні органи про певні нагальні проблеми. Лобісти забезпечують органи державної влади інформацією стосовно ситуації на нижчому та інших суспільних рівнях, яка потім заслуховується на парламентських чи інших слуханнях, інформуючи законодавців про наявні проблеми. Лобіювання виступає у вигляді аргументації, механізму підготовки та прийняття відповідних актів.

7. Лобізм можна розглядати і як ширший засіб для досягнення компромісів, засіб взаємного врівноваження та примирення різноманітних інтересів. Загально визнано, що лобістські групи, відстоюючи часом абсолютно діаметрально протилежні інтереси своїх замовників, сприяють збереженню своєрідної рівноваги різних політичних сил, знаходженню точок дотику та досягненню консенсусу при прийнятті політичних рішень, адже, зрештою, основа лобізму – це взаємовигідна співпраця [5].

8. Лобізм виконує функцію свого роду забезпечення інновацій – лобіст повинен бути не тільки обізнаний про фінансові, економічні, політичні процеси, течії, а й вмівло прогнозувати розвиток запланованих ситуацій.

9. Лобізм, будучи суперником негативних сторін бюрократії, виконує функцію посилення самоорганізації громадянського суспільства.

10. Лобізм надає великої злободенності, актуальності та соціальної значущості рішень, прийнятих владою, адже розглядаючи аргументи лобістів, владні структури переконуються в необхідності оперативного і повного задоволення їхніх інтересів.

Серед основних негативних рис лобізму виділяють наступні:

1. Лобізм може стати інструментом задоволення іноземних інтересів за рахунок національних інтересів.

2. Лобізм часто є провідником неправового впливу на владу, інструментом збагачення окремих груп чи еліт (корупція, хабарництво тощо), що підриває як фундамент влади, так і основи демократичного суспільства.

3. Лобізм може бути фактором захисту та розвитку націоналізму, відомчості тощо, посилювати крайні форми задоволення «спеціальних інтересів».

4. Лобізм містить загрозу розмиття владних устоїв суспільства, перетворюючи демократичні інститути на інструмент окремих груп.

5. Лобістські заходи набирають у відповідних умовах форми соціальної несправедливості. Як показує соціальна практика західних країн, результативність лобізму великого бізнесу набагато вища (завдяки більшим фінансовим можливостям), ніж у інших груп та структур. Така ситуація, якщо стає правилом, може дестабілізувати обстановку, дисбалансувати інтереси та сприяти підвищенню напруженості.

6. Лобізм часто може блокувати справді потрібні управлінські рішення, перешкоджаючи задоволенню суспільно цінних інтересів або може заважати стабільній та конструктивній державній політиці, спричиняючи, наприклад, постійне «перекроювання» бюджету, часту зміну пріоритетів чи посилення позиції однієї гілки влади за рахунок послаблення іншої [5].

У своїх крайніх негативних проявах лобізм виступає узаконеною формою корупції – в кінці 19 сторіччя в США терміни лобізм та лобіст вживалися для позначення різновиду корупційних діянь та пов'язаних суб'єктів. В Україні народні депутати нерідко використовують систему виборів у парламент для реалізації власних бізнес-інтересів чи інтересів тих фінансово-промислових груп, індивідуальних інтересів, які їм «допомогли» стати членами законодавчого органу. Нині в українському парламенті через корупційні схеми лобіюються інтереси не лише фінансово-промислових груп, але й індивідуальні інтереси або інтереси будь-яких зацікавлених осіб [1].

Таким чином, лобізм, маючи свої плюси та мінуси, є природним каналом виходу енергії самоорганізації громадянського суспільства, яку не можна придушити та ігнорувати, але необхідно використовувати як на благо суспільства, перш за все, так і самих органів публічної влади. Як зазначає Г. Почепцов, лобізм виступає доволі важливим специфічним засобом комунікації із громадськістю, тобто певним засобом PR. На думку вченого, лобізм став значним чинником розвитку більшості розвинутих країн світу, а також транзитивних суспільств – в умовах нерозвинутої політико-правової системи, зокрема, слабкої та недосконалої представницької влади, лобізм починає домінувати як форма представ-

ництва інтересів соціальних, політичних та економічних груп. Серед позитивних аспектів лобізму автор виділяє можливість узаконення шляхів впливу на владні інститути через процес консультування з лобі-групами, зменшуючи умови для породження корупції. Процес лобізму Г. Почепцов визначає:

– з одного боку – як комунікативний процес і єдиний шлях вплинути на рішення або на тих, хто їх ухвалює;

– з другого боку – як складову формування іміджу інтересів «груп тиску» не тільки на рівні конкретних аспектів лобіювання, але й на загальному рівні, пов'язаному із захистом корпоративних чи громадських інтересів в цілому [7].

Незважаючи на прикладну актуальність відповідних питань, на сьогодні і в науковій літературі, і в законодавствах різних країн відсутні як єдині універсальні визначення таких дефініцій як «лобізм» та «лобістська діяльність», так і загальні, прийнятні для всіх засади здійснення лобістської діяльності. Хоча слід відмітити, що в умовах глобалізації, прискореної інформаційної взаємодії та уніфікації основних блоків законодавства, які регулюють найзагальніші схожі для всього людства суспільні відносини, відбувається інкорпорація, впровадження загальноновизнаних, найбільш ефективних алгоритмів формування суспільних відносин у національне право суверенної держави.

Можна стверджувати, що основні відмінності між різними визначеннями дефініції «лобізм» з виділенням тих чи інших його значущих складових спричинені наступними аспектами:

– особливостями досліджень, в межах яких було надано визначення;

– особливостями країни (історичними, політичними, економічними, тощо), в якій досліджувалась тема лобізму – в європейських країнах діяльність лобістів пов'язана з діяльністю політичних партій, чого немає в США. Так, групи інтересів допомагають певній партії пройти до законодавчого органу, щоб потім через цю партію реалізовувати власні інтереси. В США лобісти не пов'язані з політичними партіями, через це сформувалась окрема професія – лобіст [8];

– особливостями наукової сфери, в якій здійснювалось дослідження (публічне управління, політологія, юриспруденція, економіка, тощо);

– особливостями сфери, представники якої розробили визначення (науковці або практики).

При цьому можна виділити наступний перелік основних особливостей лобізму, які використовув-

ються різними авторами задля його визначення як у наукових працях, так і законодавчо або нормативно-правових документах:

– лобізм як особлива система взаємовідносин у середовищі політиків, державних чиновників, експертів, що дозволяє готувати та приймати державно-політичні та адміністративні рішення, які відповідають інтересам певних промислових, фінансових та інших груп;

– лобізм як специфічна система неформального та/чи функціонального представництва групових інтересів в органах публічної влади;

– лобізм як діяльність або процес;

– лобізм як сукупність норм;

– лобізм як право громадян;

– лобізм як правове явище або правовий інститут. Тут навіть науковцями виділяється три аспекти, за якими відбувається визначення даної дефініції: інституційний (лобізм як інститут права), соціально-рольовий (лобізм як правовідносини) та юридико-технічний (лобізм як засіб усунення або мінімізації недоліків правового регулювання);

– лобізм як певна сукупність суб'єктів, основною метою який є чинити тиск на законодавців і чиновників з метою ухвалення необхідних рішень.

Здійснений аналіз основних ознак, структури, змісту, сутності та функцій лобізму дозволяє сформулювати *власну дефініцію поняття «лобізм»*, що, на нашу думку, представляє діяльність окремих осіб або їх груп, які не є представниками або пов'язаними з органами публічної влади, що полягає в здійсненні ними законного впливу на прийняття чи неприйняття відповідних владних рішень задля задоволення їх інтересів або інтересів осіб, яких вони представляють.

У той же час, для того, щоб лобізм приносив користь здебільшого всьому суспільству, а не окремим бенефіціарам, необхідні реальна дія формальних політико-правових інститутів та норм, економічна та політична стабільність, свобода медіа, стійке громадянське суспільство тощо. Тільки за наявності даного набору умов відкриваються широкі можливості використання лобізму в суспільних інтересах, він починає працювати в загальносоціальних (загальнолюдських) режимах. В умовах економічної, політичної та духовної кризи, перехідних періодів, непередбачуваності лобізм виходить з цивілізованих меж та переважно виконує негативну суспільну роль.

Висновки. Загалом можна стверджувати, що, незважаючи на певні негативні прояви, що часом можуть ставати переважними, лобізм виступає однією з форм взаємодії органів публічної влади з громадянами, одним із інструментів, що дозволяє різним зацікавленим особам ефективно взаємодіяти з владою в межах, встановлених нормативно-правовою базою та стандартами. Саме узаконений лобізм здатний забезпечити основні формальні механізми, що гарантують представництво та захист інтересів як різноманітних соціальних груп, так і окремих громадян на різних рівнях влади. Інститут лобізму сприяє реалізації права громадян на відповідну особисту участь або участь через своїх представників в управлінні справами держави. При цьому відсутність єдиного підходу до розуміння лобістської діяльності може бути суттєвою перешкодою для становлення інституту лобізму в країні, адже процес інституціоналізації будь-якого явища передбачає формування певних інституційних характеристик, однією з яких є ідеологія, тобто розуміння сутності процесу, а також вибір моделі правового регулювання лобістської діяльності.

Список літератури:

1. Круть В.О. Лобізм як форма прояву корупції. *Право та державне управління*. 2020. № 4. С. 227–232.
2. Arthur F. Bentley. *The Process of Government: A Study of Social Pressures*. New York: Routledge, 1995. 533 p.
3. Денисюк А.В. Громадський лобізм в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 102(11). С. 403–405.
4. Ворчакова І.Є. Лобізм в політиці: сутність явища та способи реалізації. *European political and law discourse*. 2018. № 1(5). С. 105–110.
5. Виговський Д. Суть лобізму як категорії політичної науки. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2008. Вип. 20. С. 42–48.
6. Гарсія А.Н. Активізація зусиль для забезпечення належного управління з метою запобігання та виявлення корупції та боротьби з нею: два основні заходи. Економічна та соціальна Рада ООН. 2016. URL: https://digitallibrary.un.org/record/819972/files/E_C.16_2016_6-RU.pdf (дата звернення: 21.09.2023).
7. Почепцов Г.Г. Паблік рилейшнз: Навч. посіб. 3-тє вид., випр. і доп. К.: Т-во «Знання», КОО, 2006. 327 с.

8. Недюха М., Федорін М. Лобізм як соціально-політичний феномен: сутність і засоби впливу. *Віче*. 2010. № 3. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/1857/> (дата звернення 18.10.2023).

Kotsupal D.V. LOBBYING IN PUBLIC GOVERNANCE: ESSENCE, FEATURES AND FUNCTIONS

The article is devoted to discovery the essence, features and functions of lobbying in public governance. Lobbying is shown as based on the fundamental right of every citizen of a democratic society to direct individual and collective appeals (petitions) to state authorities and officials. As a result, the basis of decision-making in public administration is the process of representing public interests – conveying to the state those ideas, values, and problems that are essential for the population or its individual groups. On the other hand, lobbying activities represent a whole series of potential threats, the main part of which is related to the distortion of the representation of public interests, disinformation of representatives of state authorities, as well as the closure of lobbying activities and the resulting corruption, and the fusion of state and commercial structures – quite often, the goal of lobbying is not to ensure the triumph of universal human values, but the consistent defense of narrow corporate interests.

The definition of «lobbying» concept is formed. It is understood as activity of individuals and their groups who aren't representatives or related to public authorities, consisting in legal influence on making or non-making of appropriate governance decisions aimed at satisfaction of their interests or interests of individuals represented by them. It is determined that due to the fact that lobbying has such a wide range of possible consequences, it certainly needs regulation, legal registration, development and construction of institutional mechanisms for lobbying in public administration. Society and the state should jointly participate in the establishment of mechanisms for the transformation of negative moments of lobbying into positive ones, in the use of effective tools for minimizing the harmful effects of lobbying and in building up the positive ones, in approving its civilized foundations.

Key words: lobbying, public governance, function, feature, interest groups.

Красников Є.В.

155 військове представництво Міністерства оборони України

ЯКІСТЬ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

В сучасних умовах запорукою надання якісних публічних послуг є ефективне кадрове забезпечення органів публічної влади. Саме тому кадрове забезпечення органів публічної влади в Україні має здійснюватися шляхом забезпечення їх висококваліфікованими та компетентними кадрами. Система кадрового забезпечення органів публічної влади в Україні не є ефективною і потребує змін. З іншого боку, кадрове забезпечення органів публічної влади потрапляє під постійні зміни, яких вимагає сучасний суспільний глобалізований світ. До головних чинників, які впливають на якість кадрового забезпечення органів публічної влади в Україні слід віднести високий рівень бюрократизованості та корупції, а також низький престиж служби в органах публічної влади, пов'язаний із низьким рівнем соціального захисту працівників і недосконалістю системи оплати праці.

У статті проведений аналіз професійного рівня співробітників органів публічної влади Північно-Східного регіону України, їх здатність ефективно виконувати поставлені перед ними завдання, а також надавати якісні публічні послуги. Автором показано основні чинники, які протягом останніх років враховувалися при запрошенні людей на роботу до місцевих органів влади, шляхи формування кадрового резерву, основні мотиви, що зумовлюють бажання людей працювати в органах публічної влади, можливість до підвищення кваліфікації та кар'єрного зростання, а також наявність механізмів перевірки ефективності діяльності окремих працівників організації. Автором на прикладі високоефективних організацій доведено важливість відповідного рівня компетентності окремих працівників, їх здатності ефективно виконувати свої посадові обов'язки для функціонування органів влади та якісного надання публічних послуг. За результатами дослідження запропоновано напрямки для ефективного функціонування місцевих органів влади та подальших наукових досліджень.

Ключові слова: ефективність публічної організації, органи публічної влади, кадрове забезпечення, ефективність кадрового забезпечення, кадрова політика, публічні послуги, якість публічних послуг.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування органів публічної влади та якісне надання публічних послуг є похідними від їх якісного кадрового забезпечення. Саме тому якість кадрового забезпечення діяльності органів публічної влади є важливою складовою соціального розвитку держави та добробуту її громадян. Оцінка якості кадрового забезпечення діяльності органів публічної влади сьогодні є досить актуальним питанням, рівень та підходи до якого постійно змінюються під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, а тому потребує постійної уваги з боку науковців та державних управлінців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти кадрового забезпечення органів публічної влади представлено в працях таких вітчизняних вчених-науковців, як: О.М. Вольська [1], Л.Ю. Гордієнко [2], В.Б. Дзюндзюк [3;4], С. Дубенко [5], Г.С. Одінцева [6], Т.Є. Кагановська [7;8;9], Ю.В. Ковбасюк [10], Л.Б. Михалевська [11] та інші.

Дослідженню окремих питань кадрового забезпечення органів публічної влади присвячено праці зарубіжних вчених, серед яких – Е. Лоутон [14], Т. Петерс [15], Е. Ферлі [12], Н. Флінн [13] та інші.

Але питання якості кадрового забезпечення діяльності органів публічної влади для ефективного функціонування органів влади та якісного надання публічних послуг на сьогодні досліджено недостатньо, що й визначило мету цієї роботи.

Мета статті полягає в дослідженні якості кадрового забезпечення діяльності органів публічної влади для ефективного функціонування органів влади та якісного надання публічних послуг.

Виклад матеріалу. Наявність висококваліфікованих співробітників, здатних на високому професійному рівні виконувати поставлені перед ними завдання, спільно діяти заради виконання місії своїх організацій, є однією з важливих передумов ефективного функціонування місцевих органів влади в Україні, надання ними якісних

публічних послуг. Важливим етапом при формуванні дієздатної команди стає етап добору кадрів, на якому створюється підґрунтя задля ефективної роботи всієї організації.

З метою оцінки якості кадрового забезпечення діяльності органів публічної влади нами було проведено аналіз результатів двох соціологічних досліджень, проведених ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна:

1) дослідження за темою: «Функціональний аналіз діяльності місцевих органів влади» (лютий-березень 2021 р.);

2) дослідження за темою: «Досвід ефективної діяльності місцевих органів влади» (вересень-жовтень 2021 р.).

Загальні відомості про зазначені вище соціологічні дослідження наведено у таблиці 1. Незважаючи на те, що дослідження здійснювалися у місцевих органах влади Північно-Східного регіону України, отримані результати з високим ступенем імовірності можна екстраполювати на всі місцеві органи влади в Україні.

Під час аналізу ми використовували методичний підхід до оцінювання ефективності діяльності органів публічної влади, запропоновану В. Дзюндзюком у [4].

Аналіз результатів зазначених соціологічних досліджень показав, які чинники впливали протягом останніх років при запрошенні нових працівників на роботу до місцевих органів влади. Головними критеріями у цьому процесі респон-

Таблиця 1

Загальні відомості про дослідження з питань ефективності діяльності публічних організацій

Елементи	Тема «Функціональний аналіз діяльності місцевих органів влади»	«Досвід ефективної діяльності місцевих органів влади»
Основна проблема, що досліджувалась	Недостатньо ефективна робота місцевих органів влади.	Недостатність інформації щодо ефективного досвіду діяльності місцевих органів влади в Україні та чітко визначених критеріїв їхньої ефективності.
Мета дослідження	Виявлення внутрішніх факторів, що стримують підвищення ефективності діяльності місцевих органів влади.	Виявлення елементів ефективного досвіду діяльності органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.
Задачі дослідження	– визначення суб'єктивних проблем, пов'язаних із працівниками організації, що впливають на ефективність їхньої діяльності та діяльність організації в цілому; – аналіз структури організації з погляду взаємодії підрозділів усередині організації.	– виявлення і аналіз чинників ефективної роботи місцевих органів влади взагалі, і на рівні їхніх окремих підрозділів та працівників зокрема; – визначення основних проблем в діяльності місцевих органів влади, що впливають на їхню ефективність, та можливих шляхів їх подолання; – визначення шляхів кадрового забезпечення місцевих органів влади та професійної підготовки їхніх працівників; – виявлення напрямків підвищення зовнішньої ефективності діяльності місцевих органів влади; – аналіз організації взаємодії місцевих органів влади з населенням відповідних територій.
Об'єкт дослідження	Місцеві органи публічної влади.	Органи державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.
Предмет дослідження	Внутрішні чинники, що стримують підвищення ефективності діяльності місцевих органів влади.	Ефективний досвід діяльності органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.
Генеральна сукупність	Працівники місцевих органів публічної влади Харківської області.	Працівники органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування Полтавської, Сумської і Харківської областей.
Вибірка	Двоступінчата, проста, імовірнісна, серійна.	Двоступінчата, проста, імовірнісна, серійна.
Кількість опитаних	317	393
Період проведення опитування	Лютий-березень 2021 р.	Вересень-жовтень 2021 р.

Джерело: сформовано на основі соціологічних досліджень ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

дентами зазначаються такі: професіоналізм і компетентність (67%) та рівень освіти (48%). Крім того важливим визнається бажання працювати (38%). Цікаво, що у низькоєфективних організаціях важливими при запрошенні на роботу визнаються суб'єктивні, особистісні чинники, а саме – особистісні зв'язки та спільність поглядів працівника з керівником, в той час як у високоефективних організаціях основними є високі професійні якості нових працівників (рис. 1).

Основним шляхом формування кадрів та кадрового резерву в більшості організацій визнається залучення фахівців з інших публічних організацій (рис. 2). В низькоєфективних же організаціях чималу роль під час формування резерву грає родинна приналежність до тих чи інших працівників організації. Також слід відмітити низький рівень уваги, що приділяється у всіх організаціях здібним випускникам закладів вищої освіти.

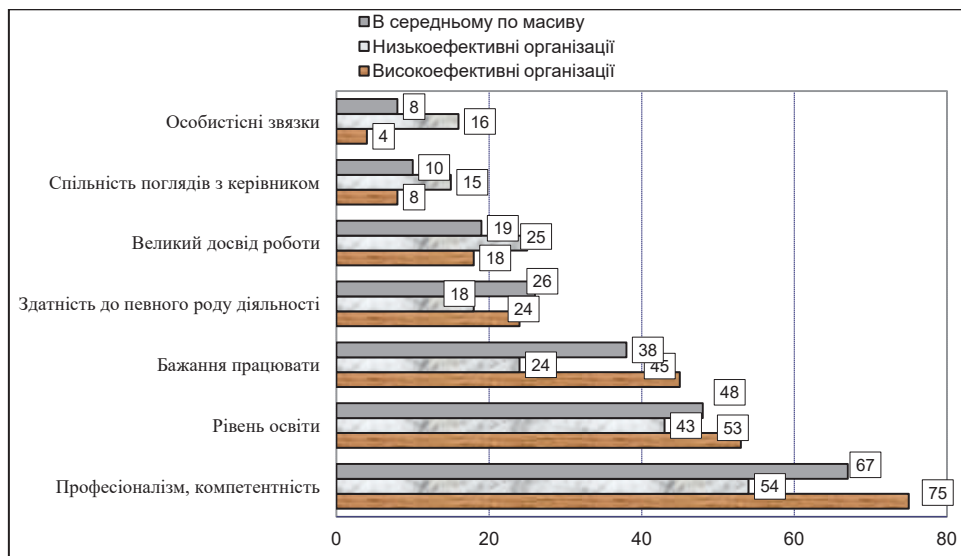

Рис. 1. Порівняльна оцінка головних чинників, які враховувалися при запрошенні людей на роботу (у % до всіх опитаних в кожній групі)

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [соціологічних досліджень ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна]

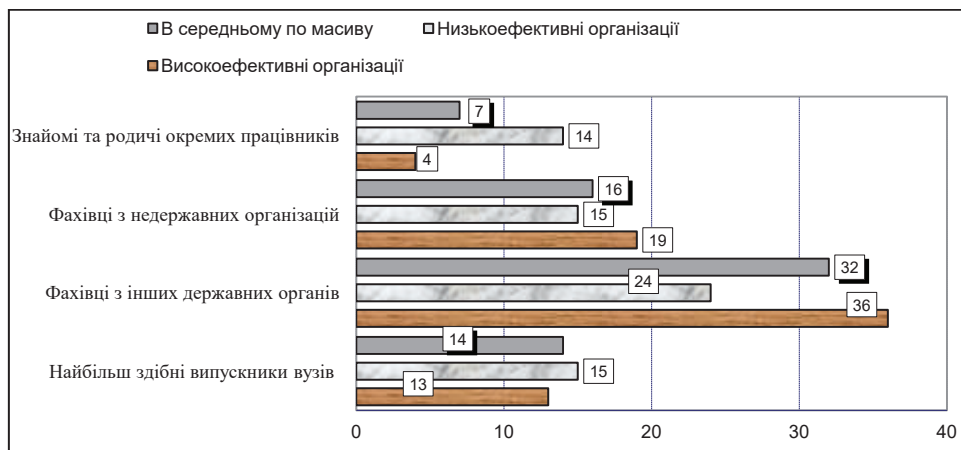

Рис. 2. Порівняльна оцінка основних шляхів формування кадрового резерву, які застосовуються в місцевих органах влади (у % до опитаних в кожній групі)

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [соціологічних досліджень ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна]

Основними мотивами, що зумовлюють бажання людей працювати в органах публічної влади, виступають, за оцінками респондентів, перш за все, матеріальні чинники, а саме: стабільна заробітна плата (62%) і перспективи відносно доброго пенсійного забезпечення (29%). Однак, для працівників високоефективних організацій також досить важливим є отримання можливостей для самореалізації, самоствердження (29% проти 15% у низькоефективних організаціях) і отримання особистого задоволення від роботи (28% проти 16% відповідно), тобто окрім матеріальних мотивів, набуває значущості й аспект особистого розвитку, який стає реальним лише при створенні в організації належних умов для реалізації власного потенціалу кожним працівником, а також запровадження вагомих стимулів і заохочень.

До речі, на думку опитаних, заохочення за добре виконану роботу, існування можливостей для кар'єрного росту відіграють важливу роль в ефективному виконанні державними службовцями своїх функціональних обов'язків. Так, 62% працівників високоефективних органів публічної влади відмічають існування в їхніх організаціях дієвих засобів стимулювання роботи працівників, серед яких, в першу чергу, виділяються такі:

- грошове винагородження, преміювання (92%);
- нагородження грамотою, цінним подарунком (88%);
- зарахування до кадрового резерву (46%).

Для порівняння: тільки 48% працівників низькоефективних організацій відзначають існування таких заохочень. Подібна ситуація склалася і сто-

совно можливостей для кар'єрного просування. В високоефективних організаціях такі можливості значно вище (рис. 3).

Результати дослідження доводять важливість рівня компетентності окремих працівників, здатності ефективно виконувати свої посадові обов'язки для оптимального функціонування органів влади. В той же час, респонденти на сьогодні не можуть стверджувати про наявність в їх організаціях реальних дієвих механізмів перевірки ефективності діяльності окремих працівників (рис. 4).

Причому, існування таких механізмів є більш властивим для високоефективних організацій. Саме в цих організаціях для оцінки діяльності окремих працівників реально здійснюються такі заходи, як атестація, експертні оцінки, співбесіди, рейтингова оцінка роботи, облік відгуків відвідувачів, щотижневі наради-звіти, перехресні перевірки, розробка критеріїв оцінки діяльності працівників, залучення до перевірки представників інших, аналогічних за статусом організацій, структурних підрозділів тощо.

Однак, саме поняття ефективності, як оцінки діяльності окремого працівника, є досить складним щодо визначення його змісту. За відповідями респондентів можна виділити такі основні характеристики ефективного виконання окремим державним службовцем своїх функціональних обов'язків:

- оперативність виконання завдань (48%);
- максимальне дотримання своїх функціональних обов'язків (46%);
- грамотне використання існуючої правової бази (42% опитаних відзначили цей чинник);

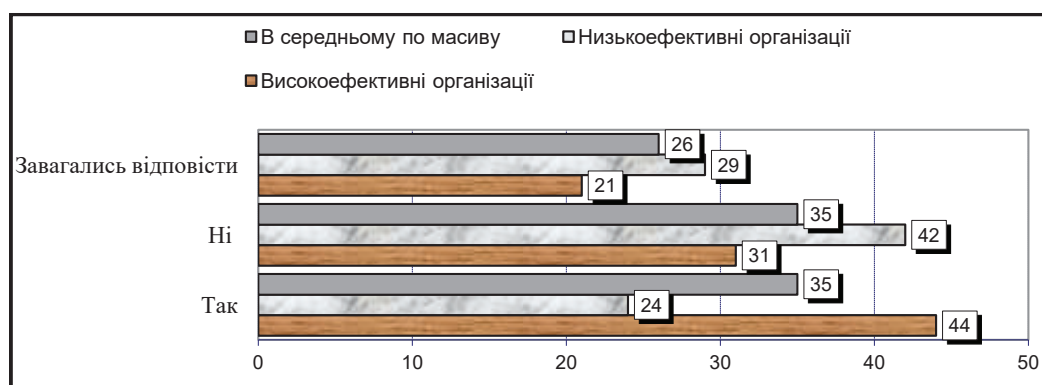

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на запитання: “Чи існують у Вашій організації можливості для кар'єрного просування?” (у % до всіх опитаних в кожній групі)

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [соціологічних досліджень ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна]

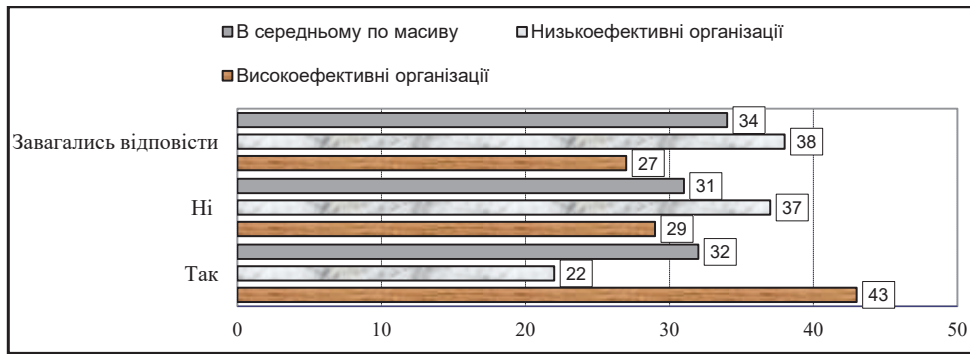

Рис. 4. Розподіл відповідей респондентів на запитання: “Чи існують у Вашій організації дієві механізми перевірки ефективності діяльності окремих працівників організації?” (у % до всіх опитаних в кожній групі)

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [соціологічних досліджень ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна]

– високий рівень володіння необхідними практичними вміннями та навичками (38%).

Саме за цими показниками оцінюється робота працівників високоєфективних організацій (рис. 5). Такі ж чинники, як використання новітніх наукових досягнень у сфері своєї діяльності (9%),

застосування інноваційних підходів до виконання своїх обов’язків (10%) і рівень володіння необхідними для даної посади теоретичними знаннями (16%) не вважаються опитаними як ті, за якими можна оцінювати ефективність діяльності окремих працівників органів влади.

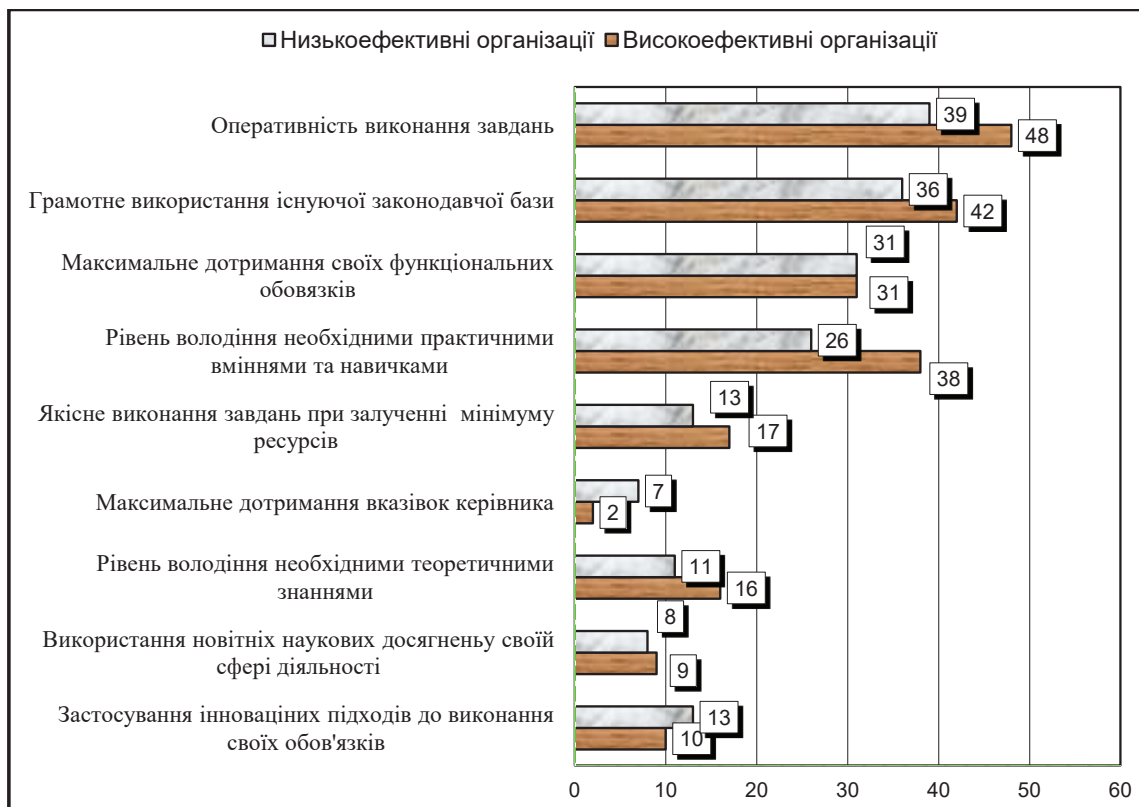

Рис. 5. Порівняння відповідей респондентів на запитання щодо показників оцінки ефективності діяльності в їхніх організаціях (у % до всіх опитаних в кожній групі)

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [соціологічних досліджень ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна]

Зрозуміло, що грамотне використання законодавчої бази, якісне та оперативне виконання державними службовцями своїх функціональних обов'язків, потребує від них володіння певними необхідними знаннями, вміннями та навичками.

З цього приводу 69% опитаних співробітників високоефективних організацій відзначають наявність у більшості їхніх колег необхідних знань, вмінь та навичок для ефективного виконання завдань, що стоять перед ними, в той час як у низькоефективних організаціях цей показник дорівнює лише 52% (рис. 6).

Важливим чинником, що сприяє підвищенню рівня професійної підготовки працівників є професійне навчання, однією з ефективних форм якого вважається підвищення кваліфікації державних службовців. Більшість державних службовців, безумовно, проходить професійне навчання (підвищення кваліфікації) у відпо-

відних навчальних закладах (рис. 7). Проте і в цьому разі у високоефективних організаціях відсоток тих, хто проходив навчання, є дещо вищим.

Респондентам було задане запитання щодо того, хто повинен відігравати провідну роль у направленні публічних службовців на навчання та підвищення кваліфікації і яким чином повинно вирішуватися це питання. За результатами дослідження можна стверджувати, що найбільш сприятливою є така модель організації підвищення кваліфікації співробітників, коли працівник сам висловлює зацікавленість у навчанні, а керівництво організації спільно із керівником кадрової служби організації задовольняє його потребу. Саме така модель найбільш розповсюджена у «високоефективних» організаціях (табл. 2). Респондентам дозволялось з цього приводу вибрати два варіанти відповіді, тому сума перевищує 100%.

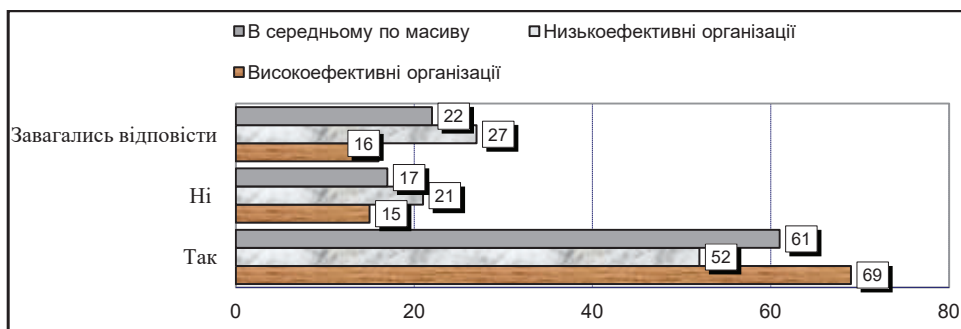

Рис. 6. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Чи вистачає у більшості Ваших колег необхідних знань, вмінь та навичок для ефективного виконання поставлених перед ними завдань?» (у % до всіх опитаних в кожній групі)

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [соціологічних досліджень ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна]

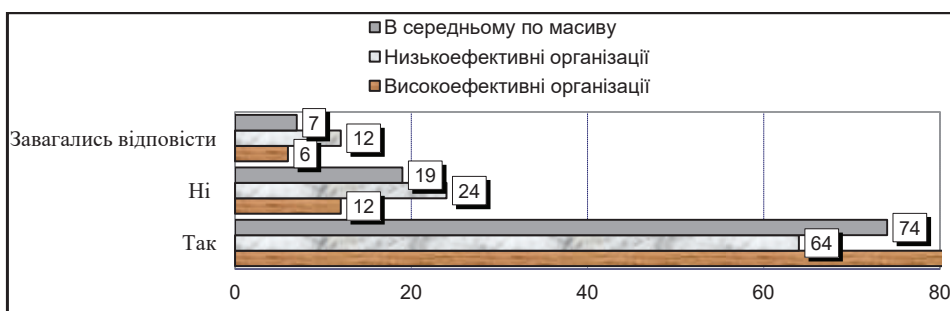

Рис. 7. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Чи проходили більшість Ваших колег професійне навчання або підвищення кваліфікації?» (у % до всіх опитаних в кожній групі)

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [соціологічних досліджень ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна]

Натомість у низькоефективних організаціях рішення про направлення працівника на курси підвищення кваліфікації подекуди приймаються без урахування інтересів останнього (табл. 3).

Однією із важливих складових при організації навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації можуть стати заняття, на яких самі державні службовці виступають з доповідями щодо власного позитивного досвіду у вирішенні певних робочих питань. За отриманими результатами 48% респондентів стверджують, що у них є позитивний досвід вирішення певних питань, визначених їхніми функціональними обов'язками. Причому, 66% з них згодні поділитися ним із своїми колегами на курсах підвищення кваліфікації.

Серед проблем, щодо розв'язання яких респонденти мають позитивний досвід і висловили бажання виступити перед колегами, можна виділити, в першу чергу, такі: виконання комплексних програм розвитку території, грамотне використання існуючої нормативно-правової бази,

координація органів самоорганізації населення, розв'язання актуальних соціально-економічних проблем, робота в команді, розподіл обов'язків та взаємна заміна співробітників, прозорість і відкритість діяльності підрозділу, організація та планування роботи, якісне виконання завдань при мінімальних матеріальних та людських затратах, проведення ротації кадрів, контроль над діяльністю підрозділу та працівників, проведення іміджевих акцій, надання адресної допомоги тим, хто її потребує, робота з молоддю.

Ще одним фактором запозичення позитивного досвіду та підвищення ефективності виконання окремим державним службовцем своїх функціональних обов'язків є стажування у вищих за статусом організаціях, 77% опитаних відзначають, що така форма підвищення кваліфікації сприятиме більш глибокому розумінню проблем, що виникають у різних ланках управління. В той же час лише 30% респондентів відзначили, що деякі співробітники їхніх організацій перебували на такому стажуванні.

Таблиця 2

Розподіл відповідей співробітників високоефективних організацій на запитання щодо того, хто відіграє провідну роль у направленні працівників на курси підвищення кваліфікації (у % до всіх опитаних)

Суб'єкт, який направив (викликав) респондента на навчання	Умови	
	Без попередніх консультацій з працівниками	За умов попередніх консультацій з працівниками
Керівництво організації	12	45
Керівник кадрової служби організації	4	27
Безпосередній начальник	1	21
Вищестоящий орган влади	8	12

Джерело: сформовано на основі соціологічних досліджень ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Таблиця 3

Розподіл відповідей співробітників низькоефективних організацій на запитання щодо того, хто відіграє провідну роль у направленні працівників на курси підвищення кваліфікації (у % до всіх опитаних)

Суб'єкт, який направив (викликав) респондента на навчання	Умови	
	Без попередніх консультацій з працівниками	За умов попередніх консультацій з працівниками
Керівництво організації	15	21
Керівник кадрової служби організації	12	25
Безпосередній начальник	10	18
Вищестоящий орган влади	12	9

Джерело: сформовано на основі соціологічних досліджень ННІ «Інститут державного управління» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Висновки. Таким чином, отримані результати дослідження дають можливість зробити декілька висновків. По-перше, характерними чинниками, що сприяють ефективному функціонуванню місцевих органів влади, є використання об'єктивних критеріїв оцінки, а саме професіоналізм та компетентність, під час запрошення співробітників на роботу та формування кадрового резерву.

По-друге, головним критерієм, за яким можна визначати ефективність виконання окремим публічним службовцем своїх функціональних

обов'язків є оперативне виконання завдань за умов грамотного використання існуючої законодавчої бази, що стає неможливим без високого рівня володіння необхідними для даної посади практичними вміннями та навичками.

По-третє, професійне навчання та підвищення кваліфікації публічних службовців стає важливим елементом зростання ефективності праці окремих працівників органів публічної влади, в тому числі і завдяки отриманню можливостей запозичення під час навчання досвіду своїх колег.

Список літератури:

1. Вольська О.М. Кадрове забезпечення національного соціального розвитку. *Економіка будівництва та міського господарства*. 2013. Т.9, № 1. С. 81–88.
2. Гордієнко Л. Ю. Сутність механізму кадрового забезпечення ефективного функціонування органів місцевого самоврядування / Л. Ю. Гордієнко, А. К. Мосумова // Теорія та практика державної служби: матер. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 8 грудня 2017 р. / за заг. ред. С. М. Серьогіна. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2017. – С. 106–108.
3. Дзюндзюк В. Б. Ефективність діяльності публічних організацій [Текст]: монографія / В. Б. Дзюндзюк. – Х. : Вид-во ХарРІ УАДУ “Магістр”, 2003. – 236 с.
4. Дзюндзюк В. Б. Методологічні засади оцінки та підвищення ефективності діяльності органів влади як публічних організацій : автореф. дис. на здобуття ступеня д-ра наук з держ. управління: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / В. Б. Дзюндзюк. – Донецьк, 2006. – 36 с.
5. Дубенко С. Ефективна кадрова політика – ключове завдання посилення дієздатної держави: Зб. наук. пр. УАДУ. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – Вип. 2. – Ч. 3. – 50.
6. Державне управління і менеджмент : навч. посіб. у таблиці і схемах / Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов та ін. ; [за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г. С. Одінцової]. – Х. : ХарРІДУ УАДУ, 2002. – 492 с.
7. Кагановська Т. Є. Сутність та завдання кадрового забезпечення як засобу сприяння функціонуванню держави та її органів. *Форум права*. 2008. № 1. С. 215-220. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-1/08ktetio.pdf>.
8. Кагановська Т.Є. Кадрове забезпечення державного управління в Україні: Монографія. – Х. : Вид-во Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2010. 330 с.
9. Кагановська Т.Є. До питання визначення сфери кадрового забезпечення державного управління // *Форум права*. -2008. – № 2. – С. 202-209. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-2/08ktezdu.pdf>
10. Ковбасюк Ю.В., Ващенко К.О., Сурмін Ю.П. Державна кадрова політика в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку: наук. доп. / за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю.В. Ковбасюка, д-ра політ. наук, проф. К. О. Ващенко, д-ра соц. наук, проф. Ю.П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2012. 72 с.
11. Михалевська Л. Б. Сутність феномену "кадровий потенціал органів державної влади" / Л. Б. Михалевська // *Менеджер*. – 2015. – № 1. – С. 186-195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzhm_2015_1_30.
12. Fitzgerald L, Ferlie E, Ashburner L, Pettigrew AM. *The New Public Management in Action*, 1st ed. Oxford: Oxford University Press, 1996.
13. Flynn N., Strehl L. *Public Sector Management in Europe*: Prentice Hall. Hoboken. USA, 1996.
14. Lawton A., Rose A. *Public Services, Management*: FT/Prentice Hall. Hoboken. USA, 1999.
15. Thomas J. Peters, Robert H. Waterman. *In Search of Excellence: Lessons from America's Best-run Companies*, Стр. 483, 1982.

Krasnykov Ye.V. QUALITY OF STAFFING OF PUBLIC AUTHORITIES

In modern conditions, the key to providing quality public services is effective staffing of public authorities. That is why the staffing of public authorities in Ukraine should be carried out by providing them with highly qualified and competent personnel. The system of staffing of public authorities in Ukraine is not effective and requires changes. On the other hand, the staffing of public authorities falls under the constant changes required by the modern public globalized world. The main factors that affect the quality of staffing of public authorities in Ukraine include a high level of bureaucracy and corruption, as well as the low prestige of service in public authorities, associated with a low level of social protection of employees and imperfection of the remuneration system.

The article analyzes the professional level of employees of public authorities of the North-Eastern region of Ukraine, their ability to effectively perform their tasks, as well as to provide high-quality public services. The author shows the main factors that have been taken into account in recent years when inviting people to work in local authorities, ways of forming a personnel reserve, the main motives that determine the desire of people to work in public authorities, the opportunity for advanced training and career growth, as well as the availability of mechanisms for checking the effectiveness of the activities of individual employees of the organization. The author on the example of highly effective organizations proved the importance of the appropriate level of competence of individual employees, their ability to effectively perform their duties for the functioning of government and quality of public services. According to the results of the study, directions for the effective functioning of local authorities and further scientific research have been proposed.

Key words: *effectiveness of public organization, public authorities, staffing, efficiency of staffing, personnel policy, public services, quality of public services.*

Максимова А.Я.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ПОШИРЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНІ

Показано, що демократія як бажаний ідеал для організації державного устрою стала загально визнаною у більшості країн. Описано, що Україна та її народ довели своє право існування як держава і нація відповідно. представив Концепт посилення стійкості демократії в Україні, який є рамковий документ, що стане основою дорожньої карти реформ. Визначено, що сьогоденна війна з Росією це один зі способів утвердження своєї державності, зокрема, відбулося масове поширення української мови, поглиблення національної самосвідомості та національної ідентифікації. Україна та її народ довели своє право існування як держава і нація відповідно. Показано, що всі процеси, які відбуваються в нашій державі є елементами демократичного транзиту. Демократичний транзит в Україні – це процес, пов'язаний із трансформацією посттоталітарного українського суспільства, що має на меті заснування демократії. Процес демократизації в Україні охоплює весь спектр суспільних відносин, а саме: політику, економіку, соціальну структуру, управління, культуру та духовну сферу. З'ясовано, що з початком військової агресії з боку Росії в Україні розпочалася нова фаза демократичного транзиту, що пов'язано самоідентифікацією та яскраво вираженою хвилею усвідомленості і приналежності до української нації та народу. Обгрунтовано, що нова хвиля українського демократичного транзиту поставила нові завдання та виклики перед суспільством. Показано, що одним з цих викликів є вивчення англійської мови, що обумовлено війною, зближенням з нашими західними сусідами. Описано, що в українському суспільстві дуже невеликий відсоток людей, що володіє іноземною мовою, що обумовлює потребу розроблення заходів щодо її поширення в нашій країні. Доведено, що програма поширення іноземної мови має розпочинатися з моменту народження, дитячого садочку і так до дорослого життя. Обгрунтовано, що такий комплексний підхід забезпечить якісне вивчення нових слів та їх закріплення, а також допоможе уникнути постійного вивчення великої кількості нових слів.

Ключові слова: держава, англійська мова, трансформація, державне управління, демократичний транзит.

Постановка проблеми. Модернізація держави та її ствердження як незалежної держави має узгоджуватися зі світовою політикою та внутрішніми потребами країни, що зумовлює необхідність формування цілепогодженої державної політики, яка має бути орієнтованою на підвищення добробуту громадян. Нині в Україні в умовах воєнного стану здійснюється реформування всіх сфер, зокрема державного управління, сфери охорони здоров'я, судової та податкової систем, напрямів діяльності держави. Основою перетворень має стати нормативно-правове забезпечення, що визначає напрями та шляхи його удосконалення, а також деталізує заходи для досягнення бажаного результату. Проте непередбачуваність розвитку та бажання досягнути європейських стандартів життя у найкоротші строки зумовлює потребу дослідження правового забезпечення розвитку транзитивного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Війна в Україні обумовила нову хвилю розви-

тку демократичних цінностей та демократичного транзиту в Українію. Аналізом сутності поняття демократичний транзит та дослідженням його впливу на розвиток держави займалися В. Агранович, С. Даниленко, В. Дьомін. Розуміння транзитивних демократичних процесів забезпечить можливість аналізу умов, в яких проводяться реформи, визначення необхідних заходів для вирішення існуючих проблем. Дослідженням державного простору займалися давні мислителі та філософи, зокрема, Аристотель, Геракліт, Демокрит, Евклід, Гегель. Це питання продовжують вивчати й сучасні дослідники О. Терентьєв, Н. Липовська (професійний простір державного службовця), В. Дрешпак (інформаційний, комунікативний та семіотичний простори державної служби), О. Котикова (соціальний простір держави), О. Кравченко (національний культурний простір держави), В. Степанов (соціокультурний простір сучасності), В. Кравчук (правовий простір держави), Н. Оніщенко (інформаційнопра-

вовий простір) тощо. Поняття «середовище» демократичного транзиту, у тому числі й у сфері державного управління, досліджували В. Бакуменко, С. Кравченко, Ю. Сурмін.

Нині поняття «демократичний транзит» значно потіснило поняття «перехід до демократії», яке часто вживалось у наукових дослідженнях 1970–1980-х рр. На відміну від «переходу до демократії», поняття «демократичний транзит» має додатковий зміст: результати транзиту в чистому вигляді є непередбачуваними і можуть не відповідати цілі руху. Розроблення заходів для розвитку демократичного транзиту в Україні потребує визначення особливостей українських державотворчих процесів. Незважаючи на велике число наукових праць, присвячених проблемам розвитку демократичного транзиту в Україні в політичному та економічному аспектах, залишається маловивченим управлінський аспект розвитку демократичного транзиту в Україні. Основою для розвитку має стати аналіз особливостей розвитку демократичного транзиту в Україні.

Метою статті є встановлення особливостей демократичного транзиту України в умовах воєнного стану та обґрунтувати шляхи поширення англійської мови в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наша держава Україна розвивається у мінливому зовнішньому та внутрішньому просторі, в якому ціннісні орієнтації суспільства відіграють ключову роль у виникненні та розвитку демократичних інститутів.

Демократія як бажаний ідеал для організації державного устрою стала загально визнаною у більшості країн. Для успішного демократичного транзиту країн Східної Європи важливою була геополітична мета – інтеграція цих суспільств до Європейського Союзу та НАТО. Однак демократичний транзит частини посткомуністичних країн зіткнувся з впливовою перешкодою – путінською Росією, яка поступово перетворилася на опору авторитаризму, на своєрідного жандарма на пострадянському просторі. До того ж у цих країнах затяжний і довготривалий процес соціально-економічних трансформацій призвів до наростання авторитарних тенденцій, особливо серед тих соціальних груп, які найбільше потерпають від цих змін. В основі авторитарної свідомості лежить прагнення «сильної руки», покладання сподівань та повноти відповідальності на певну посадову особу і глибока недовіра до демократичних процедур розв'язання суспільних проблем, негативне ставлення до політич-

них партій та громадських об'єднань. Саме тому авторитарна свідомість квітне за умов високого рівня корупції та нехтування правом і законами, підживлюючись патерналістськими орієнтаціями як однозначним покладанням індивідом відповідальності на державу в забезпеченні рівня життя населення.

Основним трендом звітнього періоду (2022–2023 роки), четвертого року роботи Парламенту – стало поступове згортання «воєнної податкової реформи» весни 2022 року та повернення до звичайних законодавчих умов ведення бізнесу та адміністрування податків.

За підсумками четвертого року роботи Парламенту та затвердженого депутатами Кабміну – Україна мала такі економічні показники станом 01 жовтня 2023 року:

1. Економіка поступово виходить з кризи: після падіння у 2022 році на -29% ВВП, у 2023 році економіка може зрости на 2-4% ВВП (згідно прогнозів МВФ, WB таНБУ). Зокрема, частково відновився експорт товарів

2. За рік, що минув, макроекономічна ситуація стабілізувалася та покращилася. Курс продажу готівкового долара впав з 41 у жовтні 2022 р. до 37.3 у липні 2023, щоправда після того зріс на одну гривню – але це лежить в межах його звичайних коливань. Інфляція скоротилася з 26.6% за 2022 р. до 7.1% у річному вимірі за вересень 2023. Валютні резерви НБУ зросли до рекордних за всю історію незалежності 41.7 млрд. долл. США наприкінці липня, хоча впали на 2 млрд. з того часу. Відносно стабільна макроекономічна ситуація дозволила НБУ скасувати жорстку фіксацію валютного курсу і перейти до контрольованого плаваючого курсу з 3.10.2023.

3. Проте, економіка залишається гранично залежною від зовнішньої допомоги з боку партнерів. Окрім військової та гуманітарної допомоги, Україна станом на кінець липня 2023 отримала від партнерів 124.4 млрд. долл. фінансової допомоги. Ця сума є співставною з ВВП країни, тому робить макроекономічну ситуацію вразливою до зовнішньополітичних факторів. Наприклад, затримка чергового траншу від США у серпні призвела до зменшення ЗВР та девальвації гривні, про які згадано вище – щоправда, у некритичному обсязі.

4. Банківська система у 2022–2023 році демонструє стабільність – за останні два роки було визнано неплатоспроможними лише кілька невеликих банків. Внаслідок професійних дій Національного банку – національна валюта залишається стабільною.

5. Обсяги депозитних вкладів у банківській системі зростали весь 2022-2023 роки. Чистий прибуток банків України за січні-липні 2023 року становив 83,2 млрд грн, за 2022 рік банки отримали прибуток 24,7 млрд грн за рік [5].

Таким чином, країни-партнери України та Євросоюз мають безпрецедентні важелі впливу на політику української влади, зокрема проведення реформ. Важливо, що, на відміну від минулого року, партнери почали обумовлювати надання подальшої фінансової (але не військової) допомоги певними конкретними кроками з реформування, насамперед, у сфері утвердження верховенства права, боротьби з корупцією, деолігархізацією, тощо.

Наша держава, розпочинаючи з 1991 року перебуває, у пошуках шляхів та напрямів розвитку. Сьогоднішня війна з Росією це один зі способів утвердження своєї державності, зокрема, відбулося масове поширення української мови, поглиблення національної самосвідомості та національної ідентифікації. Україна та її народ довели своє право існування як держава і нація відповідно. Проте всі процеси, що відбуваються в нашій державі є елементами демократичного транзиту Демократичний транзит в Україні – це процес, пов'язаний із трансформацією посттоталітарного українського суспільства, що має на меті заснування демократії.

Процес демократизації в Україні охоплює весь спектр суспільних відносин, а саме: політику, економіку, соціальну структуру, управління, культуру та духовну сферу. Термін «демократичний транзит в Україні» вимагає встановлення низки критеріїв, до яких можна зарахувати причини, тривалість, періодизацію, зовнішньополітичний аспект та результати. Основною причиною зміни політичного режиму в Україні в 1991 році було політична та соціально-економічна криза в суспільстві та бажання самим обирати власний шлях розвитку. Перехід до демократії (демократичний транзит) розуміється як тимчасовий процес.

Політологи «демократичний транзит» трактують як процес трансформації посттоталітарних суспільств, що має на меті заснування політичної демократії. При цьому акцентуємо увагу на слові «транзит» – це «спосіб руху до мети, маршрут, в якому не виключені як прямі й гладкі відрізки шляху, так і ямкуваті, тупикові». Він є нечітким періодом часу, що протікає між падінням тоталітарного режиму і моментом, коли важелі влади виявляються під повним контролем демократичного режиму, що змінює його. Цей період зазвичай

завершується, коли ця демократія наділяє себе законними інститутами і конституцією, коли демократичні керівники забезпечили своє верховенство, визнане армією і номенклатурою, що робить можливим мирний перехід влади.

Наразі прем'єр-міністр Денис Шмигаль представив Концепт посилення стійкості демократії в Україні, який є рамковий документ, що стане основою дорожньої карти реформ.

За словами Шмигала, у Концепті будуть враховані пропозиції від партнерів та власні напрацювання, зокрема Антикорупційна програма. Державна антикорупційна програма — це 1 700 заходів у 15 сферах. Це плани з впровадження 63 нових цифрових продуктів, які дозволять суттєво зменшити можливості для будь-яких зловживань. Глава уряду також розповів, що всі українські міністерства мають затвердити власні актуальні антикорупційні програми — це обов'язкова умова виконання державної Антикорупційної програми. Ці антикорупційні ініціативи стануть одним із ключових напрямів єдиного Плану реформ до 2027 року.

Раніше прем'єр повідомляв, що Концепт розроблений за ініціативи президента Володимира Зеленського та погоджений, зокрема з керівниками антикорупційних структур в Україні. Для реалізації документа Україна планує створити єдиний План реформ для посилення стійкості демократії, який об'єднає в собі всі потреби щодо позитивних перетворень у різних сферах.

Сьогоднішнім етапом та викликом щодо розвитку демократичного транзиту є нагальна потреба вивчення англійської мови. Наявність мови та функціонування держави є взаємозалежними поняттями. Сучасна американська держава проходить свій транзитивний розвиток від колонізації території до формування потужної наддержави. Як зазначає А. Подп'ятнікова вважає, що «будь-яка держава розвивається у мінливому зовнішньому та внутрішньому просторі, в якому ціннісні орієнтації суспільства відіграють ключову роль у виникненні та розвитку демократичних інститутів» [1, с. 8], тому словниковий склад будь-якої мови постійно удосконалюється. Важливу роль у цьому напрямі відіграє держава та її державне регулювання [2, с. 121], оскільки держава модернізуючи всі сфери життєдіяльності потребує відповідного понятійно-категоріального апарату, створюючи передумови для розвитку мови. На сьогодні англійська мова стала мовою міжнародного спілкування.

Міністр Оксен Лісовий зазначив на сторінці у Facebook, що англійська – це мова освіти та науки. Адже вона дає можливість опановувати найкращі освітні програми та долучатися до світових університетів. Проте вивчення англійської в нашій країні не повинно перешкоджати розвитку державної мови.

Англійська – це мова науки. Усі сучасні дослідження публікуються англійською. Медичні, економічні, технологічні, поведінкові, освітні [3]. Топові світові журнали виходять англійською. І це знання, необхідні для того, щоб бути у своїй галузі в топі. Дійсно, деякі статті перекладають українською, але далеко не всі. До того ж, поки переклад відбудеться, може минути якийсь час [4]. Англійська – це мова освіти. Якщо відкрити рейтинг найкращих університетів світу і глянути на першу десятку, то ми побачимо такі заклади як Оксфорд, Каліфорнійський технологічний університет, Гарвард, Стенфорд тощо. Якою мовою треба володіти, щоб навчатися там, питання риторичне. Безліч крутих освітніх курсів і програм можна пройти англійською. Отримати омріяне стажування за кордоном (щоб потім повернутися і розвивати Україну) – також. Англійська – мова глобального світу. Україна сьогодні набуває нову геополітичну роль. Ми прагнемо євроінтеграції, гарантій безпеки, непорушної суб'єктності. Щодня ми відчуваємо підтримку і допомогу наших стратегічних партнерів, більшість з яких говорить з нами саме англійською [5].

Широкомасштабне вторгнення росії в Україну вкотре підтвердило, що нашій державі потрібно тримати курс у НАТО, адже повернення до всього радянсько-російського – це ніщо інше, як всепоглинаюча чорна діра, що нівелює наші цінності, традиції й історію. І мова вже не про поступові кроки з повільним впровадженням деяких стандартів, а про спринтерський біг, під час якого на ходу потрібно перебудовувати системи і водночас відбивати військову агресію росії. З огляду на це важливим питанням є знання англійської мови, яка є містком розуміння з країнами Альянсу.

Для всього дорослого населення України єдиний інтегральний показник рівня володіння англійською мовою становить 2,86 балів за 10-ти бальною шкалою [3], що підтверджує нагальну потребу щодо вжиття негайних заходів для поліпшення ситуації зі знанням англійської мови громадянами України.

На сьогодні держава планує посилити роль англійської мови, зробивши її мовою міжнарод-

ного спілкування в Україні. Зміна функцій англійської мови має торкнутися освіти та професійної сфери. На думку віцепрем'єр-міністра Михайла Федорова, володіння англійською безпосередньо пов'язане з рівнем конкурентоспроможності та зарплатою на ринку праці. Тому англійська має стати обов'язковою для вивчення в усіх закладах освіти, починаючи з дошкільних. Як відомо, Міністерство освіти і науки розробляє план з упровадження англійської мови на 2023–2026 роки.

На нашу думку для підвищення рівня знання англійської мови доцільно активно популяризувати англійську мову у дитячих садочках показувати мультфільми та був викладач іноземної мови. Наразі діти у великих регіональних центрах мають можливість вивчати англійську мову. Під час вивчення англійської мови у школах класи повинні ділитися на групи, де в кожній групі має бути не більше 10 студентів. Кожна школа повинна мати гурток з вивчення англійської мови, де будуть розповідатися цікаві моменти, переглядати фільми та мультфільми англійською мовою. На наш погляд такі заходи будуть сприяти популяризації англійської мови та її легкому сприйняттю.

Висновки із дослідження і перспективи в цьому напрямку. Під час дослідження ми з'ясували, що з початком військової агресії з боку Росії в Україні розпочалася нова фаза демократичного транзиту, що пов'язано самоідентифікацією та яскраво вираженою хвилею усвідомленості і приналежності до української нації та народу. Нова хвиля українського демократичного транзиту поставила нові завдання та виклики перед суспільством. Одним з цих викликів є вивчення англійської мови, що обумовлено війною, зближенням з нашими західними сусідами. В українському суспільстві дуже невеликий відсоток людей, що володіє іноземною мовою, що обумовлює потребу розроблення заходів щодо її поширення в нашій країні. На наш погляд програма поширення іноземної мови має розпочинатися з моменту народження, дитячого садочку і так до дорослого життя. Такий комплексний підхід забезпечить якісне вивчення нових слів та їх закріплення, а також допоможе уникнути постійного вивчення великої кількості нових слів. Перспективами подальших наукових досліджень має стати вивчення механізмів поширення та вивчення англійської мови серед дорослих.

Список літератури:

1. Подп'ятнікова А.Я. Мотиваційний механізм державного регулювання розвитку транзитного потенціалу. *Державне управління та місцеве самоврядування: зб.наук.праць*. 2014. № 4(23). Дніпропетровськ, ДРІДУ НАДУ. С. 120-129.
2. Подп'ятнікова А. Я. Особливості розвитку демократичного транзиту в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. Том 30 (69). № 5. 2019. К.: Видавничий дім «Гельветика» С. 7-11
3. Рівень володіння англійською та іншими іноземними мовами в Україні. Результати кількісного соціологічного дослідження проведеного у грудні 2022-січні 2023. URL : <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1210&page=1> (дата звернення 10.10.2023)
4. Чи стане англійська мова на заводі українській: вплив на суспільство, освіту, кіно. URL: <https://osvitoria.media/experience/chy-stane-anglijska-mova-na-zavadi-ukrayinskij-vplyv-na-suspilstvo-osvitu-kino/> (дата звернення 10.10.2023)
5. Чи треба посилити роль англійської мови в Україні? URL: <https://osvita.ua/news/polls/89488/> (дата звернення 10.10.2023)

Maksymova A.Ya. THE ROLE OF STATE IN SPREADING ENGLISH IN UKRAINE

Democracy as a desirable ideal for the organization of the state system has become generally recognized in most countries. Ukraine and its people have proven their right to exist as a state and a nation, respectively. presented the Concept of strengthening the stability of democracy in Ukraine, which is a framework document that will become the basis of the road map of reforms. Today's war with Russia is one of the ways to assert one's statehood, in particular; there was a massive spread of the Ukrainian language, a deepening of national self-awareness and national identification. Ukraine and its people have proven their right to exist as a state and a nation, respectively. However, all the processes taking place in our country are elements of democratic transit. Democratic transit in Ukraine is a process related to the transformation of the post-totalitarian Ukrainian society, which aims to establish democracy. The process of democratization in Ukraine covers the entire spectrum of social relations, namely: politics, economy, social structure, management, culture, and the spiritual sphere. During the research, we found out that with the beginning of military aggression by Russia in Ukraine, a new phase of democratic transit began, which is associated with self-identification and a pronounced wave of awareness and belonging to the Ukrainian nation and people. The new wave of Ukrainian democratic transit has set new tasks and challenges for society. One of these challenges is learning English, which is caused by the war, rapprochement with our Western neighbors. In Ukrainian society, there is a very small percentage of people who know a foreign language, which determines the need to develop measures to spread it in our country. In our opinion, the program of spreading a foreign language should start from the moment of birth, kindergarten and so on until adulthood. Such a comprehensive approach will ensure high-quality learning of new words and their consolidation, and will also help to avoid constant learning of a large number of new words.

Key words: state, English, transformation, public administration, democratic transit.

Матвейчук Л.О.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Польовий П.В.

Чернівецька обласна військова адміністрація

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті досліджено процеси формування публічної політики цифровізації діяльності суб'єктів владних повноважень та розвитку цифрових компетентностей їх персоналу; аргументовано важливість даного напрямку у процесі побудови цифрової сервісної держави. З'ясовано початкову стадію досліджень проблематики цифрових трансформацій у сфері публічного управління та адміністрування, в т.ч. у категорії людського ресурсу.

Розглянуто сучасні процеси цифрових трансформацій в Україні, які продукують відповідну цифрову грамотність і першочергово у представників органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Виділено роль цифрового способу мислення та розкрито дефініцію «цифрове мислення публічного службовця», яке є ефективним підґрунтям для цифрових трансформацій у сфері публічного управління та основою для цифрових змін. Аргументовано значення цифрового рівня освітян, який позначиться на якості підготовки здобувачів. Наведено приклад реалізації корпоративного стандарту цифрової компетентності викладача, який розроблено на основі основних європейських та українських нормативних документів: DigComp, DigCompEdu, ISTE Standards for Educators, Концепції розвитку цифрових компетентностей, Опису рамки цифрової компетентності для громадян України. Проаналізовано стандарти вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» бакалаврського та магістерського рівня в частині «Перелік компетентностей випускника» і запропоновано доповнити загальні та спеціальні компетентності характерними складовими, які формують цифрові компетентності.

В процесі формування публічної політики цифрового розвитку запропоновано: 1) визначити розвиток цифрових компетенцій персоналу органів державної влади та органів місцевого самоврядування одним із пріоритетних напрямів публічної політики суб'єкти владних повноважень; 2) реалізувати процес саморозвитку цифрових компетентностей публічних службовців шляхом використання національної онлайн-платформи «Дія. Освіта»; 3) у ЗВО запровадити корпоративний стандарт цифрової компетентності викладача з використанням проєкту «Концептуально-референтної Рамки цифрової компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників»; 4) внести зміни у стандарти вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» бакалаврського та магістерського рівня доповнивши перелік компетентностей випускника цифровими.

Ключові слова: публічна політика, публічне управління та адміністрування, цифрові компетентності, цифровізація, органи публічної влади, публічні службовці.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток України, як цифрової держави потребує готовності її громадян до використання інструментів цифровізації публічної сфери управління. На сьогодні, в умовах цифрових трансформацій в органах державної влади та місцевого самоврядування в процесі формування публічної політики увага приділяється розвитку цифрових компетентностей публічних службовців, як одному із основних учасників цифрових комунікацій з громадянами та бізнесом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень процесів цифровізації в Україні, проблематика цифрових трансформацій у сфері публічного управління та адміністрування, в т.ч. у категорії людського ресурсу знаходиться на периферії наукових дослідження. Питання формування та розвитку у публічних службовців знань, умінь, навичок цифрових технологій (цифрових компетенцій) були предметом дослідження О.П. Бодик [2], К.В. Копняк, В.В. Покин'ячереда

[4], В.В. Лоли [5], Н.В.Новіченко [6], І.С. Стеців [13], В.В. Фостікова [14].

Метою статті є дослідження публічної політики розвитку цифрових компетенцій публічних службовців та формування напрямів її вдосконалення

Виклад основного матеріалу. На сьогодні, у світі склалася така ситуація, яка змушує уряди країн до проведення політики системної цифрової економіки шляхом цифровізації її галузей (зокрема у сфері публічного управління та адміністрування), вдосконалення національного законодавства, розробки та реалізації державних стратегій, проектів та програм.

Запорукою успішної реалізації політики розвитку цифрової України, ефективного використання суспільством цифрових інструментів публічного сектору економіки є цифрова грамотність населення. Впровадження політики пов'язане з першочерговою необхідністю розвитку цифрових компетентностей публічних службовців, відповідного їх рівня в професійній діяльності та постійного навчання.

Серед науковців існують різні думки щодо розвитку цифрової освіти представників публічної сфери управління. На думку І.С. Стеців для забезпечення ефективного розвитку цифрової освіти держслужбовців варто базувати на дотриманні певних рекомендацій, зокрема адаптації освіти до потреб службовців, забезпеченні доступу до необхідних цифрових ресурсів, організуванні спеціалізованих курсів, стимулюванні самонавчання, врахуванні різного рівня підготовки та досвіду держслужбовців, із застосуванням передових цифрових технологій таких як – електронні навчальні платформи, штучний інтелект, вебіари та відеоконференції, симуляції та інтерактивні ігри, мобільні додатки для навчання, системи електронного портфоліо, системи оцінки та звітування, масові відкриті онлайн курси [13, с.112]. Науковці О.П. Бодик, Г.В.Шередека, Л.І. Салагуб виділяють орієнтири, на яких має базуватися підвищення кваліфікації державних службовців та вчителів-предметників, а саме: упровадження тренінгових, дебатних та проєктних технологій роботи з сучасним інформаційним контентом; системна організація та проведення тематичних постійно діючих семінарів, вебінарів тощо; розвиток елементів «медіаграмотної свідомості»; застосування ІТ-технологій, онлайнсервісів; упровадження технологій та прийомів візуалізації геопросторових, хронологічних та соціальноекономічних зв'язків під час здобуття нових знань; реалізація педагогіки партнерства тощо [2, с.32].

Важливу роль у розвитку цифрової освіти фахівців органів публічної влади відіграє їх цифровий спосіб мислення. Цифрове мислення публічного службовця – це розуміння державної політики цифрового розвитку України; розуміння та передбачення наслідків цифровізації, знання процесів цифрових трансформацій та сприймання змін у публічній сфері управління; можливість бачити та описувати завдання, які доцільно вирішувати за допомогою сучасних технологій, та можливість розбиратися в цих технологіях, обізнаність у цифровому просторі [8, с.130]. Цифровий спосіб мислення дає змогу публічним службовцям враховувати нові технології та інноваційні інструменти для покращення процесів діяльності в публічному секторі. Ця категорія фахівців має зрозуміти, що цифровізація забезпечить перехід на стовідсотковий формат надання адміністративних послуг органами державної влади та місцевого самоврядування. Отже, наявність у сучасного публічного службовця цифрового мислення є ефективним підґрунтям для цифрових трансформацій у сфері публічного управління та основою для цифрових змін. Разом з тим, окрім розуміння, усвідомлення цифрових технологій та готовності до них фахівець повинен мати відповідні знання та вміння їх використовувати, тобто володіти спектром цифрових компетентностей.

Формування та розвиток цифрових компетентностей особи першочергово залежить від власного бажання. Поступове формування цифрового мислення у населення відбувається, починаючи зі школи, продовжується у вищих навчальних закладах і переходить у формат «навчання впродовж усього життя». Розвиток цифрових компетентностей першочергово залежить від цифрового рівня освітян, що спонукає їх до самовдосконалення і навчання, застосовування здобутих знань, що, у свою чергу, забезпечує підвищення якості освіти. Питанню формування цифрових компетентностей у середній школі як у теоретичній площині, так і в практичній, приділяється значно більше уваги, ніж у вищій школі. Тому проблематика цифрових компетенцій викладачів та здобувачів є вимогою сьогодення і потребує досліджень та їх прикладних реалізацій.

Аналізуючи практичну площину питання розвитку цифрових компетентностей, слід відзначити ініціативу Київського університету імені Бориса Грінченка, де з метою підвищення якості освітнього процесу, рівня цифрової компетентності викладачів запроваджено Корпоративний

стандарт цифрової компетентності викладача Київського університету імені Бориса Грінченка [9]. Корпоративний стандарт цифрової компетентності викладача розроблено на основі основних європейських та українських нормативних документів: DigComp, DigCompEdu, ISTE Standards for Educators, Концепції розвитку цифрових компетентностей, Опису рамки цифрової компетентності для громадян України. Корпоративний стандарт цифрової компетентності викладача містить п'ять рівнів – Аналітик-дослідник (A), Інтегратор (B1), Експерт (B2), Лідер (C1), Новатор (C2) та чотири основних види діяльності, до яких застосовується цифрова компетентність, а саме навчальна діяльність, науково-дослідна діяльність, професійна комунікація і співпраця, цифровий самоменеджмент [1]. Результати рівня цифрової компетентності викладача враховується: при прийомі на роботу або підписанні контракту – А, при продовженні контракту – не нижче B2, у рейтингу «Лідер року». Така інноваційна практика може застосовуватись і в інших закладах вищої освіти для підвищення рівня цифрової компетентності викладачів, масштабуватися у вітчизняному освітньому середовищі, що, у свою чергу, позначиться на якості підготовки студентів. Корпоративний стандарт цифрової компетентності викладача розроблено на основі основних європейських та українських нормативних документів: DigComp, DigCompEdu, ISTE Standards for Educators, Концепції розвитку цифрових компетентностей, Опису рамки цифрової компетентності для громадян України.

У процесі дослідження проблематики формування цифрових компетентностей у вищій освіті проаналізовано освітні стандарти за напрямом підготовки фахівців для органів публічної влади. За результатом цього моніторингу запропоновано внести зміни до стандартів вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»: 1) для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [11] та 2) для другого (магістерського) рівня вищої освіти [12] в частині «Перелік компетентностей випускника», доповнивши загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності, які розкриті в таблиці 1.

Відповідні пропозиції запропоновані з метою формування та підвищення цифрових компетентностей здобувачів у процесі їх підготовки для роботи в органах публічної влади. Таке доповнення стандартів вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» позначиться на освітніх програмах вищих навчальних закладів, а відповідно, на навчальних програмах. Формування знань і вмінь у здобувачів щодо цифрових прикладних інструментів, які використовуються в діяльності органів влади та місцевого самоврядування, можливе із залученням до освітнього процесу практиків сфери публічного управління, а також впровадження дуальної форми навчання.

На сьогодні найсучаснішим європейським документом, що слугує орієнтиром при форму-

Таблиця 1

Пропозиції щодо стандартів вищої освіти з питання формування цифрових компетенцій здобувачів

Стандарт вищої освіти галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування	
Бакалавський рівень	Магістерський рівень
<i>Загальні компетенції</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – здатність здійснювати саморозвиток цифрових компетентностей; – навички цифрових комунікацій; – цифровий етикет публічного службовця 	<ul style="list-style-type: none"> – здатність планувати, організовувати і здійснювати саморозвиток цифрових компетентностей; – професійна цифрова комунікація, взаємодія та співпраця; – цифровий етикет публічного службовця.
<i>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності</i>	
<ul style="list-style-type: none"> – здатність комунікувати в цифровому середовищі сфери публічного управління та при взаємодії з громадянами і бізнесом; – здатність використовувати цифрові інструменти в процесі надання адміністративних послуг. 	<ul style="list-style-type: none"> – здатність проводити моніторинг цифрових інструментів та використовувати їх для управління ресурсами; – здійснювати менеджмент науково-дослідної роботи з використання цифрових інструментів; – знати основні засади публічної політики цифровізації на всіх рівнях (державному, регіональному, місцевому) та напрями її реалізації.

Примітка: розроблено автором [8, с. 132]

ванні цілей національної політики щодо розвитку цифрових компетентностей в Україні та в процесі стратегічного планування розвитку даного напрямку є Рамка цифрової компетентності громадян DigComp 2.1, яка розроблена спільнотою країн Європейського Союзу. У 2021 р. європейську концептуально-еталонну модель цифрових компетентностей DigComp 2.1 адаптовано українськими експертами до особливостей України з урахуванням рекомендацій європейських та міжнародних інституцій у сфері цифрових компетентностей. Відповідно до плану заходів з реалізації Концепції розвитку цифрових компетентностей вітчизняними експертами у 2021 р. розроблено Проект Рамки цифрових компетентностей для державних службовців [10]. До сфер компетенцій цієї рамки віднесено п'ять: комп'ютерна та інформаційна грамотність; робота з даними та цифровим контентом; цифрова комунікація, взаємодія та співпраця; безпека в цифровому середовищі та реалізація політики цифровізації на всіх рівнях: державному, організаційному, особистісному. Актуальною платформою формування та розвитку цифрових компетентностей як для здобувачів, так і для фахівців органів публічної влади є портал «Дія. Цифрова освіта», де є можливість пройти навчання за професійним напрямом та отримати сертифікат Міністерства цифрових трансформацій.

Висновки. Для ефективного розвитку цифрових компетенцій у сфері публічного управління необхідно: 1) визначити розвиток цифрових компетенцій персоналу органів державної влади та органів місцевого самоврядування. одним із пріоритетних напрямів публічної політики у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування; 2) в процесі розробки стратегічних документів розвитку національного агентства з питань державної

служби приділити увагу питанню формування та розвитку цифрових компетентностей кадрів органів публічної влади; 3) реалізувати процес саморозвитку цифрових компетентностей публічних службовців шляхом використання національної онлайн-платформи «Дія. Освіта», де є можливість оцінити свою цифрову грамотність «Цифрограм для державних службовців» та пройти навчання за професійним напрямом; 4) для підвищення якості освітнього процесу, рівня цифрової компетентності викладачів закладів вищої освіти запровадити корпоративний стандарт цифрової компетентності викладача; під час розробки цього нормативу використовувати проект «Концептуально-референтної Рамки цифрової компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників»; 5) з метою формування цифрових компетенцій здобувачів у процесі їх підготовки для роботи в органах публічної влади необхідно внести зміни до стандартів вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»: 1) для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та для другого (магістерського) рівня вищої освіти в частині «Перелік компетентностей випускника», доповнивши загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності – цифровими компетентностями.

Реалізація вищезазначених напрямів удосконалення не тільки підвищить цифрову зрілість публічних службовців, але й збільшить продуктивність та ефективність прийняття рішень, а також підвищить ефективність їх діяльності; дозволить мінімізувати витрати та забезпечить перехід на стовідсотковий електронний документообіг, побудувати цифровий простір між публічним сектором управління та бізнесом і громадянами; забезпечить прозорість та зручність зовнішніх і внутрішніх комунікацій.

Список літератури:

1. Буйницька О. П., Василенко С. В. Корпоративний стандарт цифрової компетентності викладача університету. *Open educational e-environment of modern University*, 2022. № 12. UPL : <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/2414-0325.2022.121>
2. Бодик О.П., Шередека Г.В., Салагуб Л.І. На шляху до навчання у цифровому просторі: підготовка вчителів та державних службовців у системі освіти дорослих. *Витоки педагогічної майстерності: журнал*. Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка, 2022. Випуск 29. С. 25-37.
3. Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників (проект). UPL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2629-frame_pedagogical.pdf.
4. Копняк К. В., Покиньючерда В. В. Формування цифрової компетентності державних службовців у процесі фахової підготовки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 10. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2261>.
5. Лола В. В. Цифрові компетентності депутатів місцевих рад та їх роль у формуванні локальної ідентичності об'єднаних територіальних громад. *Аспекти публічного управління*. 2020. Т. 8. Спецвипуск. № 1. С. 87–90.

6. Новіченко Н. В. Цифрові компетентності депутатів місцевих рад в системі компетентностей людини у XXI ст. *Теоретичні та практичні аспекти формування компетентності депутатів місцевих рад України* : монографія / С. М. Серьогін та ін. ; за наук. ред. І. В. Шпекторенка. Дніпро : ГРАНІ, 2021. С. 227–230.
7. Опис Рамки цифрової компетентності для громадян України / Міністерство цифрової трансформації України. 2021. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20ЦК.pdf.
8. Польовий П.В. Концептуальні засади розвитку цифрових компетентностей кадрів органів публічної влади: дис. д-ра філософії : 281. Харків. Національний університет цивільного захисту України. 2023. 184 с.
9. Про затвердження Корпоративного стандарту цифрової компетентності викладачів Університету Грінченка : Наказ від 11.06.2021 р. №421 / Київський університет імені Бориса Грінченка. URL:https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/vdd/nakaz_421_11.06.21.pdf
10. Рамка цифрових компетентностей для державних службовців України: Проект 21.11.2021 р. / Міністерство цифрової трансформації України. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/29022619_ramka_derzsluzbovci_3_compressed.pdf.
11. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти України від 29.10.2018 р. №1172. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/281-Publ.upr.ta.administruvannya-bakalavr.21.01.22.pdf>.
12. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування для другого (магістерського) рівня вищої освіти : Наказ Міністерства освіти України від 04.08.2020 р. №1001. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/281publichne-upravlinnya-ta-administruvannya-magistr.pdf>.
13. Стеців І.С. Імперативи розвитку цифрової освіти держслужбовців у контексті забезпечення ефективності моніторингу економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. *Economic journal Odessa polytechnic university*. С. 106-114. №1(23), 2023. UPL: <https://economics.net.ua/ejopu/2023/No1/106.pdf>.
14. Фостікова В.В. Сучасні вимоги до цифрових компетентностей державних службовців. *Аспекти державного управління*. 2020. Т. 8. Спецвип. №1. С. 133-135. DOI: 10.15421/152061.

Matveichuk L.O., Polovyi P.V. PUBLIC POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF DIGITAL COMPETENCES OF STATE AUTHORITY AND LOCAL GOVERNMENT PERSONNEL

The article delves into the intricate details of establishing and implementing a public policy for the digitalization of government processes. It also highlights the significance of developing digital competencies among the personnel involved in the process. In the process of building a digital service state, the significance of this approach is justified. It has been discovered that the exploration of issues related to digital transformations within public management and administration, particularly concerning human resources, is still in its initial stages.

The article considers the digital transformation processes in Ukraine that promote corresponding digital literacy among state and local government officials. The role of the digital thinking skills is highlighted and the definition of "digital thinking of a public servant" is revealed as an effective basis for digital transformations in the field of public administration and a basis for digital changes. The importance of the digital level of educators, which will affect the quality of training of applicants, is argued. An example of the implementation of the corporate standard of the teacher's digital competence is presented on the basis of the main European and Ukrainian regulatory documents, i.e. DigComp, DigCompEdu, ISTE Standards for Educators, Concept of the development of digital competences, and Description of the framework of digital competence for citizens of Ukraine, The standards of higher education in Major 281 "Public management and administration" at the bachelor and master's level are analyzed in the part "List of competencies of the graduate" and it is suggested to supplement general and special skills with characteristic components that form digital competencies.

In the process of forming a public policy of digital development, it is proposed: 1) to define the development of digital competences of the personnel of state authorities and local self-government bodies as one of the priority areas of public policy of subjects of power; 2) implement the process of self-development of digital competencies of public servants by using the national online platform "Action. Education"; 3) introduce a corporate standard of teacher digital competence in higher education establishments using the project "Conceptual Reference Framework for Digital Competence of Pedagogical and Scientific Pedagogical Workers"; 4) make changes to the standards of higher education in Major 281 "Public Management and Administration" at the bachelor and master's level by supplementing the list of graduate competencies with digital ones.

Key words: public policy, public management and administration, digital competences, digitalization, public authorities, public servants.

Pantileienko K.S.

Dnipro State Agrarian and Economic University

SOME MODERN METHODS OF IMPLEMENTING GENDER APPROACHES IN PUBLIC MANAGEMENT OF EDUCATION

The article theoretically reveals the significant transformations that have also affected the education system for today. The integration of the new approaches and teaching methods requires significant changes in governance and management. The article highlights that the concept of the best education of the future and the education development programme for 2021-2025 are aimed at improving the quality of national education in line with international and European standards. The change and specificity of the education paradigm is beginning to involve a new personality-oriented approaches. The article emphasises that the individual characteristics of the future leaders and managers are being taken into account. The Government Committee of Ukraine has adopted the Strategy for Implementing Gender Equality in Education. It defines the basic principles, strategic goals and objectives, and implementation of the state policy of gender equality in the educational space. The article notes that this is the first time that this is being done at this level. The article discusses the difference between the concepts of gender and sex, their impact and changes in society and government. The main structural elements and components of gender are revealed. It is determined how the gender component models power and society itself, which is usually visible from the point of view of gender differences, where biological differences from "sex" to social gender change. The article examines the phenomenon of a woman as a manager, administrator or leader (according to the dictionary of feminine terms), which is actually still partly new in public education administration. The article analyses the emergence of a new direction in management, which analyses the differences between men and women and the reasons for their emergence and formation, the role of women in management as one of the mechanisms of public administration and gender management. It is concluded that a scientific approach to the consideration of the existing issue builds up opportunities in society to establish in science and culture a view of the personality and development of society in full, taking into account individual characteristics in general. The article reveals modern trends and prospects of gender approaches in management and administration, analyses the qualities of women and men, identifies contradictions and prospects.

Key words: *gender, sex, public administration, approaches, female manager, male manager, features.*

Introduction. The views on the gender issue have always permeated and passed through the prism of issues ranging from social to cultural and political. They are related to both the step-by-step development of society and various trends and influences that always affect the further development of the state, and sometimes its decline, or towards creating more possible and better conditions for the actual achievement of gender balance and equality.

General statement of the problem. Public authorities are closely monitoring the conditions of Ukraine's European development. Legislation provides for equality in social and legal opportunities that do not depend on gender or appearance. Particular attention is paid to the participation of men and women at all levels of government, both political and state, on the basis of equality.

Analysis of recent research and publications.

Over the past decades, well-known researchers on gender, namely, the gender approach in education and the gender component in the leadership and management of education. These have been engaged in famous scientists T. Holovanova, T. Doronina, O. Bondarchuk, T. Kikinezhdy, O. Tsokur, O. Voronina, G. Rubin, N. Hrytsak, T. Hovorun, V. Moskalenko, S. Oksamyatina, O. Nizhynska, M. Tkalych and foreign researchers of the XX-XXI centuries G. Powell, L. Graves, N. Bradley, M. Heilman, S. Bratsky, D. Hamilton, T. Troyer, R. Ashmore, F. Delboca, A. Rich, J. Mani, S. de Beauvoir, R. Stoler, R. Canter, B. Gutek, J. Bowman, S. Sutton, R. Pause, J. Hunt, F. Fiedler, P. Freire, E. Ihly, L. Martin, R. Burke. They have carried out fundamental scientific work that fruitfully reveals the social nature of gender, refuting the hypothesis of women's innate subordination

and their biological inability to make decisions and engage in managerial activities. To acknowledge the state gender policy as one of the main regulatory mechanisms of public life is intended to support the values of a fair life is intended to support the values of justice, respect for the individual regardless of his or her gender.

The purpose of the article is to consider the difference between the concepts of gender and sex, their implementation and changes in society and government on such a phenomenon as a woman manager, administrator or leader in public education administration.

Outline of the main material. One of the main impulses without which the gender issue is impossible is the difference between the concepts of "sex" and "gender". Sex is a physiological property that distinguishes men and women, and gender, in turn, is a complex socio-cultural construct that reflects differences in roles, behaviour, mental and emotional characteristics. New relationships are beginning to emerge in society that transform social processes, in which the gender system manifests itself as a technology of gender formation [1]. It is important that gender confrontation and power are modelled by society itself, which is usually visible in terms of gender differences, changing biological differences from "sex" to social gender.

Today, modern theories of gender can examine the following structural elements or components of gender and its contribution to state and socio-legal institutions:

- gender statuses as norms accepted by society that are manifested in the behaviour of men and women;
- gender division of labour;
- gender relations in the family with responsibilities for each member;
- gender components of a personality, which include characteristic features that emerge or coalesce in certain situations as feelings or behaviour that are specific to the individual;
- gender ideology for the establishment of gender statuses and their differential assessments;
- gender models and stereotypes as cultural factors in the representation of gender in language and fiction, which reproduces and grants legal rights to gender statuses of individuals.

The essence of gender theory also lies in the complex relationship between men and women in society, namely their biological differences. At different stages of historical development and state-building, the influence of the roles of men and women on social conditions was determined in a very peculiar

way, and it is impossible to explain such phenomena only from the point of view of physiological characteristics. Thus, it can be concluded that men's and women's roles in society are formed and defined in society.

Gender theory does not focus on women's issues, but primarily on the relationship between the sexes. The basis of the division of labour between the sexes is the "equal" distribution of functions between men and women on the part of the continuation of humanity, and thus imposes activities, behaviours and social functions specific to men and women. Stereotypical perceptions are fixed behind them and are passed down from generation to generation, thus becoming mechanisms for shaping gender culture.

The modern system of forms and ways of organising life is called gender culture, without which no society can exist today. The gender qualities of individuals are shaped by certain norms and the system of gender organisation. Thus, they should be revealed in a predetermined vector of a person's ability to perform certain types of social or labour activities [2].

Gender culture determines not only the style of dress or behaviour of a woman or a man, but also the acquisition and use of professional knowledge and skills. Gender culture in society shows us that there is a global trend towards the involvement of women in almost all spheres of human activity, and such a phenomenon as a woman manager, administrator or leader (according to the dictionary of feminine terms) is actually partly new [3,4].

The production of professional knowledge leads to the necessary updating of research on gender components, namely in the field of public administration and management. The Dictionary of Femininities was published in 2018; before that, the personality of a manager was traditionally studied without regard to gender, with leadership and management roles considered exclusively male. The evolutionary process of society requires appropriate modern changes in the archaic system of gender relations and relationships. Gender relations fully influence and permeate all the mechanisms and structures of society. They affect the formation and development of culture, the social order, state institutions and methods of making new modern decisions. Inherently, they leave a powerful imprint on changes in customs, art, production and manufacturing. Despite the updates and changes in government programmes and certain shifts in public administration, the most important issue is still to ensure explicit, real equality of rights and

opportunities for women and men in the labour market. Thus, gender aspects in women's equality create new methods and approaches to studying not only the behaviour of individuals, but also the characterological features of individuals (women) and styles of thinking in management in general.

It should be noted that gender aspects in changes in women's leadership create new methods and approaches to the emergence of different behaviour in society, different characters and styles of thinking in managing subordinates.

The emergence of a new direction in management that analyses the differences between men and women and the reasons for them, the role of women in management and acts as one of the mechanisms of public administration and gender management (governance). It is based on the gender approach and serves as a methodological basis for research in the social sciences, which focuses on the establishment of equality of people regardless of their gender [5]. Thus, gender management or leadership is understood as the peculiarities of men and women: as leaders and managers or administrators and administrators, managers and managers. It takes into account not only the style of administration, but also the gender leadership and the existence of gender stereotypes [6].

The development of gender theory in administration is gradually leading to the understanding that it is impossible to consider any issue (no matter what it concerns – history or culture, politics or economics, society or education) without taking into account the gender component. In today's world and with such rapid changes, not taking gender aspects into account is like studying halfway or from one side. Thus, a scientific approach to the consideration of the existing issue builds up opportunities in society to establish a view of the individual and the development of society in science and culture that fully takes into account individual characteristics in general.

When considering gender theories in the field of administration and management, several areas can be identified:

- the prevalence of the gender factor in the leadership position. This is an indicator when the majority of leadership positions are occupied by men, and women are only in a symbolic role;

- male leaders are perceived better, especially where stereotypes and conservative views on the place of women in society prevail;

- society is more demanding of women managers, the superiority of the managerial position over the gender factor.

Based on the following main theories, it can be assumed that the first place in society is occupied by the place of employment in the official structure, the position held, and not gender (situational approach by R. Pauls, J. Hunt), men and women differ in terms of leadership effectiveness in different leadership styles (F. Fiedler), equivalence of gender and leadership position. However, in this group of theories, equal leadership of both men and women is assumed, but it is expressed only theoretically. To succeed in society, women need to conform to gender stereotypes. According to stereotypes, the role of a leader is a male one, so the role of a female manager or administrator leads to a sense of conflict between gender and leadership roles.

Analysing the theoretical aspects of the gender factor in administration and management, we can see the traditional model of gender perception based on the opposition or polarity of persons of different sexes, which provides a clear basis for asymmetric cultural expectations and assessments. Accordingly, traditional gender stereotypes and prejudices against each individual are formed, which gives rise to threats of intolerance in relations between opposite sexes.

The formation of modern relations depends on gender intolerance. In contrast to traditional models, today the provisions on gender equality, which are related to the establishment of equal rights and opportunities for people of different sexes, and the conditions for their self-realisation regardless of gender, are being consciously taken into account.

It should be noted that over time, our society has developed a rather entrenched gender asymmetry, which leads to hidden and invisible discrimination against women in the areas of management. This is evident in the gender analysis of different levels of leadership and management. While the share of women in the management apparatus is higher at low and middle levels, which is not surprising, the number of women at the top is much lower. It is extremely characteristic and stereotypical of public opinion that at the top levels, a woman's personality attracts more attention and scrutiny, and is perceived more critically than a man's. It should be noted that the peculiarities of gender approaches are reflected in the peculiarities of different styles of team management, namely the peculiarities of interpersonal relations, taking into account the capabilities of the male and female psyche and personal characteristics of intelligence. For example, we can define 4 managerial qualities and follow their characteristics:

- 1) management style – women are more democratic, while men use a more administrative style of management;

2) motivations for work – women perceive career as personal growth and self-realisation, while men understand the prestige and possibility of prospects for further career advancement;

3) in terms of emotionality at work – women are more emotional, men are more reserved (they try not to show emotions);

4) attention to interpersonal relations – women are more attentive to relations in the team and between employees, while men are more concerned with financial and production issues.

Observing the above-mentioned business (1,2) and psychological (3,4) qualities of men and women, one can identify noticeable differences or corresponding gender characteristics of behaviour and leadership style. The considered features of the behaviour of female executives allow us to refute traditional and stereotypical ideas about the limitations in the effectiveness of female executives and, in general, the opinion about a less "soft" female leadership style. Compared to the "hard" and supposedly more effective male leadership style.

Given the gender-specific characteristics of women's behaviour (emotionality and softness), women are also able to demonstrate more demanding (tough) leadership qualities, but in a more "lightweight" way. Women managers or executives succeed not by copying the male leadership style, but by taking a creative approach to their work duties and instructions. They try to use and realise all their

inner traits and qualities despite the stereotype of a male leader. Due to their particular style, women may receive a higher rating among their subordinates. They can be more entrepreneurial, intuitive, stronger, more flexible, and at the same time stable and more efficient. Based on these characteristics, modern researchers believe that women's participation in management should be increased, which will lead to a high educational potential and a change in the situation in the country with regard to gender equality.

Changes in stereotypical perceptions of the managerial characteristics of men and women are beginning to reach a new modern level and gain potential that does not depend on the gender of managers. The next step is to change the individual psychological qualities of managers at different levels of government.

Conclusions. The gender issue is still one of the most controversial and disputed issues today. Management with proper consideration of gender methods can be much different from the usual style. It is more rational and effective. An innovative approach to management can help analyse individual leadership qualities and build a stable team. The very concept of gender is an important tool for social and psychological analysis of culture, a powerful tool for combating discrimination and gender stereotypes. Gender problems are social problems, they are not only a matter of men and women – they are problems of the whole society and the state.

Bibliography:

1. Gayle, S. Rubin Duke University Press. DOI: <https://doi.org/10.1215/9780822394068>
2. Кулачек О. Роль жінки в державному управлінні: старі образи, нові обрії. Монографія. К.: Вид-во Соломії Павличко Основи 2005. 304 с.
3. Плачинда Г. Словничок фемінітивів для прес-офіцерів та прес-офіцerek територіальних управлінь Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Київ. 2018. 16 с.
4. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Конструювання гендеру в когнітивній парадигмі // *Наукові записки Національного університету Острозька академія*. Сер.: Психологія і педагогіка. 2010. №. 14. С. 55-65.
5. Aksonova Oleksandra, Maslova Yuliia. Establishment of gender management in the management sphere. *Journal of Education, Health and Sport*. 2021;11(12):11-23. eISSN 2391-8306. DOI <http://dx.doi.org/10.12775/JEHS.2021.11.12.001>
6. Пантілеєнко К. С. Вплив біологічного есенціалізму на формування гендерної ідентичності в сучасному українському суспільстві. *Українознавчий альманах №5*. Київ. 2011. С. 260-263.

Пантілеєнко К.С. СУЧАСНІ МЕТОДИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ ПІДХОДІВ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ОСВІТОЮ

У статті теоретично розкриті значні трансформації, які також затронули систему освіти на сьогодні. Інтегрування нових підходів та методів навчання потребують значні зміни в органах управління та керівництва. Стаття висвітлює, що концепція кращої освіти майбутнього та програма розвитку освіти на 2021-2025 роки спрямовані на підвищення якості національної освіти відповідно до світових та європейських стандартів. Зміна та специфіка парадигми освіти починає залучати нові особистісно-орієнтовані підходи. Стаття наголошує, що починається урахування індивідуальних особливостей майбутніх керівників та управлінців. Урядовий комітет України ухвалив Стратегію

впровадження гендерного рівенства у сферу освіти. Вона визначає базові принципи, стратегічні цілі та задачі, реалізацію державної політики гендерного рівенства у освітньому просторі. Стаття зауважує, що на такому рівні це здійснюється власне вперше. У статті розглядається різниця між поняттями гендер та стать, їх впливи та зміни у суспільстві та владі. Розкрито основні структурні елементи та складові гендера. Визначено, як гендерна складова моделює владу та саме суспільство, що стає зазвичай помітним з позиції гендерних розбіжностей, де змінюються біологічні відмінності з «sex» у соціальні gender. В статті розглянуто такий феномен як жінка – управлінка, адміністраторка або керівниця (згідно до словника фемінітивів), що фактично залишається частково новим у публічному управлінні освітою. Проаналізовано виникнення нового напрямлення у керівництві, яке аналізує розбіжності чоловіків та жінок та причини їх виникнення та становлення, ролі жінок у керуванні як одним з механізмів державного управління та гендерного менеджменту. Зроблено висновок, що науковий підхід до розгляду існуючого питання вибудовує у суспільстві можливість до установаження в науці та культурі погляд на особистість та розвиток суспільства у повній мірі з урахуванням індивідуальних особливостей взагалі. Також, розкриваються сучасні тенденції та перспективи гендерних підходів в управлінні та адмініструванні, аналізуються якості жінок та чоловіків, визначені суперечності та перспективи.

Ключові слова: гендер, стать, публічне управління, підходи, жінка-керівник, чоловік-керівник, особливості.

Русенко Н.В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз вітчизняного інституційного та нормативно-правового середовища формування державної політики у сфері забезпечення внутрішньополітичної безпеки України. Теоретико-методологічною основою дослідження визначено фундаментальні положення інституціоналізму в цілому. Доцільність застосування інституціонального підходу аргументовано ефективністю його інструментарію у процесах формування інституційної структури й механізму забезпечення внутрішньополітичної безпеки. Здійснено визначення та систематизацію категоріального апарату у сфері, а саме: визначено поняття «інститут», «інституція» та «інституційне забезпечення внутрішньополітичної безпеки». Проаналізовано законодавство України з точки зору сформованості законодавчої бази у напрямі інституційної спроможності основних суб'єктів, зокрема на предмет протидії ризикам і загрозам, що спричиняють дестабілізацію внутрішньополітичної безпеки. Проведено детальне дослідження інституційно-організаційного забезпечення як системи організації органів влади та інших організацій, які забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері внутрішньополітичної безпеки. Застосовано системний підхід для представлення структури інституційного забезпечення внутрішньополітичної безпеки. Аналіз проведено від направляючого органу, а також здійснено характеристики інших учасників системи. Визначено орган виконавчої влади із особливою роллю у архітектоніці забезпечення внутрішньополітичної безпеки – Міністерство внутрішніх справ України. Доведено, що нормативно-правове та організаційне забезпечення внутрішньополітичної безпеки з урахуванням взаємозв'язків між суб'єктами забезпечення безпеки формують все інституційне забезпечення системи забезпечення внутрішньополітичної безпеки України, від роботи якого залежати цілісний захист інтересів громадян та суспільства в цілому як об'єктів внутрішньополітичної безпеки.

Ключові слова: безпека громадян і держави, внутрішньополітична безпека, інституційна спроможність держави, національна безпека, політична безпека.

Постановка проблеми. Люди об'єднуються у групи, це нав'язно їх спільним бажанням досягнути однієї мети. Об'єднуючись, суспільство, маючи у своєму складі чи окремих індивідів, чи певні соціальні групи утворюють підприємства, компанії, установи, політичні партії, громадські інститути та інші форми організацій чим утворюють специфічне середовище і цілісну систему. Оскільки система – це сукупність, що створена зі скінченної множини елементів (інститутів, інституцій) то вона піддається інституційному аналізу. Застосування інституційного підходу до вивчення систем обґрунтовано його високою ефективністю через застосування властивого йому системного інструментарію. Тож інституційний підхід в межах нашого дослідження здатний виявити особливості притаманні виключно державному механізмові, що забезпечує внутрішньополітичну безпеку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інституційне забезпечення системи національної безпеки України досліджували такі вчені безпекознавці: Богданович В. Ю. [1], Бортник О. О. [1], Білоус В. Т., Вавринчук М. П. [17], Єгоров Ю. В. [1], Криштанович М. Ф. [5], Ліпкан О. С. [10], Нижник Н.Р. [9], Олуйко В. М. [17], Пушак Я. Я. [5], Семенченко А. І. [1], Ситник Г. П. [9, 17], Флейчук М. І. [5], Франчук В. І. [5] та ін. Забезпечення політичної безпеки в тому числі інституційну спроможність досліджували вітчизняні вчені: Бінько І. Ф. [8], Гетьманчук М. П. [2], Грищук В. К. [2], Головащенко С. І. [8], Косілова О. І. [6], Кравчук О. Ю. [4], Кремень В. Г. [8], Ребкало В. А. [14], Орел М. Г. [12], Турчин Я. Б. [2], Циганов В. П. [18] та ін. Зазначені вчені внесли свій внесок у формування цілісної системи безпеки України та заклали підґрунтя для становлення внутрішньополітичної безпеки [15, с. 55].

Загальну спроможності внутрішньополітичної безпеки України охарактеризували науковці: Властюк О. С., Газін В. П., Горло Н. В., Гулай В. В. [3], Задувайло О. К., Костюк Т. О. [7], Лелеченко А. П., Паламарчук М. О. [13], Сергієнко Т. І. [16] та ін.

Метою статті є визначення сутності, змісту та структури інституційного забезпечення внутрішньополітичної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Дослідженням теорії інституційного забезпечення систем здійснює напрям, що отримав назву «інституціоналізм». Одним з перших дослідників та основоположником науки вважається економіст та соціолог Т. Веблен. В межах науки вчені розглядають поняття «система», «інститути» та «інституції».

Огляд наукових гіпотез дає можливість зробити висновок, що поняття «інститут» та «інституція» не мають категоричних відмінностей у змістовому розумінні, проте ми можемо говорити про наявність певних відмінностей. Пропонуємо розмежовувати ці два поняття і вживати їх у значенні «інститут як організація, елемент інституційного забезпечення» (органи державної влади, партії тощо), а «інституція як система норм, законів чи правил». Звідси інститут базовий компонент інституції, а разом вони складають інституційне забезпечення системи.

Зміст інституційного механізму забезпечення внутрішньополітичної безпеки України являє собою особливу сукупність структурних елементів системи забезпечення національної безпеки, призначення якої полягає в утворенні основи щодо протидії загрозам у внутрішньополітичній сфері.

Ключова роль інституційного механізму забезпечення внутрішньополітичної безпеки полягає у приведенні в дію формальних та неформальних інститутів державної влади, організації взаємодії суб'єктів цієї діяльності, здійсненні контролю за дотриманням установлених норм, правил.

Інституційне забезпечення внутрішньополітичної безпеки – це система організацій, об'єднаних єдиною метою: створити систему, що здатна формувати та реалізувати державну політику у сфері внутрішньополітичної безпеки. Основою політичної системи є політична організація, ядром якої (і всієї системи в цілому) є держава. Тому забезпечення його безпеки є одним з найважливіших шляхів забезпечення політичної безпеки держави.

Найважливішим інституційним утворенням є держава, максимально концентруючи у своїх

руках владу й ресурси, вона розподіляє цінності й спонукує населення до обов'язкового виконання своїх рішень.

Крім держави до інституційного забезпечення відносяться політичні організації – партії, суспільно-політичні організації, рухи так і неполітичні організації, що мають значні можливості впливу на владу й суспільство. До таких у першу чергу можна віднести медіа та церкву.

Оскільки політична безпека і відповідно її вид внутрішньополітична складова входить до системи національної безпеки України доцільно розглядати інституційне забезпечення внутрішньополітичної безпеки беручи за основу сферу національної безпеки та відштовхуючись від законодавства окреслити інституційну структуру внутрішньополітичної безпеки.

Інституційне забезпечення здійснюють суб'єкти забезпечення безпеки України. Основну роль у забезпеченні внутрішньополітичної безпеки відіграє держава, що здійснює функції в цій області через органи законодавчої, виконавчої і судової влади, за допомогою реалізації єдиної державної політики, системи заходів політичного, економічного, військового, організаційного та іншого характеру, адекватних існуючим і виникаючим загрозам [8, с. 63].

Разом з державою і її органами забезпечення політичної безпеки, суб'єктами безпеки є громадяни, суспільні і інші організації і об'єднання, що володіють правами і обов'язками для участі в забезпеченні безпеки відповідно до законодавства України, нормативними актами органів державної влади і управління суб'єктами України в межах їх компетенції в даній сфері [4, с. 132].

Ліпкан В. А. у навчальному посібнику «Національна безпека України» виділяє дві підсистеми. Зокрема, підсистема державного забезпечення національної безпеки: Президент України; Рада національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України; Верховна Рада України; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; Конституційний суд України; Прокуратура України; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, місцеві органи влади. Підсистема недержавного забезпечення національної безпеки складається із окремих громадян, органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення, приватного нотаріату, адвокатури, приватних, детективних та охоронних агентств, об'єднання громадян, політичних партій, професійних спілок, релігійних об'єднань, медіа та козацтво [10].

Ми пропонуємо об'єднати ці дві підсистеми в межах нашого дослідження, оскільки як політична сфера так і внутрішньополітична сфера відповідно до політичної організації містить в себе інститути публічної влади: законодавчі органи, виконавчі органи, судові органи, партійні органи, громадські організації та групи тиску. Якщо розглядати політичні інституції в системі то можемо визначити їх так: держава, політичні партії, громадські організації, політичний індивід.

Отже, ми повинні визначитися із інституційним забезпеченням внутрішньополітичної безпеки через політичну призму. Спочатку держава потім політичних організацій (партії, суспільно-політичні організації, рухи) і неpolітичних організацій, що мають значні можливості впливу на владу й суспільство. До таких у першу чергу можна віднести медіа, церкву, університети та асоціації.

Відповідно до чинного законодавства кожен суб'єкт наділений повноваженнями щодо формування та реалізації політики забезпечення внутрішньополітичної безпеки. Розглянемо кожен суб'єкт більш детально.

Провідна роль в державі належить *Президентові України*, який «є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина», а також «забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави». Згідно статті 12 Конституції, як глава держави в межах своїх повноважень звертається із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, в яких пропонується визначення, коригування засад внутрішньої і зовнішньої політики з урахуванням внутрішнього і зовнішнього становища України, здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони держави, реалізації права законодавчої ініціативи, застосування права вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів, у тому числі з підстав їх невідповідності визначеним засадам внутрішньої і зовнішньої політики.

Найважливіша роль в діяльності Президента України відводиться Офісу Президента, який, перш за все, через окремий структурний підрозділ внутрішньої і зовнішньої політики здійснює: підготовку пропозицій про заходи, направлені на охорону суверенітету України, її незалежності і державної цілісності; інформаційно-аналітичне і організаційне забезпечення діяльності Прези-

дента України з питань внутрішньої, зовнішньої політики і міжнародних відносин.

Станом на 2023 рік питаннями національної безпеки займається Директорат з питань національної безпеки та оборони, що містить в собі експертну групу стратегічного аналізу питань національної безпеки та оборони та Головне управління з питань воєнної безпеки.

Питання внутрішньої політики знаходяться в компетенції окремого структурного підрозділу Офісу – Директораті з питань внутрішньої та гуманітарної політики. Підрозділ створено відповідно до Указу Президента України Володимира Зеленського «Питання забезпечення діяльності Президента України» від 20 червня 2019 року № 417/2019.

Директорати Офісу Президента України виконують завдання, пов'язані зі здійсненням експертного аналізу політичних, економічних, соціальних, гуманітарних та інших процесів, що відбуваються в Україні і світі, та готують за його результатами пропозиції для Президента України з питань формування та реалізації внутрішньої і зовнішньої політики держави.

До складу Директорату з питань внутрішньої та гуманітарної політики входять експертна група з внутрішньої та гуманітарної політики, Головне управління внутрішньої та гуманітарної політики, яке складається з відділу освіти, культури і спорту, відділу охорони здоров'я, відділу соціальної політики та відділу суспільно-політичних процесів та взаємодії з громадськістю.

Стратегічне прогнозування та планування з усього комплексу питань безпеки і, зокрема, у внутрішньополітичній сфері Офіс Президента відводить органу – *Раді національної безпеки і оборони України*. Рада як контролюючий та координуючий орган у сфері національної безпеки і оборони при Президентові України в межах своїх повноважень координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сферах національної безпеки і оборони.

Головним завданням Ради національної безпеки є узгодження внутрішньої, зовнішньої і військової політики з питань національної безпеки з метою забезпечення більш співпраці військових служб в питаннях, що належать до сфери національної безпеки.

Рада здійснює підготовку вирішень Президента України в області забезпечення безпеки, розглядає питання внутрішньої і зовнішньої політики України в області забезпечення безпеки, стратегічні проблеми державної, економічної,

суспільної, оборонної, інформаційної, екологічної і інших видів безпеки, охорони здоров'я населення, прогнозування, запобігання надзвичайним ситуаціям і подоланню їх наслідків, забезпечення стабільності і правопорядку і відповідальний за стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

З урахуванням змін у геополітичній обстановці вносить Президенту України пропозиції щодо уточнення Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України, а також розглядає на своїх засіданнях стратегічні питання забезпечення національної безпеки і оборони, здійснення координації та контролю за діяльністю центральних та місцевих органів виконавчої влади у сферах національної безпеки і оборони.

Серед широкого спектра завдань Ради національної безпеки України виділимо ті, що більш відносяться до внутрішньополітичної безпеки:

- ідентифікація внутрішніх і зовнішніх загроз об'єктам безпеки;
- розробка основних напрямів Стратегії забезпечення безпеки і організація підготовки державних програм з її забезпечення;
- підготовка оперативних рішень із запобігання надзвичайних ситуацій, які можуть спричинити істотні соціально-політичні наслідки;
- розробка пропозицій для координації діяльності органів виконавчої влади в процесі реалізації ухвалених рішень в області забезпечення безпеки, а також оцінка їх ефективності;
- вдосконалення системи забезпечення безпеки шляхом розробки пропозицій щодо реформування існуючих або створення нових органів.

Основними робочими органами Ради національної безпеки України щодо внутрішньополітичної безпеки є: Служба з питань запобігання та виявлення корупції; Служба з питань державної та громадської безпеки; Служба з питань мобілізації та територіальної оборони; Служба з питань безпеки критичної інфраструктури; Служба з питань економічної безпеки; Служба з питань соціальної та гуманітарної безпеки; Служба з питань стратегічного планування та аналізу; Служба забезпечення доступу до публічної інформації та зв'язків із медіа. Станом на 2001 рік існувало Управління внутрішньополітичних аспектів національної безпеки Апарату Ради національної безпеки і оборони України.

Верховна Рада України як орган законодавчої влади, в межах своїх повноважень визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики, основи вну-

трішньополітичної безпеки в контексті національної безпеки, формує законодавчу базу в сфері, схвалює рішення з питань введення надзвичайного і воєнного стану, мобілізації, поміж іншого визначає функції Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законів України, формує законодавчу базу в сфері внутрішньополітичної безпеки; визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики, шляхом внесення змін до Закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», заслуховує Послання Президента України про стан внутрішнього і зовнішнього становища України, здійснює кадрові призначення посадовців, здійснює парламентський контроль щодо забезпечення прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

На нашу думку, питання забезпечення внутрішньополітичної безпеки знаходяться в компетенції 5-х парламентських комітетів, а саме:

- Комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій, національних меншин і міжнародних відносин;
- Комітет з питань антикорупційної політики;
- Комітет з питань національної безпеки, оборони, а також та розвідки;
- Комітет з питань правоохоронної діяльності;
- Комітет з питань свободи слова.

Спеціалізованим органам парламентського контролю щодо порушення прав людини є Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як посадова особа, статус якої визначається Конституцією України здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Що стосується функцій Уповноваженого, то він «доповнює існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина», також закон уточнює, що Уповноважений як інституція не скасовує і не тягне перегляду компетенції державних органів. Повноваження Уповноваженого не можуть бути припинені чи обмежені у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України, введення воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в окремих її місцевостях. Уповноважений забезпечує парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України і в межах її юрисдикції на постійній основі, який у своїй діяльності керується Конституцією України,

законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Напрями діяльності Уповноваженого: особисті права і свободи, громадянські та політичні права, права дитини, економічні, соціальні та культурні права, права цивільних осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії проти України, права військовослужбовців, поліцейських, пенсіонерів з поміж осіб, звільнених з військової служби, ветеранів та членів їх сімей, право людини не бути підданою катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню.

Метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений, є: захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією, законами та міжнародними договорами України; додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, а саме між юридичними особами публічного та приватного права, а також фізичними особами, які перебувають на території України; запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню; сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України та міжнародними стандартами; поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина; запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною прав і свобод; сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу.

Національний банк України – незалежна державна інституція, покликана забезпечувати цінову та фінансову стабільність у середині держави та сприяти економічному зростанню суспільства, а також протистояти негативному впливу кризових явищ на економіку, як одній із загроз внутрішньополітичній безпеці [10].

Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади, в межах своїх повноважень забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України, вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, щодо національної безпеки України, громадського порядку і боротьби зі злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Кабінет Міністрів України законодавством покладено проведення єдиної державної політики, розробку і реалізацію державних докумен-

тів у сфері політичної і внутрішньополітичної безпеки та спрямування і координацію роботи міністерств та інших органів виконавчої влади щодо запобігання порушенням з боку органів державної влади Конституції і законів України, прав і свобод людини і громадянина, в тому числі при проведенні виборчих кампаній, недостатньої ефективності контролю за дотриманням вимог Конституції і виконання законів України.

Важливим в інституційному забезпеченні є колегіальність та склад КМУ. До його складу входять Прем'єр-міністр, Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністри та міністри, що належать до політичних посад на які не поширюється трудове законодавство та законодавство про державну службу.

Прем'єр-міністр забезпечує здійснення внутрішньої політики держави, спрямовує її ефективну реалізацію. Також забезпечує розробку проєктів законів у сфері забезпечення внутрішньополітичної безпеки; здійснює координацію роботи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та спрямовує її на забезпечення реалізації засад внутрішньої політики, що стосуються загальносуспільного і державного життя, політичної безпеки, здійснює кадрову політику в межах, визначених Конституцією та законами України, реалізує права законодавчої ініціативи та видання в межах своєї компетенції постанов і розпоряджень.

Органи судової влади здійснюють контроль за дотриманням суб'єктами інституційного забезпечення внутрішньополітичної безпеки встановлених законодавчих норм в ході здійснюваної ними діяльності і реалізації законних повноважень. Суди розглядають позови щодо порушення з боку органів державної влади Конституції і законів України, прав і свобод людини і громадянина, в тому числі при проведенні виборчих кампаній, відповідно до чинного законодавства України. Судочинство у справах про злочини щодо посягання на національну безпеку України здійснюють суди загальної юрисдикції. На судовий захист в Україні нарівні з громадянами і юридичними особами України мають право іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи [10].

Прозорість судової влади є одним із заходів щодо перешкод загрозам безпеці. Особливе місце тут займає Конституційний Суд України, що відстежує відповідність законодавства України Конституції держави.

Прокуратура України здійснює повноваження у сфері внутрішньої політики відповідно

до Конституції та Закону України «Про прокуратуру України». Прокуратура утворює цілісну систему, що має встановлені Конституцією функції з метою «захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави». Відповідно до перехідних положень Конституції України прокуратура виконує функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

До функцій прокуратури належать представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України, а також нагляд за додержанням законів органами, що провадять процес дізнання та досудове слідство.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень забезпечують виконання Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та вживають заходи: щодо запобіганню порушенню з боку органів державної влади Конституції та законів України; щодо прав і свобод людини і громадянина; щодо можливості виникнення конфліктів у сфері міжгромадянських і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад; щодо проявів сепаратизму в окремих регіонах України; щодо порушення виборчого права; розробляють державні програми та Стратегії, що спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави та окремих її галузей [8, с. 60].

Провідне місце у забезпеченні внутрішньополітичної безпеки, на нашу думку, займають **Міністерство внутрішніх справ України** та правоохоронні органи, які ведуть боротьбу із злочинністю і протидіють тероризму в середині держави. Їх основними завданнями є: розробка і вживання заходів захисту прав і свобод громадян України; забезпечення безпеки особи, а також громадського порядку і безпеки; організація і здійснення заходів попередження і припинення злочинів, їх виявлення, розкриття і розслідування; вдосконалення нормативно-правової діяльності органів внутрішніх справ і забезпечення законності їх діяльності.

Центральна виборча комісія забезпечує дотримання Конституції та законів України, принципів і засад виборчого і референдумного процесів, реалізацію виборчих прав громадян України та права на участь у референдумі, однакове засто-

сування законодавства під час виборів і проведення референдумів на всій території України.

Міністерство оборони України та воєнна організація створюється державою для захисту особи, суспільства і державного ладу, забезпечення зовнішньої і внутрішньої безпеки передусім для відбиття зовнішньої агресії, що зазіхає на суверенітет, територіальну цілісність і соціально-політичний устрій держави, а також для придушення внутрішніх протиправних виступів, що загрожують суспільному ладу і політичному режиму, наприклад щодо проявів сепаратизму в окремих регіонах України.

Воєнна організація держави, яка включає в себе Збройні Сили України, Службу безпеки України, органи, підрозділи та підсистеми Міністерства внутрішніх справ України, інші військові формування, створені відповідно до Конституції України, забезпечує оборону і недоторканності кордонів України, захист суверенітету і територіальної цілісності, також протидіє зовнішнім і внутрішнім загрозам воєнного характеру, бореться з організованою злочинністю та забезпечує захист населення, зокрема в разі небезпечних соціальних конфліктів тощо.

Структура Воєнної організації держави залежить від рівня розвитку суспільства, характеру політичного устрою, соціально-економічної бази, а також від розвитку засобів збройної боротьби, умов внутрішньополітичної та зовнішньополітичної обстановки. Зокрема, у воєнний час в рамках Воєнної організації держави можуть додатково створюватися партизанські формування, народні ополчення, жандармські та інші частини.

Місцеві державні адміністрації забезпечують вирішення питань регіонального значення, віднесених законодавством до їхньої компетенції і які забезпечують стабільність у регіоні.

Органи місцевого самоврядування забезпечують в межах Конституції і законів України умови безпеки, що прямо впливають на внутрішньополітичну безпеку шляхом вирішення питань місцевого значення.

Органи самоорганізації населення – представницькі органи мешканців міста або їх частин, які створюються для вирішення окремих питань місцевого значення в тому числі безпекових, це будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, районів у містах.

Сили територіальної оборони – окремі рід, складова частина сил Збройних Сил України, який окрім організації територіальної оборони здійснює також підготовку до виконання інших завдань оборони.

Політичні партії створені як практичні засоби, що відкривають канали зв'язку, комунікації серед різних соціальних груп, виявляючи і представляючи їхні інтереси, виражаючи під спільним знаменником об'єднаний політичний вибір її членів і прихильників. Політична партія це елемент вираження суспільних інтересів у політиці, важливий фактор у відборі і систематизації політичних настроїв. Вони виступають важливими виразниками інтересів соціальних класів, прошарків і груп, перетворюючи велику кількість потреб у більш системні, об'єднуючи їх в єдину систему. Багато західних вчених особливо наголошують на важливості комунікаційної функції політичних партій, зазначаючи, що саме вони значною мірою забезпечують необхідний зв'язок (а рівно і безпеку) між тими, хто здійснює політичне керівництво, та тими, на кого воно поширюється, тобто практично на всіх інших громадян. Тож партія виконує роль каналу формування ідей, цілей і завдань. Партії служать головним механізмом у комплектуванні та поповненні еліт, через який кандидати на політичні посади готуються і відбираються на всіх рівнях партійної піраміди та через який, зокрема, обирається державне політичне керівництво, що і формує державну політику у внутрішньополітичній сфері. Партії можуть впливати на внутрішньополітичну безпеку держави шляхом розробки політики та здійснення політичного курсу спільного для всього суспільства цілей, національних інтересів даної держави. Політичні партії є головними рушійними силами у революційних перетвореннях. Отже, політичні партії, несучи в собі певну систему ідейних цінностей по відношенню до здійснення політичної влади у суспільстві, виступають об'єктами емоційної прихильності або протидії чи ворожнечі. Справляючи, таким чином, значний вплив на громадську думку та поведінку виборців.

Громадські організації створюються для реалізації спільних інтересів, зокрема, політичних. Політичні інтереси реалізуються шляхом проведення мітингів, зборів, форумів, ініціатив та організації різноманітних проєктів. В політології це визначається як форми політичних відносин. Існує багато різних видів громадських організацій: професійні спілки, жіночі, молодіжні, ветеранські, дитячі організації, наукові, технічні, культурно-просвітницькі, фізкультурно-спортивні та інші добровільні об'єднання громадян, творчі спілки, земляцтва, фонди, асоціації тощо. Організації можуть мати різні

форми своєї організації і від того відповідну назву: товариство, рада, фонд, клуб, гурток, об'єднання, спілка, асоціація тощо. Спільними ознаками є добровільність для представлення своїх інтересів.

Громадяни реалізують свої національні інтереси через участі у різних формах безпосередньої демократії, зокрема виборах та референдумах, а також через органи державної влади та місцевого самоврядування, які вони обирають. Громадяни можуть вчиняти, визначені законодавством України, заходи щодо забезпечення національної безпеки, як добровільно, так в порядку виконання конституційних обов'язків. Крім того, можуть безпосередньо, так і через об'єднання громадян привертати увагу суспільних і державних інститутів до небезпечних явищ і процесів у різних сферах життєдіяльності країни. Можуть у законний спосіб і законними засобами захищати власні права та інтереси, а також власну безпеку.

Засоби поширення масової інформації, медіа, шляхом періодичного чи регулярно виходу інформації під редакційним контролем та постійною назвою як індивідуалізуючою ознакою регулярно поширюють дані, що становить як загрозу внутрішньополітичній безпеці і можуть заподіяти шкоду чийм-небудь інтересам так засобом їх знешкодження.

Церква та релігія як спільнота вірян може стати одним із чинників небезпеки внутрішній політичній стабільності держави. Сукупність усіх наявних релігійних і конфесійних груп в Україні та подій, що відбуваються в релігійному житті України відрізняється конфліктогенністю. Якщо говорити про релігійні конфлікти, то зіткнення і протидія між носіями релігійних цінностей виступають однією із головних загроз внутрішньополітичній безпеці. Стаття 35 Конституції України передбачає право на свободу віросповідання. Україна багатоконфесійна країна, а це можливість виникнення конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад. Найпоказовішим прикладом є ситуація із Російською Федерацією, яка використовувала православну церкву Московського патріархату створюючи жахливу міжрелігійну ситуацію для розколу суспільства та держави.

Висновки. У даному дослідженні розглянуто інститути та інституції, які утворюють систему забезпечення внутрішньополітичної безпеки, а отже, й удосконалюють всю систему націо-

нальної безпеки України. За результатами аналізу інституційного середовища, яке здійснює захист національних інтересів у внутрішньополітичній сфері ми змогли визначити їх основні функції:

- вироблення і періодичне уточнення Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України, доктрин, концепцій, стратегій і програм у сфері політичної безпеки (що включає внутрішньополітичну), планування і здійснення конкретних заходів щодо протидії і нейтралізації загроз національним інтересам України;

- створення нормативно-правової бази, необхідної для ефективного функціонування системи забезпечення внутрішньополітичної безпеки;

- удосконалення організаційної структури системи забезпечення внутрішньополітичної безпеки;

- комплексне забезпечення життєдіяльності складових системи (кадрове, матеріальне, фінансове, інформаційне, технічне та інше);

- постійний моніторинг впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в політичній та інших сферах, релігійному середовищі, міжетнічних стосунках;

- прогнозування змін, що відбуваються в релігійному середовищі та міжетнічних стосунках та потенційних загроз національним інтересам;

- систематичне спостереження за станом і проявами тероризму;

- прогнозування, виявлення та оцінка можливих загроз, дестабілізуючих чинників і конфліктів, причин їх виникнення та наслідків;

- розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо прийняття управлінських рішень з метою захисту національних інтересів;

- запобігання та усунення впливу загроз і дестабілізуючих чинників на національні інтереси у внутрішньополітичній сфері;

- врегулювання конфліктів, деескалація кризових явищ і ліквідація наслідків впливу дестабілізуючих чинників;

- оцінка результативності дій забезпечення національної безпеки;

- участь у двосторонньому і багатосторонньому співробітництві в галузі безпеки, якщо це відповідає інтересам у внутрішньополітичній сфері.

Крім того, ми з'ясували, що:

1. Інституційний механізм забезпечення внутрішньополітичної безпеки України являє собою особливу сукупність структурних елементів системи забезпечення національної безпеки, призначення якої полягає в утворенні основи щодо протидії загрозам у внутрішньополітичній сфері.

2. Найважливішим інституційним утворенням є держава, максимально концентруючи у своїх руках владу й ресурси, вона розподіляє цінності й спонукує населення до обов'язкового виконання своїх рішень.

3. Крім держави до інституційного забезпечення відносяться як політичні організації, зокрема партії, суспільно-політичні організації, націоналістичні рухи, так і неполітичні організації, що мають значні можливості впливу на владу й суспільство. До таких у першу чергу можна віднести медіа та церкву.

Список літератури:

1. Богданович В. Ю., Семенченко А. І., Єгоров Ю. В., Бортник О. О. Теоретико-методологічні засади забезпечення національної безпеки держави у її визначальних сферах : монографія. К. : Видавництво Кий, 2007. 370 с.

2. Гетьманчук М. П., Гришук В. К., Турчин Я. Б. Політологія: навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 415 с.

3. Гулай В. В. Внутрішньополітична безпека України крізь призму концептуалізації гібридних викликів та загроз (2014-2018 рр.). *Studia Politologica Ucraino-Polona*. Житомир-Київ-Краків : Вид. Євенок О. О., 2018. № 8. С. 119-126.

4. Кравчук О. Ю. Політична безпека Української держави як чинник демократичного розвитку суспільства : монографія. Миколаїв : видавець Торубара В.В., 2021. 198 с

5. Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки і особливості здійснення. : монографія. Львів : Сполом, 2020. 418 с.

6. Косілова О. І. Політична безпека в системі національної безпеки України. *Правова інформатика*. 2011. № 1(29). С. 72-78.

7. Костюк Т. О. Динаміка змін політичних інститутів і процесів в «післяпомаранчевій» Україні: співвідношення міжнародних та внутрішньополітичних аспектів : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Львів : Нац. ун-т ім. Івана Франка, 2013. 18 с.

8. Кремень В. Г., Бінько І. Ф., Головащенко С. І. Політична безпека України: концептуальні засади та система забезпечення: монографія. Київ: МАУП, 1998. С. 64–65.

9. Нижник Н.Р., Ситник Г.П., Білоус В.Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : навч. посіб. для вищих навч. Закладів. Київ : Преса України, 2000. 304 с.

10. Ліпкан В. А. Теорія національної безпеки: підручник. Київ : КНТ, 2009. 576 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-154.html> (дата звернення 10.08.2023)
11. Омельчук В. А. та ін. Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України: навчальний посібник: у 2-х ч.: Ч. I / ред. А. М. Кислого. Київ : МАУП, 2021. 304 с.
12. Орел М. Г. Політична безпека як складова національної безпеки: теоретичний аспект. *Науковий часопис Академії національної безпеки*. 2018. № 1. С. 22-34.
13. Паламарчук М. О. Ефективність механізмів народовладдя як основа внутрішньополітичної безпеки України : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 21.01.01. Київ : Б. в., 2007. 16 с.
14. Ребкало В. Д. Політична стабільність і політична безпека: характер та механізми взаємозв'язку. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2011. № 3. С. 159–169.
15. Русенко Н. В. Стан розробки проблеми забезпечення внутрішньополітичної безпеки України. *Електронне наукове видання «Публічне адміністрування та національна безпека»*. 2023. № 5. С. 52-59. URL: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2023-5-8941> (дата звернення: 10.08.2023)
16. Сергієнко Т. І. Внутрішньополітична інтеграція сучасного українського суспільства в контексті державотворення : автореф. дис. ... канд. політ. наук 23.00.02 / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2007. 20 с.
17. Ситник Г. П., Олуйко В. М., Вавринчук М. П. Національна безпека України: теорія і практика : монографія / за заг. ред. Г. П. Ситника. Хмельницький-Київ : Вид-во «Кондор», 2007. 669 с.
18. Циганов В. П. Політична безпека і безпечна політика: складові, ознаки, стан, тенденції. Київ : Ніка центр, 2006. 112 с.
19. Lelechenko, A. Mechanisms for ensuring internal political security in conditions of democratization of civil society, *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, 2022, № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2622> (дата звернення 10.08.2023)

Rusenko N.V. INSTITUTIONAL SUPPORT FOR UKRAINE'S INTERNAL POLITICAL SECURITY

The article delves into the national institutional and regulatory environment shaping the State's strategy for bolstering internal political security in Ukraine. The theoretical and methodological basis of the study is the fundamental provisions of institutionalism in general. The expediency of applying the institutional approach is vindicated by its efficacy in sculpting the institutional framework and mechanisms tasked with reinforcing internal political security. The author defines and systematises the categorical terminologies in this domain, elucidating the distinctions between «institute», «institution», and the «institutional provisioning of internal political security». The analysis of Ukraine's legislation focuses on forming the legislative framework in the area of the institutional capacity of the main stakeholders, especially in terms of counteracting the risks and threats that cause destabilisation of internal political security. The author conducts a detailed study of institutional and organisational support as a system of government bodies and other entities vested with the mandate to craft and execute the state's doctrine in the realm of internal political security. A systematic approach is used to present the architecture of institutional support for internal political security. This reflection focuses on the directing entity's viewpoint, with ancillary system stakeholders receiving their due spotlight. The author underscores the pivotal role of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the grand schema of internal political security. It is posited that the regulatory and organisational bedrock of internal political security, considering the interrelationships between security stakeholders, forms the entire institutional buttress for Ukraine's internal political security infrastructure. This, in turn, is paramount for the integral safeguarding of the interests of citizens and society as a whole as objects of internal political security.

Key words: security of citizens and the state, internal political security, institutional capacity of the state, national security, political security.

Трещов М.М.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

АКТУАЛІЗАЦІЯ АРХІТЕКТУРИ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Статтю присвячено формуванню актуальних, особливо із огляду на наслідки повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, шляхів удосконалення архітектури державної міграційної політики. За даними ООН, все більше українців мігрують до інших країн у пошуках безпеки, захисту та допомоги. Це, безумовно, позначилося на всіх сферах соціально-економічної діяльності, а тому потребує зміни пріоритетів і методів державного управління. Проаналізовано соціально-економічне становище України із урахуванням впливу міграційних процесів на його стійкість, зокрема акцентовано увагу на таких аналітичних даних, як інвестицій в новітні технології та в людський капітал, динаміка виїзду українців в інші країни та відповідно їх повернення, стан ринку праці в Україні, бюджетні показники тощо. Також досліджено позиції України в показових глобальних рейтингах за Індексом сприйняття корупції та Індексом економічної свободи. Результати аналізу показали невтішні тенденції міграційних процесів. У свою чергу, закінчення війни, розвиток економіки та відбудова інфраструктури та житла, можливості працевлаштування є основними факторами, які теоретично можуть сприяти поверненню громадян в Україну. З точки зору досягнення стратегічної мети забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України з акцентом на потреби вимушених переселенців запропоновано нову архітектуру державної міграційної політики, спрямовану на забезпечення стабільного функціонування трудових ресурсів, ринок і стимулювання підприємництва в регіонах з високим відсотком населення, масштабне відновлення соціальної, комунальної та транспортної інфраструктури та реконструкція житлового фонду. Нова архітектура повинна ґрунтуватися на концепції рещорингу людського капіталу, а також включати такі кластери, як дипломатичне співробітництво з країнами-реципієнтами та аналітична робота з визначення потреб і настроїв вимушених мігрантів, запровадження стимулів для повернення українців (як забезпечення основних потреб, так і додаткові стимули), а також інформаційно-комунікаційна робота.

Ключові слова: державне управління, міграція, державна міграційна політика, біженці, трудова міграція, ринок праці, бюджетна політика, рещоринг людського капіталу.

Постановка проблеми. З початком повномасштабної агресії Російської Федерації кордони України за даними ООН в пошуках безпеки, захисту та допомоги перетнули 20,7 млн українців, а повернулося на липень 2023 року 14,4 млн громадян. Біженцями стало 6331 тис. українців, з яких 5967 тис. залишилося в Європі, а 364 тис. – поза Європою [1].

Враховуючи затяжний характер активної фази російсько-української війни, фактичну заборону на виїзд чоловіків закордон та триваючу адаптацію і натуралізацію українців в країнах приживання, а особливо дітей, на нашу думку, ця тенденція має тренд до погіршення оскільки населення продовжить і далі активно емігрувати, особливо освічені і професійно вмотивовані представники середнього класу. Це призведе до неможливості не лише обслуговувати бюджетні витрати через відсутність трудових ресурсів для генерації ВВП

в Україні та сплати в належних обсягах податки, а й виконання соціальні зобов'язань держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На необхідності удосконалення міграційної політики наголошують вчені протягом останніх п'яти років, як з точки зору науки публічного управління та адміністрування, так і правових і економічних наук. Ґрунтовно досліджені питання Імплементация стандартів країн ЄС в державну міграційну політику України, зокрема перспективам удосконалення законодавства України про адміністративну відповідальність у сфері міграції в роботі Т. Дракохруст [2], що залишається досі актуальним із огляду на посилення євроінтеграційного вектору в Україні. Чіткий акцент на міграційних аспектах в країні ЄС прослідковується й у інших напрацюваннях. Більше того, Ю. Курилюк, Н. Родінова, П. Овчар звертають увагу на вагомість вирішення проблем нелегальної міграції в країні

ЄС за рахунок таких заходів, як прийняття нормативно-правових документів щодо обмеження міграційних потоків на загальноєвропейському рівні та уніфікація міграційного законодавства ЄС та законодавства країн-членів [3, с. 7]. Про нову міжнародну міграційну парадигму говорять К. Чаплинський, В. Савіщенко, С. Шевченко, яка передбачає зміну суспільних орієнтирів та установок з конфронтації на прийняття, а також створення правових, економічних та соціальних умов для повноцінного «входження» мігрантів до іншої культури [4, с. 41]. Щодо внутрішнього державного регулювання міграційних потоків, то І. Шапоренко виокремлює методи прямого впливу, безпосередньо визначають міграційну поведінку реальних і потенційних мігрантів, застосовуються найчастіше в формі нормативних правових важелів: встановлення квот і дозволів на працевлаштування мігрантів; заборона на прийом на роботу мігрантів для конкретних галузей, професій або робіт; депортація мігрантів, які порушили національне законодавство; застосування режиму рестрації, відповідальність за порушення чинних нормативних актів та інших [5, с. 257]. Погоджуємось і з А. Мунько, яка переконана, що стратегічними пріоритетами державної міграційної політики з метою повернення трудового та інтелектуального капіталу є втілення економічного прориву, забезпечивши перехід від сировинної до інноваційної економіки та розвиток середнього класу не менше 60 % від працездатного населення України [6, с. 99]. У останніх дослідженнях (від початку повномасштабного вторгнення РФ 24 лютого 2022 року) вітчизняні науковці наголошують, що Україні наразі вкрай необхідна чітко артикульована, ресурсно й законодавчо забезпечена міграційна політика, яка має бути спрямована на мінімізацію негативних наслідків міграції та максимально можливе її використання для розвитку національної економіки. А. Ставицька, К. Попович, М. Септа для вирішення нагальних проблем міграції пропонують комплексний підхід, який враховуватиме інформаційні, соціально-економічні та правові заходи як єдиний механізм підвищення рівня національної економіки, в тому числі в нинішніх складних умовах воєнного стану [7, с. 118]. О. Дзеніс, Н. Шарко відзначають пряму залежність стабільності економіки від державного регулювання процесу трудової міграції кожна, а отже важливо приділяти увагу умовам працевлаштування (створенню робочих місць, підняттю заробітної плати в залежності від кваліфікації робочої сили для своїх громадян та створенню фільтру для мігруючих в Україну) [8, с. 4].

Міграційна проблематика на різних рівнях державного управління є предметом досліджень й інших науковців, однак, очевидно, що другий рік повномасштабної війни з РФ щодня вносить корективи в потоки українських мігрантів. Відповідно, не втрачає актуальності як перманентний аналіз поточного стану, так і перегляд векторів державного регулювання міграційних процесів.

На момент проведення цього дослідження в Україні до категорії економічно активних можна віднести не більше, ніж 12 млн громадян, з яких працевлаштованими є 9,1–9,5 млн осіб, а 2,7 млн є або безробітними або працюють виключно в тіншовому секторі економіки не маючи жодних офіційних доходів. Ще 17 млн українців з 29 млн осіб наявного в Україні на поточний момент населення – це економічно неактивне населення, яке включає пенсіонерів та дітей. Враховуючи, що приблизно 2,5 млн осіб є працівниками інституцій публічного управління, отримуємо, що на 7 млн осіб, які задіяні в реальному секторі економіки утримують 22 млн інших громадян, що дає картинку жорсткої демографічної кризи, адже на одного працюючого приходиться щонайменше 3 особи, які не задіяні в продукуванні ВВП [9, с. 13]. Додатково зазначимо про стійкий тренд до скорочення чисельності населення.

Ця однозначна статистика говорить про те, що державну міграційну політику в Україні знову потрібно переглядати та удосконалювати до вимог поточного стану.

Метою статті є формулювання актуальних, особливо із огляду на наслідки повномасштабного вторгнення РФ в Україну, шляхів удосконалення архітектури державної міграційної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Критичні розриви в базисі соціально-економічного розвитку підтверджує фактична відсутність вже тривалий період інвестицій в новітні технології та в людський капітал в Україні, ВПП якої продукується моделлю аграрно-сировинної структури економіки в умовах прогресуючої еміграції, депопуляції та старіння населення, а виробництво базується на використанні технологій минулого сторіччя, що не в змозі забезпечити досягнення середніх темпів зростання соціально-економічного середовища, які спостерігаються в світі, оскільки для цього необхідним є стрімке зростання продуктивності праці за рахунок автоматизація, роботизації та діджиталізації.

З іншого боку за даними соціального опитування у червні 2023 року значна частина представ-

ників середнього бізнесу та ІТ-галузі, тобто так званого середнього класу, який виступає займає найбільш активні позиції в розвитку економічного потенціалу держави, зокрема започаткуванні стартапів та є рушійною силою в галузевій перебудові економіки, налаштована на еміграцію до європейських та інших країн світу. Зокрема 30% респондентів відповіла, що провела або планують провести релокацію закордон, а 4% вже відкрила там новий бізнес. Стосовно представників релокованого бізнесу, то тут третина респондентів частково чи повністю обрали інші країни [10].

Такі рішення приймаються представниками бізнес-середовища не лише з огляду на небезпеку та непередбачувані умови ведення бізнесу за триваючої фази активних бойових дій, а й з огляду на той факт, що інші країни пропонують комфортнішу юрисдикцію, легший і дешевший доступ до інвестиційного капіталу та кращі фіскальні умови для стартапів і гарантії незастосування корупційних практик, адже за показником індексу економічної свободи, який є маркером перспектив глобальної конкурентоспроможності та соціально-економічного розвитку країн, Україна в 2023 році отримала лише 130 місце, що відносить нас до «переважно невеликих» країн з огляду на наявність економічних свобод. Більше того – Україна знаходиться на межі попадання до групи країн де відсутні економічні свободи та втратила 35 позицій порівняно з рейтингом 1995 року (перший розрахунок даного показника), коли вона була класифікована як країна з достатньо розвиненими економічними свободами [11].

Щодо боротьби з корупційними проявами зазначимо, що в рейтингу сприйняття корупції Transparency International Україна є другою найкорумпованішою країною в Європі зайнявши у 2022 році 116 місце серед 180 країн світу, які досліджувалися, що засвідчує факт глибокого вкорінення корупційних практик в діяльності політикуму, інститутів публічного управління, громадян та представників бізнес-середовища, що засвідчує існування неформального суспільного договору щодо толерантного сприйняття проявів корупції, оскільки отримані в 2022 році 33 бали зі 100 відповідають рівню дуже корумпованих країн, і це значно нижче, ніж показник таких європейських країн, які розвиваються, як Албанія – 36 балів (101 місце), Боснія та Герцеговина – 34 бали (110 місце), Молдова – 39 балів (91 місце) Косово – 41 бал (74 місце), Вірменія – 46 балів (63 місце), Грузія – 56 балів (41 місце), і навіть Білорусь з диктаторським режимом на чолі отримала 39 балів та 101 місце [12].

Також за відсутності ефективної державної політики щодо повернення мігрантів вже на поточний момент Україна може втратити до 113 млрд доларів ВВП за 10 років (у цінах 2021 року), що також призведе недоотримання близько 45 млрд доларів податків і зборів державного і місцевих бюджетів. І це без врахування тренду зниження бажання мігрантів повертатись на батьківщину внаслідок зростання інтеграції в країнах-реципієнтах та повоєнного відтоку українців закордон [13].

Щодо динаміки зростання ризиків неповернення громадян України зазначимо, що якщо на початок активної фази воєнних дій згідно з опитуванням в березні 2022 року частка вимушених мігрантів, які не планували повертатися до України або ще не визначилася з відповіддю складала 21%. Найбільш представленими соціальними групами були висококваліфіковані фахівці (26%), підприємці (20%) та кваліфіковані робітники (17%) [14].

Вже станом на кінець 2022 року питома вага біженців, які не планували повертатися до України зросла до 26%, а питома вага українців, які не змогли дати чіткої відповіді зросла відповідно з 10% у березні 2022 року до 16% станом на грудень 2022 року. Дана тенденція свідчить про зміну думки тих, хто планував повертатися, до більш невизначеної позиції, оскільки працевлаштування, навчання дітей в іноземних школах, вивчення мови та інші фактори сприяють зміні намірів мігрантів, які поступово інтегруються в європейське суспільство. Кластерний аналіз виявив чотири групи мігрантів: класичні біженці (переважно жінки середнього віку з дітьми), квазітрудові мігранти, професіонали (люди, які частіше за інші групи працюють за спеціальністю та менше готові працювати не за нею), люди із зони бойових дій [15].

Згідно з результатами другої хвилі опитування у січні-березні 2023 року майже половина українських вимушених мігрантів (44%) мали намір ще на кілька років після закінчення російсько-української війни або навіть назавжди залишитися в Німеччині (аналогічний показник наприкінці літа 2022 року складав 39%), а ще 30% хочуть підтримувати тісний зв'язок із Німеччиною, і лише 38% біженців планують повернутися в Україну після закінчення війни. Значну частку вимушених мігрантів з України в Німеччині становлять діти та молодь: приблизно кожен другий українець приїхав до Німеччини хоча б з однією неповнолітньою дитиною, до того ж майже половина цих

дітей віком до 10 років. Їхнє психологічне самопочуття трохи покращилося за час перебування в Німеччині, але воно все ще нижче за нормальні значення для інших дітей і молоді в Німеччині. При цьому майже всі діти шкільного віку з України відвідують загальноосвітню чи професійну школу, але лише 6 із 10 дітей віком 3-6 років відвідували дитячий садочок [16].

Зауважимо, що умови життя українських мігрантів значно покращилися: на початку 2023 року більшість із них відвідували мовні чи інтеграційні курси або вже закінчили їх, четверо з п'яти біженців живуть у приватній квартирі чи будинку. Частка працевлаштованих біженців трохи збільшилася в період із кінця літа 2022 року до початку 2023 року. 3-поміж біженців, що не працюють, відзначається високий рівень зацікавленості в працевлаштуванні.

Більшість українців показали значний прогрес у вивченні німецької мови: троє із чотирьох вимушених мігрантів відвідували або вже пройшли один або кілька курсів німецької мови, але найчастіше – інтеграційний курс. Частка біженців, які вказали, що вони зовсім не розмовляють німецькою, скоротилася більш як удвічі – до 18%.

Проте рівень зайнятості серед українських мігрантів порівняно з кінцем літа 2022 року фактично не змінився і склав 18% серед осіб працездатного віку проти 17% на момент попередньої хвилі опитування [16], що на нашу думку, пов'язане не лише із відвідуванням мовних та інтеграційних курсів, які спрямовані покращення можливостей працевлаштування в майбутньому, а й із усталеною практикою тіньової зайнятості серед українців, які отримують виплати по безробіттю, та високою часткою так званих виплатних туристів. Понад дві третини українських біженців, які не мали трудових контрактів на початок 2023 року, хотіли почати працювати негайно або протягом року, що буде мати позитивний ефект зростання доходів українських громадян, які на момент проведення дослідження становили у середньому 850 євро на місяць на домогосподарство не враховуючи безоплатного проживання, житлових субсидій, допомоги на харчування та інших соціальних бенефітів.

Враховуючи вікову на гендерну структуру українських мігрантів приблизно 2,1 млн осіб з них є працездатними особами з порівняно високою робочою кваліфікацією, які мають вищу або незакінчену вищу освіту. В тому числі: 1,4 млн біженців в країнах ЄС та 0,7 млн в РФ та Білорусі. При цьому вже на кінець 2022 року в країнах-

реципієнтах вирішили залишитись 2,7 млн наших співгромадян.

Очікувано, що частина українців доволі швидко адаптується до ринків праці ЄС, зважаючи на високий рівень мотивації, освіти й кваліфікації, надання ЄС громадянам України статусу тимчасового захисту, який надає право на роботу одразу, а також готовність українців на додаткові зусилля для пошуку роботи. Це, незважаючи на високу частку так званих виплатних мігрантів, засвідчує факт того, що українцям буде легше адаптуватись до життя закордоном, що збільшує ризик того, що значна частка мігрантів не повернеться в Україну.

З огляду на державні інтереси повернення українських мігрантів на батьківщину є критично важливим фактором забезпечення відбудови та сталого економічного зростання України, оскільки враховуючи припущення, що більша частина мігрантів повернеться, зростання ВВП з поточного рівня темпом 7% на рік протягом наступних десяти років вимагає залучення додатково в економіку від 3,1 до 4,5 млн осіб робочої сили [13].

Головною ж проблемою для українських мігрантів є питання безпеки, оскільки від початку активної фази російсько-української війни і на сьогодні фактор безпеки відіграє чи не найважливішу роль у сприянні поверненню українців на батьківщину. Безпекова ситуація та окупація регіону є основними причинами для половини респондентів, щодо прийняття рішення не повертатись до України. Ті мігранти, які до початку повномасштабної війни проживали у північних, східних, південних регіонах і у м. Києві, приділяють більше уваги питанню відсутності небезпеки при вирішенні повернутись до України. Ще одним з найважливіших безпекових аспектів є розмінування прифронтових і постраждалих від війни регіонів.

Припинення війни, розвиток економіки та відбудова інфраструктури й житла є основними факторами, які теоретично можуть сприяти поверненню наших громадян в Україну. Зокрема, українці, які виїхали із зони бойових дій найбільш схильні повернутись із закордону у безпечніші регіони при наданні допомоги з боку держави з житлом, працевлаштуванням і за умови суттєвої фінансової підтримки. Вимушені мігранти приділяють велику увагу фактору доступності електро- і водопостачання, особливо люди м. Києва та східних регіонів. Можливості для освіти також є найбільш поширеною потребою серед мігрантів

з дітьми. А наявність житла є надважливим фактором в форматі державної підтримки у відбудові або отриманні житла

Інший важливий фактор для повернення українців – це можливості для працевлаштування. Згідно з результатами різних опитувань, наявність добре оплачуваної роботи і відносно вищий рівень життя в Україні, сприятиме поверненню наших співвітчизників. Проте, як ми вказували вище, все більше працездатних українців знаходять роботу закордоном, що зводить практично нанівець сподівання щодо їх повернення в Україну, особливо висококваліфікованих кадрів [17].

Проте на поточний момент в Україні спостерігається прямо протилежна ситуація. Так згідно опитування порталу robota.ua за ініціативи Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України щодо викликів у працевлаштуванні вимушено переміщених осіб переважна більшість респондентів (56,2%) не мають роботи та знаходяться в активному пошуку. При цьому 26,2% опитаних хоча і працевлаштовані, але шукають краще місце роботи. Майже дві третини опитаних (64,4%) шукають повну зайнятість, а неповна зайнятість або фріланс цікавить 39% та 16,5% респондентів відповідно. Преференції щодо наявності освіти та досвіду розділяються майже рівномірно: роботу без досвіду чи спеціалізованої освіти шукають 37,8% опитаних, з досвідом – 33,7%, за спеціальністю – 28,5%. Головними проблемами у пошуку роботи називають низьку оплату праці, небажання роботодавця наймати на роботу вимушено переміщених осіб, відсутність вакансій за рівнем освіти та досвідом, недостатність професійних навичок та досвіду роботи, брак підтримки у пошуку роботи або ж неактуальність професії [18].

З іншого боку, враховуючи, що Директивою ЄС 2001/55/ЄС від 04.03.2022 року передбачено надання тимчасового захисту українським мігрантам терміном до 3 років, то в 2025 році перед країнами ЄС безумовно постане питання щодо подальшого повернення або ж інтеграції українців. У разі повного припинення бойових дій чи за умови підписання Україною та РФ мирного договору, нашим співвітчизникам буде важко отримати міжнародний захист, але враховуючи ментальність, кваліфікацію та середній вік українських мігрантів, які є значно конкурентнішими, ніж у представників Близького Сходу та Африки деякі країни ЄС, зокрема Польща, Чехія та Німеччина є відкрито заявляють про зацікавленість країн в інтеграції частки кваліфікованих та вже

залучених до праці вимушених мігрантів після закінчення терміну тимчасового захисту.

Ці тренди проявляються навіть не дивлячись на той факт, що ЄС на зараз активно протидіє негативним наслідкам російсько-української війни: енергетичній кризі, яка призвела до зростання цін на енергоресурси, прискоренні інфляції, порушенням логістичних зв'язків через санкції проти РФ, втраті російського ринку, криз на ринку нерухомості через дефіцит житла через нову хвилю біженців, невдоволення місцевого населення та соціальну напругу. Зокрема, в рамках комплексу заходів зі зниження темпів інфляції Європейський центральний банк підняв базову відсоткову ставку по кредитах з 0% у червні 2022 року до 4% у червні 2023 року, що призводить до зниження економічної активності та зменшення ВВП, що ще більше посилює втрати ЄС і зменшує шанси на надання Україні ресурсів для відновлення України.

З урахуванням невизначеності щодо реальних термінів вступу України до ЄС країни, які зацікавлені залученні робочої сили, будуть впроваджувати міграційні програми та зміни до національного законодавства, які спрощуватимуть легалізацію перебування українців після закінчення терміну тимчасового захисту. Зокрема комітет Європейського парламенту з громадянських свобод, юстиції та внутрішніх справ вже розглядає можливість надання нерезидентам ЄС довгострокового резидентства після трьох років перебування в ЄС замість поточних п'яти років, що знизить імовірність масового повернення мігрантів до України.

Хоча в багатьох історичних випадках масове повернення вимушених мігрантів носило примусовий аналогічний сценарій репатріації наших співвітчизників є малоімовірним з огляду на негативне ставлення УВКБ ООН, забезпечення необхідними трудовими ресурсами не лише відновлення України, а хоча б можливостей для збереження поточного рівня ВВП, добробуту населення та податкових можливостей щодо наповнення бюджетів усіх рівнів і фінансування базових публічних послуг вимагає вже зараз почати будувати нову архітектуру державної міграційної політики щодо забезпечення добровільного повернення мігрантів.

Оскільки стратегічною метою України є повернення усіх громадян, які покинули країну внаслідок війни; та політичне керівництво України повинно налагодити постійний діалог з країнами-реципієнтами та донести цю позицію міжнародним партнерам і спільно напрацьовувати рішення, які сприятимуть досягненню цієї мети. Для ефек-

тивного формування нової архітектури державної міграційної політики необхідно забезпечити отримання та консолідацію достовірної інформації щодо демографічно-соціальних характеристик мігрантів, а також інформація щодо їхніх потреб та інтересів. Для цього слід налагодити ефективний збір та аналіз актуальних даних від органів публічного управління країн-реципієнтів, постійні опитування щодо настроїв мігрантів та репатріантів, а також додаткову актуалізацію даних через інші джерела інформації, зокрема, аналіз даних мобільних операторів тощо. Додатково ефективність впровадження нової державної міграційної політики має підвищитися завдяки створенню окремого органу, який сконцентрує на собі координацію зусиль стейкхолдерів на рівні органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, між якими досі розбалансовані повноваження, функції та інформація в сфері вимушеної міграції.

Забезпечення базових потреб репатріантів в рамках швидкої відбудови України передбачає перш за все досягнення стратегічної мети гарантування сталого економічного зростання з фокусом на потреби вимушених мігрантів, забезпечення стабільного функціонування ринку праці та стимулювання підприємництва в регіонах з високим відтоком населення, масштабне відновлення соціальної, комунальної та транспортної інфраструктури та відбудова житлового фонду.

Своєю чергою дизайн додаткових заохочувальних стимулів для сприяння поверненню мігрантів має включати надання реінтеграційної підтримки, зокрема фінансову допомогу на транспортні витрати, одноразові щомісячні виплати у спеціальному статусі, надання тимчасового житла або субсидій на його оренду та здешевлення іпотеки, підтримку з працевлаштуванням мігрантів, сприяння підприємницькій діяльності, в тому числі надання кредитів і грантів, спрощення процедур визнання закордонної освіти, пільгові кредити на перенавчання і здобуття вищої освіти, податкові канікули на закордонні доходи.

Без запровадження нової архітектури державної міграційної політики в Україні посиляться тенденції зростання частки тіньової економіки,

адже поточна практика покриття дефіциту державного бюджету за рахунок фінансової допомоги коаліції країн-партнерів припиниться із деескалацією військових дій та зростанням проблемам в економіках країн-донорів, єдиною відповіддю стане посилення фіскальної політики в Україні, що матиме наслідком ще більше зниження темпів економічного розвитку та нівелюватиме стимули для активізації продукування бізнес-проектів та притоку інвестицій в разі акцентування на оподаткуванні підприємницької діяльності великого та середнього бізнесу в рамках популістської політики. Альтернативою таким діям є зниження залежності України від зовнішнього фінансування шляхом виводу з тіні доходів громадян та бізнесу, скасування податкових пільг і перш за все спрощеної системи оподаткування, яка використовується не для реалізації високотехнологічних стартапів, а для мінімізації та приховування доходів від оподаткування, та розширення бази оподаткування.

Крім того, доцільними є секвестр статей видаткової частини державного та місцевих бюджетів, які не є першочерговими як під час війни, так і в повоєнний період – так званий акт здорового аскетизму, передача окремих функцій публічного управління на аутсорсинг бізнес-проектів, розвиток проектів державно-приватного партнерства та повноцінний запуск e-government, синхронізація національної фіскальної політики з політикою країн ЄС, зокрема вирівнювання податкових ставок та стимулів для економічного зростання і наповнення бюджету.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження нова архітектура державної міграційної політики, на нашу думку, повинна базуватися на концепції решорингу людського капіталу [19], а також включати такі кластери, як дипломатична співпраця з країнами-реципієнтами та аналітична робота для виявлення потреб і настроїв вимушених мігрантів, впровадження стимулів повернення українців (як забезпечення базових потреб, так і додаткові стимули), а також інформаційно-комунікаційну роботу. Відповідно, серед перспектив подальших досліджень визначаємо розвиток концепції решорингу людського капіталу в умовах повоєнного відновлення країни.

Список літератури:

1. Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 06.08.2023).
2. Дракохруст Т.В. Правове забезпечення державної міграційної політики України: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 416 с.
3. Курилюк Ю., Родінова Н., Овчар П. Проблеми та перспективи міграційної політики ЄС. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-34> (дата звернення: 12.08.2023).

4. Chaplynskyi K., Savishchenko V., Shevchenko S. Contemporary migration paradigm: management, legal, economic and sociocultural perspectives. *Economic Annals-XXI*. 2019. № 179. P. 9-10. URL: <https://doi.org/10.21003/ea.V179-04> (дата звернення: 14.08.2023).

5. Шапоренко І.О. Державна міграційна політика: шляхи регулювання та принципи. *Право та державне управління*. 2019. № 2 (35). Т. 2. С. 252-257.

6. Мунько А.Ю. Міжсекторальна синергія в міграційній політиці. Правові виклики сучасності: міжнародна міграція в умовах глобалізації : Матеріали І Міжнар. наук.-практ. онлайн конф., 23 жов. 2020 р. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. С. 99 – 100.

7. Ставицька А., Попович К., Септа М. Актуальні аспекти міграційної політики України. *Галицький економічний вісник*. 2023. № 1. С. 114-119. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.114 (дата звернення: 12.08.2023).

8. Дзеніс О., Шарко Н. Міжнародна міграція робочої сили в сучасних умовах та її вплив на міграційну політику держави. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-20> (дата звернення: 14.08.2023).

9. Ілюзія зростання. Прогноз економіки України 2023 – 2024. Український інститут майбутнього. URL: <https://drive.google.com/file/d/1aHgb9fvVj25xp7Ia7oL3MPD6iin9zMi/view> (дата звернення: 16.08.2023).

10. Український бізнес та суспільство під час війни. Gradus Research Company. URL: <https://gradus.app/uk/open-reports/ukrainian-business-during-war> (дата звернення: 16.08.2023).

11. 2023 Index of Economic Freedom. The Heritage Foundation. URL: <https://www.heritage.org/index/ranking> (дата звернення: 17.08.2023).

12. Corruption Perceptions Index 2022. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022> (дата звернення: 17.08.2023).

13. Проект з розвитку людського капіталу в Україні: Сприяння поверненню вимушених мігрантів. Easy Business. 2023. URL: <https://drive.google.com/file/d/1R1Xw50nG2qsDskRsqYzbdHhVSstouloL/view> (дата звернення: 17.08.2023).

14. Українські біженці: настрої та оцінки (березень 2022р.). Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/ukrainski-bizhentsi-nastroi-ta-otsinky> (дата звернення: 17.08.2023).

15. Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернути?: аналітична записка. Центр економічної стратегії. 2023. URL: <https://ces.org.ua/who-are-ukrainian-refugee-research> (дата звернення: 17.08.2023).

16. Geflüchtete aus der Ukraine: Knapp die Hälfte beabsichtigt längerfristig in Deutschland zu bleiben. Bundesinstitut für Bevölkerungsforschung. 2023. URL: <https://www.bib.bund.de/DE/Presse/Mitteilungen/2023/2023-07-12-Gefluechtete-aus-der-Ukraine-Knapp-die-Haelfte-beabsichtigt-laengerfristig-in-Deutschland-zu-bleiben.html> (дата звернення: 18.08.2023).

17. IOM Ukraine Bi-weekly Report, 19 June 2023. The International Organization for Migration. URL: <https://mailchi.mp/iom/iom-ukraine-biweekly-report-6129774?e=f95068df25> (дата звернення: 18.08.2023).

18. Головні виклики пошуку роботи для ВПО: результати дослідження. Урядовий портал. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/holovni-vyklyky-poshuku-roboty-dlia-vpo-rezultaty-doslidzhennia> (дата звернення: 06.08.2023).

19. Treshchov M., Munko A. Reshoring as a way of industrial breakthrough of Ukraine for sustainable development. *Sustainable development of territories: challenges and opportunities: monograph / Bobrovska O. Yu., Krushelnyska T. A., Prokopenko L. L. [etc.]; ed. by O. Yu. Bobrovska*. International Center for Research, Education and Training. MTÜ. Tallinn, Estonia, 2021. С. 97 – 106.

Treshchov M.M. UPDATE OF THE STATE MIGRATION POLICY ARCHITECTURE OF UKRAINE

The article is devoted to the formulation of actual, especially in view of the consequences of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, ways of improving the architecture of the state migration policy. According to the UN, more and more Ukrainians are migrating to other countries in search of safety, protection and assistance. This, of course, affected all spheres of socio-economic activity, and therefore requires a change in priorities and methods of state administration. The socio-economic situation of Ukraine is analyzed taking into account the impact of migration processes on its sustainability, in particular; attention is focused on such analytical data as investments in the latest technologies and in human capital, the dynamics of the departure of Ukrainians to other countries and, accordingly, their return, the state of the labor market in Ukraine, budget indicators, etc. Ukraine's position in indicative global rankings based on the Index of Corruption Perceptions and the Index of Economic Freedom was also investigated. The results of the analysis showed disappointing trends in migration processes. In turn, the end of the war, the development of the economy

and the reconstruction of infrastructure and housing, employment opportunities are the main factors that can theoretically contribute to the return of citizens to Ukraine. From the point of view of achieving the strategic goal of ensuring the sustainable socio-economic development of Ukraine with an emphasis on the needs of forced migrants, a new architecture of the state migration policy aimed at ensuring the stable functioning of labor resources is proposed. market and stimulation of entrepreneurship in regions with high population outflow, large-scale restoration of social, communal and transport infrastructure and reconstruction of the housing stock. The new architecture should be based on the concept of reshoring of human capital, and also include such clusters as diplomatic cooperation with recipient countries and analytical work to determine the needs and attitudes of forced migrants, the introduction of incentives for the return of Ukrainians (both the provision of basic needs and additional incentives) , as well as information and communication work.

Key words: *public administration, migration, state migration policy, refugees, labor migration, labor market, budget policy, reshoring of human capital.*

Тюхтій М.П.

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

Цира О.В.

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

КЕРУВАННЯ ДАНИМИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ВЕКТОР ЕФЕКТИВНОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Стаття розкриває сутність цифровізації у зрізі глобалізаційних трансформацій в суспільстві, як соціально-економічних так і культурних, де знаходить своє відображення й державний сектор, що дозволяє поліпшити процедури взаємодії з населенням, забезпечує прозорість та достовірність. Спираючись на традиційні методи наукових досліджень, викладено основні засади, щодо цифрового підходу з опрацювання та збору даних, який дозволяє вирішувати серйозне коло проблем за найкоротіший час. Обґрунтовано, що універсальність та швидкодія цифрового підходу гарантуватиме державі та органам влади оптимізацію бізнес-процесів, покращення комунікативних зв'язків та підвищення продуктивності господарської діяльності за рахунок використання мобільних та хмарних технологій. Наголошено на необхідності формування сталої системи управління, що має бути побудована на гармонійній взаємодії державних та комерційних установ. Процес управління має визначатися як неперервний та його специфіка має розкриватися через глобальний, національний та місцевий рівень, а також через соціальні інститути. Від цього залежать межі управління та рівень доступу до послуг з електронної комунікації в суспільстві, де формуються функції управління та моделі прийняття рішень. Зазначене дослідження формує представлення про інформацію та інформаційні потоки у вигляді структурованих даних, що несуть у собі певні переваги та економічну користь для будь-якої країни. Збалансований та чітко продуманий підхід щодо збору та обробки даних гарантуватиме ефективне планування майбутніх скорегованих стратегій у державному секторі та сприятиме у прийнятті ефективних рішень та моніторингу. Оброблені, повноцінні та обґрунтовані дані формуватимуть систему демократичного суспільства з високим рівнем довіри на базі відповідних стандартів, норм та правил.

Ключові слова: цифровізація, цифрові технології, державний сектор, дані, інформація, процес управління.

Постановка проблеми. Інформаційна революція змінила сутність всього людства, її прояви торкнулися всіх сфер життєдіяльності, як соціально-економічного так і культурного капіталу. Можливість інтеграції в єдину глобальну мережу надала кожній людині отримати величезну кількість цифрових рішень, які відбуваються на колективному інтелектуальному досвіді та, які також покращують й умови управління за рахунок прозорості та надійності відповідних звітних даних. В системах публічного управління провідних країн спостерігаються можливості адаптування «до нестійких умов, глобалізації і соціальних процесів, зростання інформаційних процесів та потоків – питання модернізації органів урядування» [1, с. 13]. Цифровізація надає уряду потужний механізм для збільшення його ефективності та прозорості дій, а також значно

покращує надання соціальних послуг за рахунок підвищення якості та обсягу послуг для обміну інформаційними даними між державними службами та громадянами, дозволяє значно розширити права та можливості інтеграції та загальні мобілізаційні дії соціального характеру з питань долучення до відповідних інформаційних ресурсів через скорочення витрат та можливостей своєчасного відслідковування визначених потоків інформації та даних про загальне положення населення, що суттєво підвищує якість керування країною.

Можливість перенесення інформаційних даних з паперового формату у площину хмарних технологій значно спрощує багато важливих процесів, які виконуються між різними відомствами, сюди можна віднести питання швидкого пошуку та своєчасної доставки даних, що також підвищує й продуктивність. Також покращення соціального

життя за рахунок використання цифрового підходу та процесів автоматизації в on-line режимі та можливість підвищення прозорості завдяки транзакціям, що дозволяють контролювати грошові потоки та відображають більш наочне бачення реальної ситуації. Це стимулює державні органи та громадян підтримувати етичні та правові норми, знижуючи корупцію та бюрократичну роботу. Принципово нові можливості можна виділити у сфері ведення бізнесу, отриманню нових робочих місць на базі інноваційних рішень, що стимулюватимуть економічний ріст в державі. А отже постає актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процесам цифровізації суспільства та питанням державного управління присвячені роботи провідних вчених, а саме: Сосніна О., Гарафонові О., Тульчинської С., Сімакова К., Валіної В., Лауніко-ніса В., Будового М., Уільямса А., Хейя Х., Танащук К.О., Куйбиди В. та ін. Проте, незважаючи на значущу кількість напрацювань, питання щодо процесів цифровізації даних у сфері державного управління й досі залишаються не достатньо розкритими з точки зору впровадження у суспільстві та потребують докладного дослідження та уточнення.

Метою статті є необхідність осмислення властивостей оцифрування даних на базі сучасних технологій для фундаментального аналізу та трансформації сучасних бізнес-моделей управління на державному рівні.

Виклад основного матеріалу. Застарілі методи та системи державного управління суттєво впливають на провадження цифрових технологій, це пов'язано зі слабо підготовленою законодавчою базою та нормативними актами, а також проблеми з забезпечення безпеки та конфіденційності даних.

Під «цифровими технологіями» слід розуміти комп'ютерну систему, засновану на методах кодування і передачі інформації, яка здатна опрацювати безліч різноманітних задач за мінімальний проміжок часу. В цьому і закладений основний сенс цих технологій, що полягає в універсальності та швидкодії заявленої обробки даних і саме за цим їх вважають надзвичайно актуальними та затребуваними в світі. Впровадження цифрових технологій дозволяє «оптимізувати бізнес-процеси, покращити комунікації зв'язків із споживачами та підвищити ефективність господарської діяльності» [2, с. 50].

Коли мова йде про цифрові технології, то тут необхідно виділити велику кількість засобів та

пристроїв, що є по суті унікальним та універсальним середовищем при взаємодії між окремими ланками суспільства, наприклад, всілякі смартфони, планшети, комп'ютерні системи, а також технології Інтернету-речей спонукають до змін як в побуті кожної людини, так і держави в цілому. Потенціал соціальних, мобільних та хмарних технологій має ключову роль для перетворень у державному секторі. Інвестування в сферу інформаційно-комунікаційних технологій вимагає потужного лідерства в країні, потребує суттєвих змін в науці, набуття відповідних навичок, як інженерних так і математичних, а також оцінки соціальних настроїв з точки зору культурних вимірювань та змін у їх поведінці. Саме потенційно вдале лідерство може сприяти «максимізації колективного потенціалу для служіння суспільству» [3, с. 105]. Все це вимагає досконалого процесу управління, тобто неперервного процесу, що враховує всі протиріччя та різноманітні настрої, під час якого можуть бути прийняті в найкоротші терміни злагоджені дії. Окрім цього, має бути сформований чіткий інструмент в офіційних структурах, що гарантуватимуть утримання законів та інші договірні відносини, як офіційні та умовні (неформальні).

Управління – діяння, яке приводить до змін стану якогось об'єкта; вплив на об'єкт, систему, процес тощо з метою збереження їх сталості або переведення з одного стану в інший відповідно до встановленої мети [4, с. 8]. Відбувається формування певної системи управління, де виділяються поняття об'єкту управління (у зрізі цифрових технологій, ототожнюється з технічними засобами, а також враховує поведінку окремих груп населення) та суб'єкту управління (визначені органи влади та управління).

Управління само по собі є неперервним процесом, що включає обробку статистичних даних та має бути вираженим чіткою моделлю з адаптивними функціями до можливостей та обставин своєчасного збільшення інвестицій в цифровий простір шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій та даних, акумульованих ними, для оптимізаційних процесів та поліпшення програм, систем платежів та інших інформаційних систем.

В процесі управління приймають участь як державні так й комерційні установи, оскільки державі складно виконувати певні задачі, пов'язані з соціальними проблемами, тому виявляється необхідним долучати й інших посередників, що мають досвід роботи з інформаційними технологіями та

мають певний ресурсний потенціал (наприклад, бізнес-середовище).

Управління може розглядатися на декількох рівнях, а саме на глобальному, національному та місцевому, а також соціальні інститути (табл. 1).

Дійсно, виходячи з зазначеного можна констатувати, що у наведеному вигляді не фіксуються відносини, що можуть враховувати перетин різних рівнів управління, так можна виділити: управління між державою та спільнотами, відносини

Таблиця 1

Специфіка управління на деяких рівнях системи управління в державі

Рівні управління	Глобальний	Національний	Місцевий	Соціальні інститути
Межі управління за територіальною ознакою	За межами територіальних границь держави	Вся територія держави	Об'єднання за невеликою територією або на найнижчому рівні політичного устрою держави	Не обмежуються урядом
<i>Рівень доступ до послуг</i>	Вирішення конфліктів та супроводжуючих їх факторів (консенсус міжнародного рівня на базі відповідних домовленостей – інтеграційні процеси долучення до глобальних мереж)	Керування соціально-економічними ресурсами держави (розвиток інфраструктури тощо)	Долучення до базових послуги для участі в обговореннях, які впливають на процеси життєдіяльності	Неосяжні можливості розвитку через власну сформовану ресурсну базу (галузеве саморегулювання)
Тип управління	Управління за міжурядовими програмами	Управління урядом	Управління громадянського суспільства	Управління комерційною діяльністю

між державою та бізнес-учасниками, відносини між бізнес-спільнотою та громадською спільнотою, а також одночасна участь всіх учасників. Але, якщо уряду притаманна властивість до обов'язкового та примусового долучення, тобто наявний механізм певного контролю (наприклад, обов'язковий податковий внесок), інші учасники цих повноважень не мають. Постає питання в тому, яким чином державі необхідно розподіляти вектори власних зусиль, щоб ефективно впливати на процеси в державі і формувати збалансовані рішення, щодо настроїв громадян.

Тут треба охарактеризувати ідеї, щодо підтримки функцій управління та на їх основі формувати моделі прийняття рішень. Наявність потужних інструментів, що генеруються ІКТ-сектором відкриває нові можливості й перед державою, а саме з революційними зсувами у обробці даних. Уряду надається змога аналізувати процеси на базі чітко зафіксованих даних, а не на домислах та інтуїтивному баченні або досвіді. Керуючись масивом даних можна формувати стратегічні рішення, що базуються на аналізі та інтерпретуванні цих даних.

Дані (від англ. data) за визначенням є формалізованим поданням інформації, якому притаманні

функції інтерпретування, передачі та обробки, що можливі або в ручному форматі або за рахунок технічного засобу [5]. Лише дані, що були інтерпретовані та оброблені завчасно є інформацією. Інформація наразі є провідним чинником в нашому інформаційному суспільстві поряд з такими «економічними факторами виробництва як земля, робоча сила (праця), капітал та підприємництво» [6]. Виділення потоків даних створює нову інфраструктуру, що використовується визначеною галуззю (в якості прикладу, ними можуть бути нові монополії, політика, економіка), тобто є змога у використанні цих даних отримати нову перевагу або користь.

Дані можна розглядати за їх обсягом та часом. Великі масиви даних вимагають складної ресурсної бази, тобто максимальної обчислювальної потужності та високої алгоритмічної точності для їх накопичення та опрацювання, але за рахунок цих обсягів можливо чітко описати соціальні, економічні, технічні та юридичні вимоги, а також можливості організації моніторингу населення в режимі реального часу. Також вони дозволяють описати поточний стан реальної ситуації. Великі вибірки даних є майже ідеальним інструментом для пошуку нетривіальних подій, нерівномірнос-

тей та незначних відхилень. Також важливо оперувати даними у часі, з використанням цифрових технологій це стає більш досяжним, оскільки облік та обробка даних виконується за відносно короткий час, тим самими дозволяє відповідним особам реагувати на зміни в робочих умовах. Такі дані можна використовувати для аналізу ходу політичних програм та реформ. Конфігурації даних за меншими обсягами можна використовувати для створення відповідних цифрових кабінетів користувачів для управління взаємовідносинами з державою за рахунок використання більш інтелектуальних переносних пристроїв, що проявляють у користувачів більший ринковий попит на пристрої доставки даних. Це й стимулює громадян на долучення до єдиної інтеграційної системи.

Тоді можна стверджувати, що формуються певні процеси управління на базі створених даних, де виявляється можливим рішення критичних проблем, впровадження своєчасних, швидких

рішень на основі аналітичних даних. А це в свою чергу дозволяє:

- швидко винайти помилки та шахрайство, протидіяти ним;
- покращити якість послуг для користувачів, що їх отримують;
- підвищити ефективність за рахунок мережевих технологій, що суттєво зменшують витрати;
- покращити обслуговування роботи установ.

При взаємодії громадян з урядом у форматі цифрових даних, уряд отримує структуровані масиви даних, якими може оперувати в ході діяльності і тим самим поліпшити обслуговування громадян. Це проявляється у розробці більш вірних політичних підходів, наданні покращених послуг, поліпшенню державного сектору та скороченню накладних витрат, оцінці програм сторонніх постачальників послуг тощо. Варіанти злагоджених дій на державному рівні стосовно оперування над вибірками структурованих даних (рис.1).

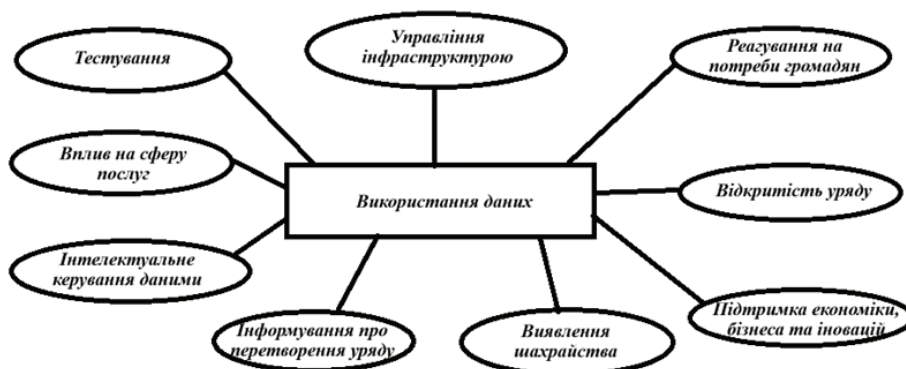

Рис. 1. Можливості для уряду при використанні опрацьованих даних

Мова йде про формування збору даних спеціальними агентами соціальних вимірювань, що мають в собі потенціал прийняття рішень.

Під прийняттям рішень треба розуміти збір даних, виявлення певних закономірностей, що безпосередньо впливають на остаточне рішення. Уряд користується лише перевіреними статистичними даними, які потім впроваджує у планування майбутніх скорегованих стратегій, прийнятті рішень та моніторингу. В свою чергу, бізнес-сектор використовує ці дані для прийняття бізнес-рішень, а громадськість для оцінки діяльності уряду та забезпечення достовірності звітності.

Висновки. Можна стверджувати, що зібрані та опрацьовані дані, якими керується уряд мають нести в собі загальні принципи, стандарти, мето-

дологію, технологічні рішення, що спираються на відповідну законодавчу базу. Тоді слід зазначити, що дані, формовані урядом мають бути комплексними (опрацювання якомога більше даних про населення), послідовними (має передбачатися довгостроковість та з визначенням ключових показників в часі) та з високим рівнем довіри (вимоги прозорості за законодавчою базою і міжнародними стандартами). Саме офіційні дані визначатимуть інформаційну систему демократичного суспільства. Вони обов'язково мають розповсюджуватись вільно на офіційному підґрунті, після певних процедур перевірки, для забезпечення високого рівня поваги з боку населення на загальну інформацію. Тобто мають бути чітко вказані методи, та процедури збору даних

на основі наукових стандартів. Окрім цього, данні мають спиратися на конфіденційність та використовуватись виключно в статистичних цілях. Ще не мало значущий фактор. Це має бути побудовано на правових нормах, в яких відбувається функціонування статистичної системи.

Процес управління на основі акумульованих даних має тісно поєднуватись з урядом, де важливими постає інтенсивне використання даних у діяльності суспільства з питань визначення і

досягнення загальних цілей майбутнього, прийняття критично важливих рішень. Діяльність уряду тут спирається саме на визначенні закономірностей та фактів з отриманих даних, розробці політичних дій на основі отриманої інформації на етапах політичного процесу та в окремих державних структурах та адміністрування, так званих стратегій управління, де приймають участь всі задіяні учасники, напряму або опосередковано.

Список літератури:

1. Наукова аргументація перетворення інформації та держави у вирішальний фактор та інститут влади подана в монографії: Цифрова трансформація публічного управління: кол. моногр. / О. В. Карпенко, І. Й. Малий, Г. В. Муравицька [та ін.]. К.: НАДУ, 2020.
2. Лазоренко Т., Шолом І. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : зб. тез доп. І Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 квітня 2020 р.). URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201186> (дата звернення: 17.10.2023).
3. Дж. Коттер. Лідерство Мацусити. Уроки видатного підприємця ХХ століття. Видавництво: Альпіна Бізнес Букс, 2007 р., 256 с.
4. Державне управління: підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Квбасюк, К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К.; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. – Т. 1. – 564 с.
5. ДСТУ ISO/IEC 2382:2017 (ISO/IEC 2382:2015, IDT). Інформаційні технології. Словник термінів. URL: <https://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=84> (дата звернення: 17.10.2023).
6. Малий І.Й., Цедік М.Г. Інституційний вимір цифровізації державного управління в Україні / Державне управління: удосконалення та розвиток. №2, 2022 р. – С. 1-7.

Tiukhtii M.P., Tsyra O.V. DATA MANAGEMENT AS A KEY VECTOR OF EFFECTIVE PUBLIC ADMINISTRATION

The article reveals the essence of digitalization in the context of globalization transformations in society, both socio-economic and cultural, which is reflected in the state sector, which allows to improve the procedures of interaction with the population, ensures transparency and credibility. Based on traditional methods of scientific research, the basic principles of a digital approach to data processing and collection are outlined, which allows solving a serious range of problems in the shortest possible time. It is substantiated that the universality and speed of the digital approach guarantee the state and authorities the optimization of business processes, the improvement of communication links and the increase in the productivity of economic activity due to the use of mobile and cloud technologies. The need for the formation of a stable management system, which should be built on the harmonious interaction of state and commercial institutions, is noted. The management process should be defined as continuous, and its specifics should be revealed through global, national, and local levels, as well as social institutions. This depends on management boundaries and the level of access to electronic communication services in society, where management functions and decision-making models are formed. This study forms an idea of information and information flows in the form of structured data, which carry certain advantages and economic benefits for any country. A balanced and well-thought-out approach to data collection and processing guarantees effective planning of future adjusted strategies in the public sector and will contribute to effective decision-making and monitoring. The received, complete and justified data will form a system of a democratic society with a high level of trust based on relevant standards, norms, and rules.

Key words: digitization, digital technologies, public sector, data, information, management process.

Харченко Т.О.

Сумський національний аграрний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ «ЗЕЛЕНОЇ» ЕКОНОМІКИ В МЕХАНІЗМАХ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ГАРМОНІЗАЦІЯ ПОЛІТИК УКРАЇНИ ТА ЄС

В статті проведено аналіз напрямів державного регулювання щодо виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Встановлено, що ключовим стратегічним напрямом співпраці є повоєнне відновлення, яке має стати системною розбудовою нової моделі інфраструктури та економіки країни, що базується на принципах сталості та мінімізує наявні й майбутні ризики. Досліджено стратегічні напрями державного регулювання, котрі чітко окреслюють важливість забезпечення відповідності державної політики європейському зеленому й цифровому порядку денному та визначають необхідність створення системи, яка буде забезпечувати надійне функціонування країни за будь-яких умов.

Доведено, що одним із актуальних векторів гармонізації політик України та ЄС є впровадження концепту «Зеленої» економіки. Даний концепт розглядається як спосіб сприяння економічному прогресу при забезпеченні екологічної стійкості й соціальної рівності та формує перспективний напрям досягнення сталого розвитку шляхом побудови низьковуглецевої, енергоощадної та природоорієнтованої економіки. Діючі політики й стандарти, в рамках концепту «Зеленої» економіки, орієнтовані на досягнення збалансованого споживання та базуються на засадах спільної відповідальності, інноваційності, співпраці, солідарності, гнучкості й взаємозалежності; та посилення всіх складових сталого розвитку аграрного сектору.

Обґрунтовано концептуальні засади «Зеленої» економіки в механізмах державного регулювання; визначено принципи, функціональні складники; суб'єкт та об'єкт державного регулювання; оточуюче середовище та інституції, котрі мають бути задіяні в сфері сталого розвитку аграрного сектору. Окреслено вектори розвитку, котрі корелюють з такими напрямками Плану післявоєнного відновлення, як: реформування державного екологічного управління; впровадження політики пом'якшення клімату та адаптації; екологічна безпека та ефективне управління відходами; стале використання природних ресурсів; збереження природних екосистем, збереження біологічного різноманіття й відновлення і розвиток природоохоронних територій; та формують єдине підґрунтя для стратегічного планування повоєнної відбудови в умовах гармонізації політик України та ЄС.

Ключові слова: державне регулювання, економіка, сталий розвиток, аграрний сектор, концептуальні засади.

Постановка проблеми. В умовах формування інституційного підґрунтя для гармонізації політик України та ЄС особливої актуальності набуває проблематика стратегічного планування повоєнної відбудови України з дотриманням європейських принципів. Враховуючи потужний аграрний експортний потенціал країни, значні руйнування інфраструктурних об'єктів, обсяги завданої шкоди навколишньому середовищу у фокусі уваги Уряду, науковців та громадськості є розробка дієвого механізму державного регулювання для інтеграції екологічної складової до загальної політики відбудови і подальшого розвитку, котра відповідає концептуальним засадам «Зеленої» економіки.

Питання гармонізації політик України до Європейського зеленого курсу не є новим, адже після прийняття Пакету ініціатив Європейського зеленого курсу (ЄЗК) наприкінці 2019 року [1], було проведено низку консультацій з регіональним бізнесом й профільними міністерствами та обґрунтовано стратегічні цілі України та Євросоюзу у контексті Європейського зеленого курсу. При цьому було окреслено, що результативність запроваджених ініціатив лежить саме в площині публічного управління. Адже за умови належного державного регулювання можливим є формування дієвої структури управління, яка водночас забезпечуватиме повну належність Україні та гарантуватиме, що інвестиції, зокрема, в логістичну,

цифрову, транспортну та енергетичну інфраструктуру, будуть приведені у відповідність до спільної аграрної політики ЄС (Common Agricultural Policy, CAP) (далі – САП) [2], кліматичних та екологічних політик і стандартів ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальність питань щодо впровадження інструментів «Зеленої» економіки до державних політик зумовила формування наукового доробку в цій сфері. До кола науковців, котрі досліджували теоретичні та практичні засади, можливості імплементації основ зеленої економіки до різних секторів національної економіки в контексті сталого розвитку, зокрема, належать: О. Балацький, П. Гаман, З. Бурик, Ю. Ковбасюк, О. Кузьмін, Л. Мельник, Л. Мусіна, В. Тертичка, В. Толкованов, О. Чечель. Однак, в умовах поглиблення інтеграційних процесів, гармонізації політик ЄС та України не достатньо вивченими залишаються концептуальні засади «Зеленої» економіки в механізмах державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору.

Метою статті є обґрунтування концептуальних засад «Зеленої» економіки в механізмах державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору в умовах гармонізації політик України та ЄС.

Виклад основного матеріалу. Співпраця України та ЄС носить довгостроковий характер, який бере свій початок з 1991 р. [3, с. 59-61]. Однак перших вагомих зрушень в інтеграційному процесі було досягнуто лише в 2014 р. після ратифікації Верховною Радою та Європарламентом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (далі – УА). Цільові орієнтири виконання УА містять чотири базових складники: сприяння миру та стабільності; дотримання спільних цінностей; співпраця та наближення політики у різних сферах; поступова інтеграція до внутрішнього ринку ЄС. При цьому основним вектором забезпечення реалізації УА в сфері державного управління виступає регуляторне наближення до політики ЄС. Рамки реалізації затверджених УА положень обмежені за часом та визначають кінцевий термін – 31 грудня 2025 р. [4].

Напрями співпраці України з ЄС розподілені за секторами, загальна кількість яких – 15. В рамках кожного сектору сформовано заходи та часові обмеження щодо їх виконання Україною для подальшого забезпечення реалізації зобов'язань зі сторони ЄС. Загальним результатом виконання секторальної інтеграції є доступ до спільного ринку ЄС без обмежень у вигляді

додаткових ліцензій, дозволів або сертифікатів тощо. Аналіз затверджених УА заходів свідчить про те, що, в червні 2021 р., Україна мала виконати свої зобов'язання в сімох з п'ятнадцяти секторів та створити передумови для поглиблення інтеграційних зв'язків з ЄС в частині входження до їх ринку. Однак обґрунтовані заходи були реалізовані частково, що не дозволило досягти визначеного результату [4].

Трансформація підходів в рамках УА та поглиблення інтеграційних процесів з ЄС відбулось в 2022 р. після прийняття Європейським парламентом та Радою Європейського союзу рішення щодо лібералізації торгівлі товарами, зокрема, в частині призупинення застосування системи вхідних цін для фруктів та овочів; призупинення усіх тарифних квот для сільськогосподарської продукції; призупинення антидемпінгових мит на импорт товарів походженням з України; призупинення застосування глобальних захисних заходів щодо українських товарів [4]. Набуття в 2022 р. Україною статусу країни-кандидата передбачає поглиблення зв'язків з ЄС через синергію старих і нових форматів, котрі були започатковані в умовах воєнного стану (дороги солідарності – напрям співпраці з ЄС щодо сприяння аграрному сектору). Однак не передбачають внесення змін до діючої УА, проте визначають їй центральну роль.

Одним із стратегічних напрямів співпраці України з ЄС є повоєнне відновлення, яке має стати системною розбудовою нової моделі інфраструктури та економіки країни, що базується на принципах сталості та мінімізує наявні й майбутні ризики. Так, Прийняте Єврокомісією 18 травня 2022 р. Комюніке щодо допомоги та реконструкції України передбачає чотири стратегічні напрями реконструкції [5], котрі представлено на рисунку 1.

Представлені стратегічні напрями чітко окреслюють важливість забезпечення відповідності державної політики європейському зеленому й цифровому порядку денному та визначають необхідність створення системи, яка буде забезпечувати надійне функціонування країни за будь-яких умов та незважаючи на кризові ситуації. Партнери з ЄС, а також численні поважні експерти з різних країн пропонують конкретні шляхи й інструменти такого відновлення. Одним із актуальних векторів гармонізації політик України та ЄС є впровадження концепту «Зеленої» економіки в механізми державного регулювання. Зелена економіка є новим глобальним напрямком розвитку, що розглядається як спосіб сприяння економічному прогресу при забезпеченні екологічної стійкості

Рисунок 1. Стратегічні напрями допомоги та реконструкції України в рамках співпраці з ЄС

Джерело: [5]

та соціальної рівності, розглядається як перспективний шлях для досягнення сталого розвитку. Поняття зеленої економіки не замінює сталий розвиток, а створює новий акцент на економіці, інвестиціях, капіталі та інфраструктурі, зайнятості та навичках, а також на позитивних соціальних і екологічних результатах (рисунок 2).

В контексті характеристики соціальної інклюзії, слід зауважити про виокремлення інклюзивної зеленої економіки (IGE), як процвітаючої економіки, що забезпечує пов'язані економічні, соціальні та екологічні результати, яких прагнуть Цілі сталого розвитку і Паризька угода. Вона дотримується п'яти ключових принципів (добробуту, справедливості, планетарних меж, ефективності та достатності, належного управління), кожен з яких спирається на важливі прецеденти в міжнародній політиці, і які разом можуть керувати економічними реформами в різних контекстах [6].

Виходячи із ключових характеристик «Зеленої» економіки та інклюзивної зеленої економіки, визначено її стратегічні орієнтири для імплементації в сфері державного регулювання:

1. Скорочення забруднення навколишнього середовища і підвищення ресурсної ефективності

в будівництві, на виробництві, в сільському господарстві і в інфраструктурних секторах.

2. Ослаблення несприятливих кліматичних змін за допомогою переходу до «зеленої», більш чистої енергетики (вітряної, сонячної, геотермальної, припливів, гідро- і морських біоенергетики, енергії від перероблення відходів, водневої) та низьковуглецевим процесам кінцевого споживання (електричні або гібридні двигуни).

3. Скорочення уразливості та адаптація до кліматичних змін шляхом створення систем раннього попередження і стійких до температурних аномалій технологій; поліпшення управління біорізноманіттям і лісовими ресурсами.

4. Підвищення добробуту внаслідок більш сталого та продуктивного використання ресурсів біорізноманіття, включаючи натуральну косметику і фармацевтику [7, с. 13].

Успішна реалізація концепту «Зеленої» економіки для сталого розвитку аграрного сектору передбачає дотримання наступних принципів:

- принцип декаплінгу;
- зменшення вуглецевого сліду;
- використання найкращих доступних технологій та практик;
- перехід на циркулярну економіку;

- стійкій та сталий розвиток міст;
- декарбонізація та доступна енергія;
- нульове забруднення довкілля [7, с. 16-19].

Розглядаючи концептуальні засади політики «Зеленої» економіки доцільно зупинитись на наступних ключових елементах Європейської зеленої угоди (European Green Deal) [1], яка закликає до рішучих та всебічних дій, що робить захист довкілля та боротьбу зі зміною клімату головним пріоритетом в політиці ЄС, що представлені на рисунку 3.

Зазначені політики й стандарти передбачають, що економіка має бути низьковуглецевою та енергоощадною, природоорієнтованою, мати ефективне та чисте виробництво, збалансоване споживання та базуватися на засадах спільної відповідальності, інноваційності, співпраці, солідарності, гнучкості та взаємозалежності, що дозволить посилити всі складові сталого розвитку аграрного сектору. В даному контексті слід зазначити про прийняття низки таких Законів України, як: «Про управління відходами» [8], «Про забезпечення хімічної безпеки

Рисунок 2. Ключові характеристики зеленої економіки у визначенні Програми ООН з навколишнього середовища

Джерело: [6]

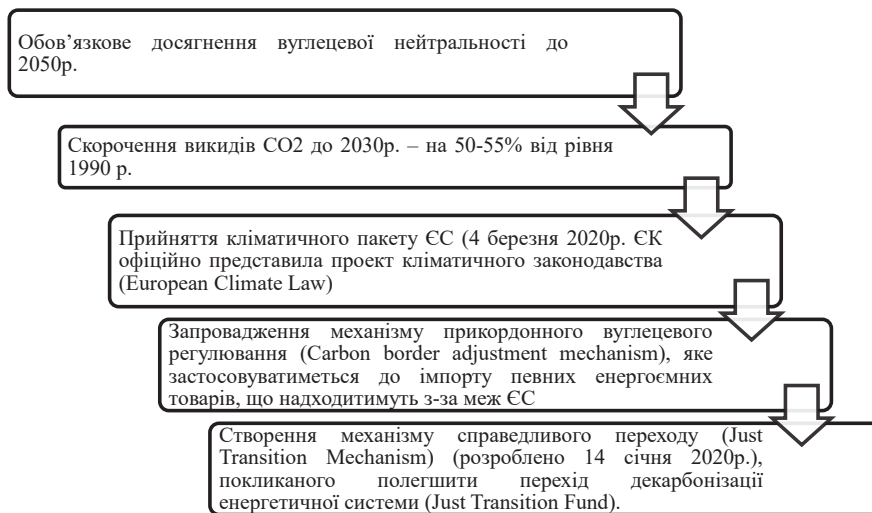

Рисунок 3. Ключові елементи Європейської зеленої угоди

Джерело: [1]

та управління хімічною продукцією» [9], «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря» [10], «Щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інфор-

мації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля» [11] та Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року» [12]. Зазначені нормативні акти підтверджують орієнтованість державних політик на гармонізацію

законодавства України з ЄС. Наразі впровадження Європейського зеленого курсу для України, як кандидата в члени ЄС, стає обов'язковим, що відпо-

відно, передбачає імплементацію концептуальних засад «Зеленої» економіки в механізми державного регулювання (рисунок 4).

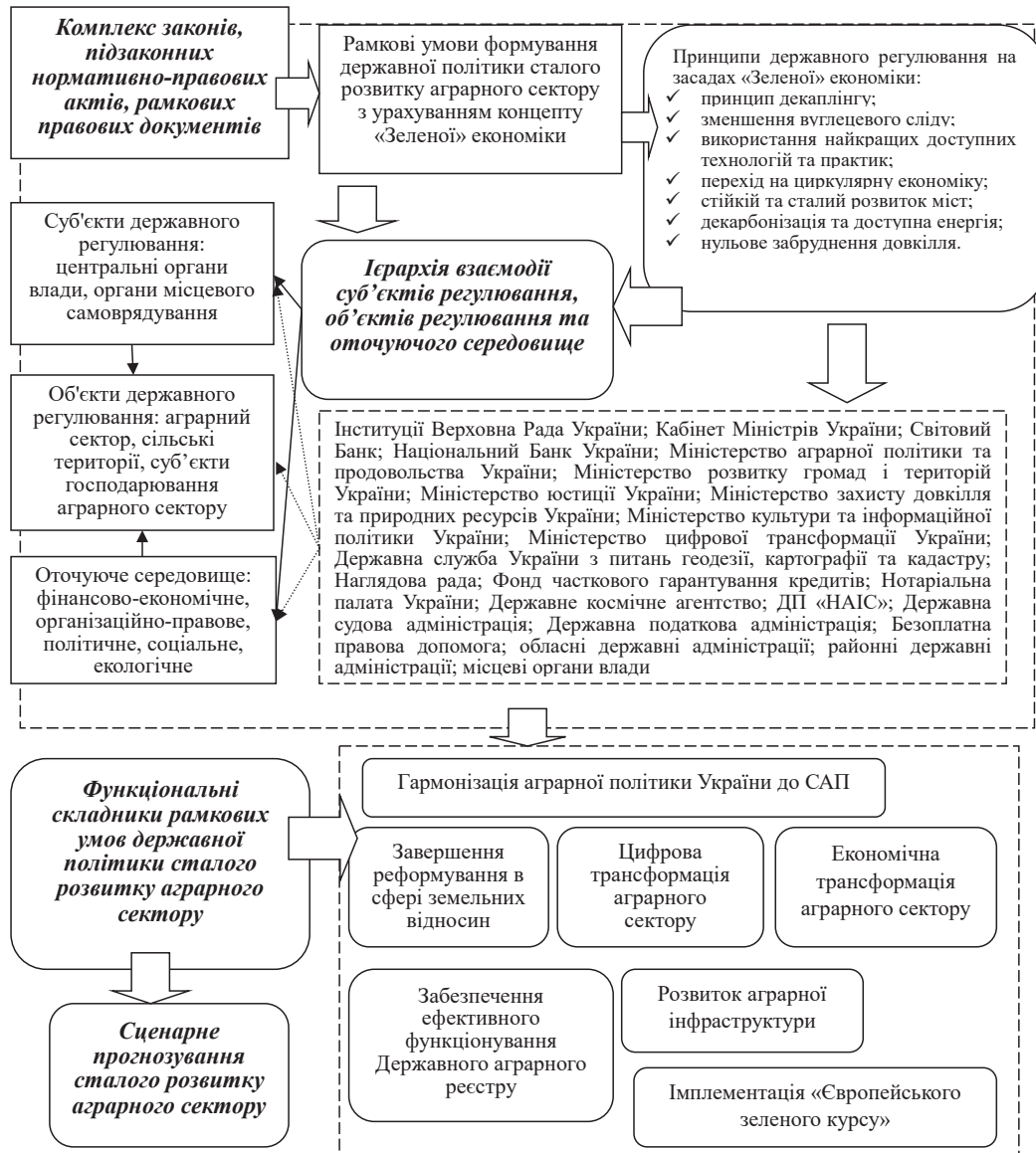

Рисунок 4. Концептуальні засади «Зеленої» економіки в механізмах державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору

Джерело: власна розробка автора

Висновки. Обґрунтовані в механізмах державного регулювання (рисунок 4) концептуальні засади «Зеленої» економіки визначають принципи, функціональні складники, суб'єкт та об'єкт державного регулювання, оточуюче середовище та інституції, котрі мають бути задіяні в сфері сталого розвитку аграрного сектору. Окремо слід також зазначити, що окреслені вектори розвитку в

умовах запровадження концепту «Зеленої» економіки корелюють з такими напрямками Плану післявоєнного відновлення та розвитку, як: реформування державного екологічного управління; впровадження політики пом'якшення клімату та адаптації; екологічна безпека та ефективне управління відходами; стале використання природних ресурсів; збереження природних екосистем, збе-

реження біологічного різноманіття та відновлення та розвиток природоохоронних територій [13] та формують єдине підґрунтя для стратегічного планування повоєнної відбудови з урахуванням векторів розвитку громад в умовах гармонізації політик України та ЄС.

Список літератури:

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal. COM (2019) 640 final. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf (дата звернення: 25.09.2023)
2. Common Agricultural Policy URL: <https://www.ers.usda.gov/topics/international-markets-u-s-trade/countries-regions/european-union/common-agricultural-policy/> (дата звернення: 05.10.2023)
3. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. *Національна безпека і оборона*. №1-2 (187-188) 2022. 132 с.
4. Україна та Угода про асоціацію: моніторинг виконання 2014 — 2022. URL: <https://www.kas.de/documents/270026/22934445/UA+2023+UCER+Ukraine+and+the+Association+Agreement.+Implementation+Monitoring+2014-2022.pdf/6c8e5702-ab17-c8cf-a2da-c11dacb6b66b?version=1.0&t=1685631554159> (дата звернення: 08.10.2023)
5. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Ukraine relief and reconstruction. Brussels, 18.5.2022. COM(2022) 233 final. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2022-05/ukraine-relief-reconstruction_en.pdf (дата звернення: 18.10.2023)
6. UNEP: United Nations Environment Programme URL: <https://www.un.org/youthenvoy/2013/08/unep-united-nations-environment-programme/> (дата звернення: 18.10.2023)
7. Політика ЄС щодо зеленої економіки та інновацій: Підручник. Орловська Ю.В., Чала В.С., Глушенко А.В./ під заг. ред. Орловської Ю.В. Д.: ПДАБА. 2023. 193 с.
8. Про управління відходами: Закон України 20.06.2022 №2320-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення: 18.10.2023)
9. Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією: Закон України від 01.12.2022 № 2804-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2804-20#Text> (дата звернення: 18.10.2023)
10. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря: Закон України від 09.07.2022 № 2393-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2393-20#Text> (дата звернення: 18.10.2023)
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля: Закон України від 20.03.2023 № 2973-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2973-20#Text> (дата звернення: 18.10.2023)
12. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 р. № 373-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.10.2023)
13. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 28.10.2023)

Kharchenko T.O. CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF THE “GREEN” ECONOMY IN MECHANISMS OF STATE REGULATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR: HARMONIZATION OF POLICIES OF UKRAINE AND THE EU

At the article was analyzed the directions of state regulation regarding the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU. The key strategic direction of cooperation is the post-war recovery, which should become the systematic development of a new model of the country's infrastructure and economy were established. This model is based on the principles of sustainability and minimizes existing and future risks. The strategic directions of state regulation, which clearly outline the importance of ensuring the compliance of state policy with the European green and digital agenda and determine the need to create a system that will ensure reliable functioning of the country under any conditions, were substantiated.

It was proven that one of the relevant vectors for the harmonization of the policies of Ukraine and the EU is the implementation of the concept of "Green" economy. This concept is considered as a way of promoting economic progress while ensuring environmental sustainability and social equality and forms a promising direction for achieving sustainable development by building a low-carbon, energy-saving and nature-oriented economy. Current policies and standards are aimed at achieving balanced consumption and are based on

the principles of joint responsibility, innovation, cooperation, solidarity, flexibility and interdependence; and strengthening of all components of sustainable development of the agricultural sector.

The conceptual foundations of the "Green" economy in the mechanisms of state regulation are substantiated. This concept is considered as a way of promoting economic progress while ensuring environmental sustainability and social equality and forms a promising direction for achieving sustainable development by building a low-carbon, energy-saving and nature-oriented economy. Current policies and standards are aimed at achieving balanced consumption and are based on the principles of joint responsibility, innovation, cooperation, solidarity, flexibility and interdependence; and strengthening of all components of sustainable development of the agricultural sector.

Key words: *state regulation, economy, sustainable development, agricultural sector, conceptual foundations.*

Хомик Х.Р.Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АНТИКОРУПЦІЙНІ ЗАХОДИ ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЧЧИНИ ТА ФРАНЦІЇ

У цій науковій статті міститься всебічний аналіз антикорупційних заходів і стану верховенства права в Німеччині та Франції з головною метою запропонувати критичне розуміння викликів і можливостей цих двох європейських країн. Дослідження досліджує історичний контекст, розвиток методології та сучасну актуальність боротьби з корупцією та підтримання верховенства права в контексті двох дуже впливових західних демократій. Аналіз антикорупційних заходів заглиблюється в різні антикорупційні стратегії Німеччини та Франції. Він пропонує комплексне уявлення про законодавчі реформи, механізми контролю та інституційні заходи, спрямовані на запобігання та боротьбу з корупцією. Приклади ілюструють, як кожна нація вирішує проблеми корупції в своєму унікальному соціально-політичному контексті. У розділі про верховенство права розглядається, як правова та судова системи Німеччини та Франції підтримують цей фундаментальний принцип. У ньому розглядаються ключові показники верховенства права, включаючи незалежність судової влади, доступ до правосуддя та юридичну відповідальність. В основі цієї статті лежить порівняльний аналіз, який зіставляє досвід Німеччини та Франції. У ньому ретельно розглядаються зусилля обох країн щодо підтримки балансу між антикорупційними заходами та верховенством права. Завдяки систематичним порівнянням дослідження виявляє спільні риси та відмінності, що зрештою пропонує цінну інформацію про найкращі практики та наслідки для політики. Опис викликів та можливостей допомагає оцінити поточну атмосферу корупції та верховенства права та вплив на них глобальних подій, таких як технологічний прогрес, і досліджує роль міжнародного співробітництва у вирішенні цих проблем.

Ключові слова: поділ влад, система стримувань і противаг, держава, уряд, верховенство права, корупція, антикорупційні заходи.

Постановка проблеми. Проблема, яку висвітлює стаття полягає у боротьбі з корупцією та дотриманні верховенства права в демократичних системах, зокрема в контексті Німеччини та Франції. Корупція становить серйозну загрозу цілісності та функціональності урядів у демократичних країнах. Це підриває довіру до державних установ, спотворює розподіл ресурсів і розмиває принципи справедливості, підзвітності та прозорості, які є центральними для верховенства права. Тому проблема, яка розглядається в цій статті, полягає в необхідності ефективної боротьби з корупцією та підтримки верховенства права в демократичних суспільствах. Зокрема, стаття спрямована на вивчення антикорупційних заходів у Німеччині та Франції, двох країнах, відомих своїми міцними демократичними системами, щоб зрозуміти, як вони вирішують цю проблему. Вона досліджує політику, законодавчу базу та інститути, які діють для запобігання та боротьби з корупцією, дотримуючись верховенства права. Крім того, у статті прове-

дено порівняльне дослідження, щоб оцінити, як Німеччина та Франція підходять до цього питання по-різному чи подібно. Таким чином, стаття прагне надати розуміння ефективності різних стратегій у боротьбі з корупцією в демократичних рамках і підтриманні верховенства права. Загалом, проблема, яка лежить в основі цієї статті, полягає в критичній необхідності вирішення та пом'якшення руйнівного впливу корупції на демократичні системи, і дослідження зосереджується на тому, як Німеччина та Франція реагують на цей виклик, пропонуючи цінну порівняльну інформацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У Німеччині реалізація стратегій боротьби з корупцією характеризується поєднанням інституційних заходів і комплексної правової бази. Дослідження Мауро підкреслює важливість законів і нормативних актів як ключових інструментів у боротьбі з корупцією [1, с. 89]. Дійсно, надійна правова система Німеччини впроваджена в антикорупційні зусилля, що дозволяє розслідувати та

переслідувати справи про корупцію з надзвичайним успіхом [2, с. 251].

Підхід Франції до антикорупційних заходів демонструє унікальні характеристики, відзначені міцною правовою базою, а також акцентом на етичних цінностях. Ці дослідження підкреслюють роль законодавчих актів і етичних принципів у формуванні антикорупційного ландшафту у Франції. У Франції залучення неурядових організацій, як задокументовано Пайффер-Смаджа та Шапіро, забезпечило важливу підтримку зусиллям по боротьбі з корупцією [3, с.1524].

Щоб зрозуміти взаємозв'язок між антикорупційними заходами та верховенством права в Німеччині та Франції, вкрай важливо переглянути літературу про верховенство права в цих країнах. Дослідження Трейсмана (2007) про взаємозв'язок між верховенством права та демократією пропонує основоположну перспективу [4, с. 236]. Принципи правової визначеності, доступу до правосуддя та дотримання прав людини, як підкреслив Сарторі, створюють основу верховенства права в демократичних суспільствах [5, с.53]. У Німеччині конституційні основи верховенства права досліджували такі вчені, як Горовіц і Хельмке та Розенблут. Їхнє дослідження заглиблюється в важливість незалежної судової системи, правового позитивізму та конституційних обмежень у зв'язку з верховенством права в німецькому контексті [6, с.74; 7, с. 291]. Що стосується Франції, дослідження Ельстер та Гінзбурга та Сімпера підкреслили важливість верховенства права у французькій правовій системі. Ці дослідження досліджують, як принципи законності та незалежності суду взаємодіють із ширшою концепцією верховенства права [8, с. 126; 9, с. 391]. Нарешті, все більше літератури містить порівняльний аналіз антикорупційних заходів і верховенства права. Примітно, що такі дослідження, як Усланер і Роуз-Акерман, досліджували антикорупційну політику в різних країнах, надаючи розуміння міжнародних відмінностей і подібностей [10, с. 733; 11, с. 541].

Загалом у літературі підкреслюється важливість стратегій боротьби з корупцією та верховенства права в демократичному врядуванні, причому в Німеччині та Франції очевидні різні підходи. Порівняльна лінза висвітлює унікальну динаміку кожної нації та ширші наслідки для демократичних суспільств.

Метою статті є порівняльне дослідження антикорупційних заходів та стану верховенства права в Німеччині та Франції. Це дослідження

має забезпечити поглиблений аналіз того, як ці дві європейські демократії борються з корупцією в межах своїх кордонів і дотримуються принципів верховенства права. У статті розглядаються стратегії, виклики та можливості обох країн у боротьбі з корупцією та підтриманні верховенства права.

Цілі статті зосереджені навколо розуміння, аналізу та надання розуміння підходів цих двох країн до боротьби з корупцією, дотримуючись при цьому верховенство права. Конкретні цілі можна визначити так:

– Вивчити антикорупційні заходи: основною метою є всебічний аналіз антикорупційних заходів, політики та стратегій, які впроваджуються в Німеччині та Франції. Тут детально описано законодавчу базу, інститути та ініціативи, спрямовані на запобігання та боротьбу з корупцією.

– Провести порівняльне дослідження: важливою метою є проведення порівняльного аналізу Німеччини та Франції для виявлення схожості та відмінностей у їхніх підходах до боротьби з корупцією. Зіставляючи їхні стратегії, стаття має на меті запропонувати розуміння ефективності різних антикорупційних заходів у демократичних системах.

– Надати інформацію про антикорупційну політику: стаття має на меті запропонувати інформацію про політику як для академічної, так і для політичної аудиторії. Розуміння того, як дві установлені демократії борються з корупцією, містить уроки та рекомендації, які можуть стати основою для розробки антикорупційних стратегій в інших країнах.

– Висвітлити найкращі практики: ще однією ціллю є виявлення та висвітлення найкращих практик у боротьбі з корупцією та збереженні верховенства права. Демонструючи успішні підходи та ініціативи, стаття має на меті надихнути на подібні зусилля в інших демократичних країнах.

– Усунути прогалини в дослідженнях: стаття визнає прогалини в існуючій літературі та має на меті зробити внесок у сукупність знань, заглибившись у порівняльне дослідження антикорупційних зусиль у Німеччині та Франції. Він прагне надати розуміння тих сфер, де потрібні подальші дослідження або розробка політики.

– Сприяти підзвітності та прозорості: зрештою, головною метою є сприяння підзвітності та прозорості в демократичних системах. Звертаючись до проблеми корупції та оцінюючи ефективність антикорупційних заходів, стаття сприяє досягненню ширшої мети зміцнення демократичного врядування.

Виклад основного матеріалу. Німеччина розробила комплексний набір антикорупційних заходів і правових рамок для боротьби з корупцією та сприяння верховенству права. Ці заходи охоплюють широкий спектр стратегій та інституцій, які співпрацюють, щоб підтримувати етичне управління. Законодавча база Німеччини заснована на принципі верховенства права, і вона приділяє значну увагу запобіганню та переслідуванню корупції. Декілька ключових законодавчих інструментів формують антикорупційні зусилля в країні. Кримінальний кодекс Німеччини містить розділ, спеціально присвячений кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, таким як хабарництво, розкрадання та зловживання службовим становищем. Він забезпечує правову основу для притягнення до відповідальності осіб, причетних до корупційної діяльності. Закони Німеччини про державні закупівлі забезпечують прозорість і конкуренцію в процесах державних закупівель. Ці закони покликані запобігти корупції під час розподілу державних контрактів. Німеччина запровадила Закон про захист інформаторів у 2021 році, забезпечуючи правовий захист і підтримку викривачів, які викривають корупцію та неправомірну поведінку. Це законодавство заохочує осіб повідомляти про корупцію, не боячись помсти.

Німеччина створила спеціалізовані органи та установи, відповідальні за боротьбу з корупцією. Центральний антикорупційний підрозділ (Zentrale Anticorruptionsstelle, ZAK) є центральним органом, відповідальним за боротьбу з корупцією в державних установах. Він відіграє вирішальну роль у координації антикорупційних зусиль та просуванні етичної поведінки в державному секторі. Федеральне управління кримінальної поліції (Bundeskriminalamt, ВКА) розслідує складні справи про корупцію, зокрема ті, що стосуються організованої злочинності або транскордонної діяльності [2, с. 259].

Німеччина приділяє велику увагу нагляду та прозорості для запобігання корупції. Федеральна структура Німеччини заохочує нагляд на рівні землі. Кожна федеральна земля має свої наглядові органи та установи, відповідальні за забезпечення дотримання антикорупційних заходів. У Німеччині знаходиться національний осередок Transparency International, неурядової організації, яка здійснює моніторинг та боротьбу з корупцією. Він бере активну участь у пропагандистських, дослідницьких та інформаційних кампаніях.

Хоча Німеччина досягла значного прогресу в боротьбі з корупцією, кілька проблем залишаються. Одним із викликів є необхідність підвищення прозорості фінансування політичних партій

та лобістської діяльності. Тривають дебати щодо ступеня прозорості та контролю, необхідних для запобігання неправомірному впливу на політику. Ще одним викликом є виявлення та запобігання корупції у приватному секторі. Влада Німеччини постійно працює над посиленням антикорупційних заходів у бізнесі та корпораціях. Загалом антикорупційні заходи Німеччини характеризуються відданістю верховенству права, прозорості та підзвітності. Ці зусилля сприяли високим рейтингам Німеччини в міжнародних індексах сприйняття корупції та підкреслюють відданість країни дотриманню верховенства права.

Франція розробила комплексний набір антикорупційних заходів і правових рамок для боротьби з корупцією та сприяння верховенству права. Ці заходи охоплюють широкий спектр стратегій та інституцій, які співпрацюють, щоб підтримувати етичне управління. Законодавча база Франції забезпечує міцну основу для антикорупційних зусиль із кількома ключовими законодавчими інструментами, які підтримують ці ініціативи. Закон Сапена II, прийнятий у 2016 році, є знаковим антикорупційним законодавством. Він запроваджує заходи, спрямовані на запобігання корупції як у державному, так і в приватному секторах. Цим законом було створено Французьке антикорупційне агентство (AFA), яке відповідає за моніторинг та контроль за дотриманням антикорупційних заходів [12, с. 127]. Кримінальний кодекс містить положення, пов'язані з корупцією та хабарництвом, криміналізуючи такі дії, як підкуп іноземних посадових осіб, розтрата та торгівля впливом. Він також передбачає суворе покарання як для фізичних, так і для юридичних осіб, винних у корупції. Центральне управління по боротьбі з корупцією та фінансовими та податковими правопорушеннями (OCLCIFF), як спеціалізований поліцейський підрозділ розслідує складні фінансові та корупційні злочини, відіграючи важливу роль у судовому переслідуванні корупціонерів.

Вищий орган з питань прозорості в суспільному житті (HATVP) контролює етику та доброчесність державних службовців та організацій. Він забезпечує прозорість фінансування політичних партій, лобістської діяльності та інших аспектів суспільного життя. Управління фінансових ринків Франції (AMF) регулює фінансові ринки, забезпечуючи прозорість і чесність фінансових операцій, які можуть бути вразливими до корупції та внутрішньої торгівлі [13, с. 340].

Франція досягла значних успіхів у боротьбі з корупцією, але проблеми залишаються. Одним із

викликів є необхідність підвищення прозорості фінансування політичних партій та лобістської діяльності. Тривають дебати щодо того, чи достатньо існуючих норм для запобігання непропорційному впливу на політику. Ще одним викликом є боротьба з корупцією в приватному секторі. Влада Франції продовжує працювати над посиленням антикорупційних заходів у бізнесі та корпораціях. Загалом антикорупційні заходи Франції відображають тверду відданість верховенству права, прозорості та підзвітності. Ці зусилля сприяли відносно високому рейтингу Франції в міжнародних індексах сприйняття корупції та підкреслюють відданість країни дотриманню верховенства права.

Німеччина та Франція діють за різними правовими системами, які впливають на їхні антикорупційні заходи та верховенство права. Німеччина дотримується традиції цивільного права, тоді як Франція дотримується системи цивільного права з певним впливом звичаєвого та адміністративного права. Німецька система наголошує на детальних правових кодексах, що робить законодавство основним джерелом права. Правова традиція Франції відзначена комплексними кодексами та впливом адміністративного права. Ця відмінність формує законодавчу базу для антикорупційних заходів.

Німеччина та Франція використовують різні підходи до боротьби з корупцією. Німеччина, керуючись своєю сильною правовою базою, покладається на законодавство як на основний інструмент для боротьби з корупцією. Німеччина наголошує на внутрішньому контролі в організаціях і корпораціях, зобов'язуючи їх створювати системи відповідності та управління ризиками. Франція, з іншого боку, запровадила спеціальні інституційні органи, такі як Вищий орган з питань прозорості в суспільному житті, для нагляду за етичною поведінкою в державному секторі.

Обидві країни дотримуються зобов'язань щодо незалежності судової влади, але роль судової влади різниться. Судова система Німеччини відома своєю незалежністю та ефективністю. Суди, особливо Федеральний конституційний суд, відіграють вирішальну роль у підтриманні верховенства права та забезпеченні дотримання конституції. Франція також може похвалитися незалежною судовою системою. Судова влада має повноваження тлумачити закон, і Франція приділяє велику увагу верховенству права. Значну роль у цьому відношенні відіграє його найвища судова інстанція – Касаційний суд.

Незважаючи на свою відданість антикорупційним заходам і верховенству права, і Німеччина, і

Франція стикаються з постійними проблемами. Це стосується питань прозорості політичного фінансування, лобіювання та державних закупівель. Крім того, обидві країни повинні адаптуватися до мінливого ландшафту кібербезпеки та вирішувати проблеми, пов'язані з цифровими загрозами та кіберзлочинами, які потенційно можуть підірвати верховенство права.

У той час як Німеччина та Франція демонструють відмінні підходи до цих викликів, дві країни також беруть участь у міжнародній співпраці та поділяють спільні цілі щодо підтримання верховенства права, забезпечення прозорості та збереження цілісності своїх інституцій. Враховуючи глобальний характер корупції та фінансових злочинів, міжнародна співпраця має вирішальне значення. Обидві країни повинні ефективно співпрацювати з міжнародними органами, включаючи Інтерпол та Євроюст, для ефективної боротьби з транскордонною корупцією.

Водночас Німеччина та Франція мають можливість посилити свій підхід до антикорупційних заходів та верховенства права. Ініціативи електронного урядування та платформи відкритих даних є ключовими інструментами для підвищення прозорості та залучення громадськості. Використання технологій може запропонувати інноваційні рішення для боротьби з корупцією. Використання технології блокчейн для прозорих процесів закупівель і інструментів на базі ШІ для виявлення фінансових злочинів є прикладами можливостей у цій сфері. Сприяння правовому та етичному вихованню та підвищення обізнаності громадськості щодо питань корупції може допомогти запобігти корупції. Важливо надати громадянам знання та інструменти для виявлення корупції. Німеччина та Франція мають можливість зміцнити свої міжнародні альянси, сприяючи глобальним зусиллям по боротьбі з корупцією. Їхня активна участь у таких організаціях, як ООН та ОЕСР, сприяє більш скоординованому міжнародному підходу до боротьби з корупцією.

Висновки. Цей порівняльний аналіз антикорупційних заходів і верховенства права в Німеччині та Франції ілюструє складність і важливість цих питань у двох європейських демократіях. Підхід Німеччини до антикорупційних заходів характеризується сильною правовою базою та надійними механізмами контролю. Країна отримує переваги від усталеної культури прозорості та пильного громадянського суспільства. Однак вона стикається з постійними проблемами, пов'язаними з політичним впливом і зміною

цифрового ландшафту. Франція, з іншого боку, демонструє відданість зміцненню своєї антикорупційної системи. Країна зосереджена на підвищенні доброчесності та підзвітності державного сектору. Тим не менш, Франція також має боротися з проблемами, пов'язаними з політичним лобюванням і цифровізацією суспільства. Порівняльний аналіз додатково підкреслює важливість глобальної співпраці у боротьбі з транскордонною корупцією та фінансовими

злочинами. І Німеччина, і Франція активно беруть участь у міжнародних альянсах і організаціях для боротьби з корупцією на глобальному рівні. Оскільки Німеччина та Франція проходять складний шлях антикорупційних заходів і верховенства права, вони не тільки покращують управління в межах своїх кордонів, але й роблять внесок у ширшу європейську та глобальну відданість дотриманню демократичних принципів.

Список літератури:

1. Mauro, P. The effects of corruption on growth, investment, and government expenditure: A cross-country analysis. *Corruption and the Global Economy*. Peterson Institute. 2002. С. 83-107.
2. Hechler, P., Verdier, T. State of authority: The state in society in France and Germany. *Annual Review of Political Science*. 2016. №19(1). С. 249-265.
3. Peiffer-Smadja, N., Shapiro, J. N. Nongovernmental organizations and government-sponsored social audits in the fight against corruption. *The Journal of Politics*. 2019. №81(4). С. 1515-1529.
4. Treisman, D. What have we learned about the causes of corruption from ten years of cross-national empirical research? *Annual Review of Political Science*. 2007. №10, С. 211-244.
5. Sartori, G. Democracy and the rule of law. The European University Institute. 2005.
6. Horowitz, D. L. The German judiciary in the Third Reich. Yale University Press. 2010.
7. Helmke, G., Rosenbluth, F. Regimes and the rule of law: Winning and ruling governing coalitions and the functionality of law in Latin America. *Annual Review of Political Science*. 2009. №12. С. 281-304.
8. Elster, J. Deliberative democracy. Cambridge University Press. 2010.
9. Ginsburg, T., Simpser, A. The politics of delegating powers: A principal-agent theory of EU democracy. *European Union Politics*. 2009. №10(3). С. 91-411.
10. Uslaner, E. M. Where you stand depends on where your grandparents sat: The inheritability of generalized trust. *Public Opinion Quarterly*. (2008). №72(4). С. 725-740.
11. Rose-Ackerman, S. Trust, Honesty and Corruption: Reflection on the State-Building Process. *European Journal of Sociology*. 2001. №42(3). С. 526-570.
12. Cambourakis, G. French Anti-Corruption Legislation in 2016: Towards a More Hospitable Legal Environment for Whistleblowers? *Fighting Corruption in Eastern Europe and Central Asia: Anti-Corruption Reforms in Eastern Europe and Central Asia*. M. Levi et al. (Eds.): Edward Elgar Publishing. 2015. С. 123-148.
13. Hartmann, F., Chouvy, E. Transparency International and Corruption Perceptions Index: Flaws and Biases of the Index. *Current Sociology*. 2013. №61(3). С. 337-350.

Khomyk Kh.R. ANTI-CORRUPTION MEASURES AND THE RULE OF LAW: A COMPARATIVE STUDY OF GERMANY AND FRANCE

With the main purpose of offering a critical understanding of the challenges and opportunities of these two European countries, this scholarly article provides an in-depth analysis of anti-corruption measures and the rule of law in Germany and France. The study examines the historical context, methodological development, and contemporary relevance of combating corruption and promoting the rule of law in two highly influential Western democracies. The analysis of anti-corruption measures delves into the different anti-corruption strategies of Germany and France. It offers a comprehensive overview of legislative reforms, control mechanisms and institutional measures aimed at preventing and fighting corruption. Each country's unique socio-political context is illustrated through real-world examples. Throughout the chapter, the rule of law is examined as it pertains to the legal and judicial systems of Germany and France. Access to justice, judicial independence, and legal accountability are all key indicators of the rule of law. This article is based on a comparative analysis that compares the experience of Germany and France. It scrutinizes both countries' efforts to maintain a balance between anti-corruption measures and the rule of law. Through systematic comparisons, research reveals commonalities and differences, ultimately offering valuable insights into best practices and policy implications. It explores the role of international cooperation in solving these problems by describing the challenges and opportunities relating to corruption and the rule of law in the current environment, and the impact of global events such as technological progress on them.

Key words: separation of powers, system of deterrence and countermeasures, state, government, rule of law, corruption, anti-corruption measures.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

УДК 351:354.1:327.8

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.5/16>

Бондар В.Т.

ПЗВО «Київський міжнародний університет»

ФАКТОР ПЕРСПЕКТИВИ США ТА ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ: УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Статтю присвячено дослідженню практики вироблення владою США державних підходів з протидії дезінформації через призму концепції фактора перспективи країни у гібридній війні, яка стала об'єктом інформаційно-психологічного впливу з боку країни-агресорки та пов'язаних з нею зовнішніх акторів. Предмет вивчення полягає у розгляді законодавчих ініціатив, експертних рекомендацій стосовно вдосконалення системи національної безпеки у напрямі посилення функціональної спроможності компонентів системи державного управління, впровадження інноваційних організаційно-адміністративних рішень, розширення інституційних механізмів формування державно-приватного партнерства з протидії дезінформації.

Метою є дослідження підходів влади по вдосконаленню механізмів державного управління системою національної безпеки США у контексті фактора перспективи цієї країни як об'єкта інформаційної складової гібридної війни. У праці виокремлено особливості модернізації системи державного управління Сполучених Штатів Америки заснуванням при одному із ключових федеральних стейкхолдерів – Національній розвідці – незалежних центрів з розподілом їх функціональних повноважень.

Зроблено висновки щодо підходів американських законодавчих органів у формуванні інституційного середовища по залученню незалежних і приватних суб'єктів та інститутів громадянського суспільства до опосередкованої партнерської взаємодії з державними ключовими стейкхолдерами сектора безпеки через безпосередню співпрацю з центрами консультативно-дорадчого спрямування при федеральному відомстві. Відображено перспективи подальших наукових розвідок з предмета дослідження. В якому смислі позитивний досвід США може становити інтерес для вітчизняних стейкхолдерів сектора безпеки, регулювання інформаційного і медійного простору: розвитку двосторонніх американо-українських зв'язків; гарантуванні стабільності системи національної безпеки України, у тому числі з урахуванням фактора перспективи обох країн як об'єкта інформаційної складової гібридної війни.

Ключові слова: державне управління, фактор перспективи, інформаційно-психологічний вплив, протидія дезінформації, система національної безпеки.

Постановка проблеми. На засіданні Національного прес-клубу в м. Вашингтон (вересень 2023 р.), Нобелівська лауреатка Марія Ресса зазначила, що до кінця 2024 року стане зрозумілим майбутнє демократії: «чи виживе вона, чи помре», а в центрі цього – «боротьба за правду». «Не матимемо цілісності фактів, не матимемо цілісності виборів [1]». Причиною, на думку філіппінської журналістки-розслідувачки, є використання зовнішніми акторами в цифровому і медіа просторі досягнень у галузі інформаційних технологій, штучного інтелекту з деструктивною

метою. Звідси – розгортання світової тенденції інтенсифікації інформаційного й психологічного тиску на публічний простір, державне регулювання медіа та інформаційного середовища, медіаграмотність населення.

Правозахисною організацією Фрідом Хаус у документі під назвою «Свобода у світі – 2023. Відзначаючи 50 років у боротьбі за демократію» (2023 р.) наголошується, «що «рівень свободи у глобальному вимірі знижується упродовж 17 років поспіль [2]». Це віддзеркалює наслідки транзиту країн до шостого технологічного укладу,

виникнення перед людством викликів, пов'язаних з протидією дезінформації. Використанням значною мірою авторитарними режимами соціальних комунікацій та інформаційних засобів для маніпулювання громадською думкою і підриву довіри до державних інституцій, застосуванням маніпулятивних PR-технологій, втручанням у виборчі кампанії.

У 2020 році чисельність країн, проти яких застосовувалися інформаційні засоби зі шкідливим контентом зросла до 81-ї у порівнянні з 70-ю у попередньому періоді, за переважаючої ролі РФ, КНР, Ірану [3]. Важливості загрозам напередодні виборчої кампанії-2024 в США додають висновки експертів Міністерства національної безпеки, позиціонуючи цілеспрямованість акторів походженням із цих трьох країн як джерело інформаційно-психологічного впливу, створенням порівняно дешевого синтетичного текстового, візуального й аудіо контенту високої якості [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження протидії дезінформації набуло першості у працях вітчизняних науковців О. Бодрука, М. Вавринчука, С. Горбатюка, В. Горбуліна, Р. Марутян, М. Орел, Г. Ситника та інших. Серед іноземних – відзначаємо Д. Бочковського, С. Бредшоу, А. Глапак, Ф. Говарда, Дж. Онга, П. Стоктона, С. Франк й ін. Разом з аналітичними оглядами дослідницьких зарубіжних інституцій, це сформувало наукове підґрунтя для аналізу вдосконалення механізмів державного управління щодо гарантування стійкості системи національної безпеки США в умовах сучасних зовнішніх інформаційних загроз.

У звіті корпорації Майкрософт «Загрози в цифровій сфері походженням зі Східної Азії зростають за масштабністю та ефективністю» (2023 р.) зокрема йдеться, що співробітники китайських спеціальних служб усе частіше застосовують генеративний штучний інтелект у заходах впливу. До прикладу, з березня 2023 року експертами зафіксовано використання прокитайськими акторами, що асоціюються зі спеціальними службами КНР, генерованого візуального контенту в американських соціальних медіа для надання повідомленням більшої достовірності. За сутністю, інформаційно-психологічні акції упродовж місяця фокусувалися на темах першочергового значення для американського суспільства: збройне насильство, приниження місцевих політичних діячів і державної символіки США [5].

Узагальнення аналізу прокремлівської кампанії дезінформації під час виборів президента

США 2016 року в останніх дослідженнях, серед основних висновків знаходимо. На переконання С. Франк, на той період часу американська влада, *по-перше*, була неготовою протидіяти дезінформації; *по-друге*, спроможність російських акторів здійснювати інформаційно-психологічний вплив на американське громадянське суспільство із застосуванням інформаційних засобів – достатньо висока [6]. Відзначаємо припущення П. Стоктона стосовно використання в 2024 році росією та КНР тактики, апробованої владою РФ 2014 року в тимчасово окупованому Криму. За якої державні інституції України було від'єднано від каналів комунікації з населенням півострова, а етер заповнено російськими контрольованими телевізійними станціями для розповсюдження у регіоні дезінформації про природу і масштаби військового нападу. Аналогічно, на думку експерта, висока імовірність загрози дестабілізації системи комунікацій президента США з суспільством й одночасним розгортання через онлайн платформи акторами, підконтрольними росії або Китаю, шкідливого континенту для насичення інформаційного та медійного вакууму, що утворюватиметься [7]. Виходячи з цього, на нашу думку, якщо до 2016 року фактор перспективи США відображав їх статус як спостерігача – з початком військової агресії РФ проти України у 2014 році, то за перетворенням політичного устрою і публічного простору заокеанської країни на ціль деструктивного інформаційного впливу країни-агресорки, послідувала трансформація Сполучених Штатів Америки на об'єкт інформаційної складової гібридної війни.

Враховуючи роль США як стратегічного партнера і союзника України, для вітчизняної сфери державного управління потреба в ознайомленні з процесами вдосконалення американською владою системи державного управління, зміцнення спроможності ключових стейкхолдерів сектора безпеки з протидії зовнішнім загрозам.

Мета статті – дослідити підходи влади по вдосконаленню механізмів державного управління системою національної безпеки США у контексті фактора перспективи цієї країни як об'єкта інформаційної складової гібридної війни.

Виклад основного матеріалу. За концептуального підходу, автори монографії «Світова гібридна війна: український фронт» (2017 р.) підкреслюють значення фактора перспективи для влади країни, інституційні основи якої стали предметом інформаційного тиску агресора – чинника, що перетво-

рює її зі спостерігача конфлікту на його повноцінного учасника як об'єкта гібридного нападу [8].

Отже, з точки зору об'єктності США, фактор перспективи спонукає владу до модернізації механізму системи державного управління. Як зауважує М. Матишак, першість за інноваційними підходами федерального уряду в оборонному плануванні, проведенні інформаційних операцій доповненням чи підсиленням Конгресом й Виконавчим офісом Президента США повноважень тих стейкхолдерів, які вже функціонують і спеціалізуються на протидії втручанню у вибори, деструктивним інформаційним засобам відносно системи демократичного управління. Насамперед, на думку фахівця, із найбільш придатних спеціалізованих структур, це оперативна група з протидії іноземному впливу у складі Міністерства національної безпеки разом з подібною за профілем – оперативною групою іноземного впливу у підпорядкуванні ФБР. До інших перспективних механізмів при плануванні, ним віднесено: координаційний міжвідомчий Центр глобального залучення при Державному департаменті США; програми Федерального агентства з надзвичайних ситуацій та Міністерства національної безпеки щодо протидії дезінформації під час надзвичайних подій [9]. Вважаємо, що розширення повноважень діючих спеціалізованих підрозділів у посиленні їх функціональної спроможності, модернізація механізмів державного управління активізацією федеральних програм, має інноваційну перспективу вдосконалення системи національної безпеки з урахуванням особливостей поведінки компонентів зовнішнього середовища.

Інші підходи вдосконалення системи національної безпеки, які, на наш погляд, слід виокремити в обговоренні, це розширення інституційної бази створенням вузькоспеціалізованих відомств. Відзначаємо заснування при Офісі Директора Національної розвідки США у 2021 році Центру протидії деструктивному іноземному впливу, який був перейменований 2022 року на Центр іноземного деструктивного впливу (Foreign Malign Influence Center) [10]. За задумом, Центр повинен стати *пріоритетною* установою в ієрархічній структурі сектора безпеки США по *оцінюванню розвідувальної інформації* на предмет виявлення ознак деструктивного впливу акторів іноземних держав з метою аналізу та інформування ключових профільних стейкхолдерів про таку активність, а також членів Конгресу і представників політичних кіл. Його діяльність під мотто: «Викриття обману на захист свободи».

Також нашої уваги заслуговують законодавчі ініціативи. До прикладу, у § 3369 «Спільні дії щодо виявлення та протидії іноземним операціям впливу» Розділі 50 «Війна та національна безпека» Кодексу США, Конгресом визнано проведення росією через її головне розвідувальне управління спільно з асоційованими організаціями, передусім «російським агентством інтернет-досліджень», інформаційної війни проти США й їх союзників і партнерів задля реалізації стратегічних інтересів рф. Враховуючи, що прокремлівські актори приховано використовують американські приватні онлайн платформи соціальних комунікацій, відповідно до Кодексу, як першочергове реагування державою визнається невідкладне застосування вимог відносно провайдерів – самостійно виявляти та сприяти видаленню супротивної сторони шляхом співпраці на постійній основі між собою, з незалежними організаціями, індивідуальними дослідниками. З метою нагляду, директору Національної розвідки США у координації з міністром оборони було доручено створити в червні 2021 року Центр з аналізу загроз і даних соціальних медіа (Social Media Data and Threat Analysis Center) [11] зі статусом незалежної, неприбуткової організації, фінансуванням за кошт грантів чи на контрактній основі. Передбачено механізм звітування про проведену роботу перед Конгресом, як одна із форм громадського контролю – періодична публікація звітів.

Наступний крок законодавця, це закріплення повноважень і сфери компетенції зазначеного вище Центру в окремому Законі Палати представників [12]. Виходячи з його положень, систематизуючи одинадцять головних завдань, до основних напрямів спеціалізації можна віднести, *по-перше*, ключову роль Центру по *координації взаємодії* між компаніями з надання послуг у соціальних мережах та третьою стороною з числа незалежних експертів, НУО, журналістів, федеральних дослідницьких й впроваджувальних центрів, академічних кіл, медіа, зарубіжних партнерів з метою проведення спільного аналізу даних соціальних медіа, іноземних акцій впливу, хакерських атак, витоку інформації, інших протизаконних дій, джерел фінансування.

По-друге, повноваження з розробки та оприлюднення: порядку обміну інформацією між державними інституціями, представниками приватного і громадського сектору; критеріїв й стандартів кваліфікації приватних суб'єктів, індивідуальних дослідників для визначення можливості

залучення до взаємодії з Центром тих суб'єктів, які відповідають встановленим вимогам; етичних стандартів для розслідування діяльності іноземних акторів що становлять загрозу, з подальшим використанням результатів за гарантування нерозголошення особистих даних користувачів соціальних мереж та інформаційних масивів онлайн і медіа операторів; порядку проведення технічного й операційного контролю, аналізу договірної бази задля уникнення зловживання при поводженні з даними включаючи аудиторські перевірки, огляд апаратних чи програмних засобів або обладнання; критеріїв та умов, відповідно до яких Центр може передавати інформацію стейкхолдерам сектора безпеки з даними на предмет загроз відносно системи національної безпеки чи порушень чинного законодавства внаслідок діяльності зовнішніх акторів з використанням соціальних мереж; стандартів даних з метою гармонізації на федеральному рівні технічних умов поводження з інформацією.

По-третє, проведення ідентифікації спільно з компаніями-провайдером даних і метаданих, які містять ознаки загроз походженням від мережі іноземних акторів, що використовують дану платформу для надання доступу державним інституціям по дослідженню їх активності та аналізу.

По-четверте, право на формування архіву зведених даних про іноземний вплив і кампанії дезінформації для вироблення спільних підходів щодо сутності загроз, сприяння експертизі за дотримання вимог конфіденційності.

Таким чином, перебіг президентських кампаній 2016 та 2020 років, спроби захоплення Конгресу й пов'язані з цим загрози стабільності системи національної безпеки, змушують владу США, поряд з необхідністю розширення компетенції діючих державних інституцій, також активізувати рівною мірою і суб'єкт-суб'єкту взаємодію у площині «державні інституції – громадянське суспільство». Імплементувати підходи з передбачення додаткових інституційних механізмів, інноваційних організаційно-адміністративних рішень. Впроваджувати на законодавчому й виконавчому рівні узгоджену політику раціонального залучення інститутів громадянського суспільства, приватних та незалежних суб'єктів інформаційного і медіа середовища до партнерства з державою.

Висновки. Виходячи із обговореного, можна узагальнити результати дослідження.

Відзначаємо цілеспрямовану політику американської влади зі створення незалежного ек-

пертно-аналітичного середовища поєднанням компонентів системи державного управління з елементами громадянського суспільства для вироблення спільних підходів регулювання інформаційного і медіа простору з метою спільної та узгодженої протидії деструктивному інформаційно-психологічному впливу зовнішніх акторів.

Серед інноваційних підходів – передбачення організаційно-адміністративних рішень задля посилення функціональної спроможності суб'єктів системи державного управління при плануванні і реалізації політики з протидії дезінформації, активізації державних програм, стимулювання діяльності профільних оперативних груп різних федеральних відомств.

У зміцненні системи державного управління виокремлюємо створення при Національній розвідці двох незалежних центрів консультативно-дорадчого спрямування, наділених функціональними повноваженнями різнопланової дії з: оцінювання розвідувальної інформації на предмет ознак деструктивного впливу від кампаній дезінформації; координації між ключовими стейкхолдерами сектора безпеки та інститутами громадянського суспільства.

Послідовним можна охарактеризувати реагування американського законодавця по вдосконаленню інституційного середовища, визнанню одним із головних об'єктів інформаційно-психологічних загроз в інформаційному і медіа просторі цілеспрямованої дії зовнішніх акторів, пов'язаних з РФ, КНР, Іраном.

Перспективні подальші теоретичні дослідження й ознайомлення з реагуванням США на зовнішні інформаційні загрози як країни-об'єкта російської агресії. Можливий практичний досвід Сполучених Штатів Америки з вдосконалення інституційного середовища, впровадження інноваційних організаційно-адміністративних рішень для вітчизняних стейкхолдерів сектора безпеки у напрямі вдосконалення системи національної безпеки України.

Не виключаємо контекст двосторонніх відносин – адже США та Україна як країни-об'єкти інформаційної складової гібридної війни – в смислі модернізації двосторонніх механізмів взаємодії на основі застосування симетричних заходів, синхронізації впровадження інноваційних організаційно-адміністративних рішень. Формування рамок євроатлантичної інтеграції між профільними відомствами зазначених країн, а також інших союзників.

Список літератури:

1. World Faces «Tech-Enabled Armageddon», Maria Ressa Says. September 05, 2023. URL : https://www.voanews.com/a/world-faces-tech-enabled-armageddon-maria-ressa-says-7256196.html?utm_source=substack&utm_medium=email.
2. Freedom in the World. Marking 50 Years in the Struggle for Democracy. *Freedom House*. March 2023. URL : https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-03/FIW_World_2023_DigitalPDF.pdf.
3. Bradshaw S., Bailey H., Howard, P. (February 22, 2021). Industrialized Disinformation. Global Inventory of Organized Social Media Manipulation. Oxford Internet Institute, University of Oxford. URL : <https://demtech.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/12/2021/01/CyberTroop-Report-2020-v.2.pdf>.
4. Homeland Threat Assessment 2024. *Office of Intelligence and Analysis. Homeland Security*. 23-333-IA. URL : <https://cyberscoop.com/wp-content/uploads/sites/3/2023/09/2024HTA.pdf>.
5. Digital threats from East Asia increase in breadth and effectiveness. *Microsoft Threat Intelligence*. September 2023. URL : <https://query.prod.cms.rt.microsoft.com/cms/api/am/binary/RW1aFyW>.
6. François C. Actors, Behaviors, Content: A Disinformation ABC. Highlighting Three Vectors of Viral Deception to Guide Industry & Regulatory Responses. *Transatlantic Working Group*. Philadelphia, USA; Amsterdam, the Kingdom of the Netherlands. 2019. 12 pp.
7. Stockton Paul. Defeating coercive information operations in future crises. National Security perspective. *John Hopkins Applied Physics Laboratory (NSAD-R-21-002)*, 2021. URL : <https://www.jhuapl.edu/sites/default/files/2022-12/DefeatingCoerciveIOs.pdf>.
8. Світова гібридна війна: український фронт : моногр. / за заг. ред. В.П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. 496 с.
9. Matishak Martin. Intelligence Community Creating Hub to Gird against Foreign Influence. *Politico*, April 26, 2021. URL : <https://www.politico.com/news/2021/04/26/intelligence-community-hub-foreign-influence-484604>.
10. The Intelligence Community's Foreign Malign Influence Center (FMIC). *Congressional Research Service in Focus (IFI 2470)*, August 09, 2023. URL : <https://sgp.fas.org/crs/intel/IF12470.pdf>.
11. 50 U.S. Code § 3369 – Cooperative actions to detect and counter foreign influence operations. *Legal Information Institute. Cornell Law School*. URL : <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2021-title50/pdf/USCODE-2021-title50-chap44-sec3001.pdf>.
12. A Bill. To make certain modifications relating to the Social Media Data and Threat Analysis Center. *H.R. 8409. In the House of Representatives*. July 18, 2022. URL : <https://www.govinfo.gov/content/pkg/BILLS-117hr8409ih/pdf/BILLS-117hr8409ih.pdf>.

Bondar V.T. U.S.A. PERSPECTIVE FACTOR AND COUNTERING DISINFORMATION: IMPROVEMENT OF THE NATIONAL SECURITY SYSTEM

The article is devoted to the study of the practice of development by the U.S.A. government of State approaches to counter disinformation through the prism of the concept of the factor of the country's perspective in hybrid war, which has become the object of informational and psychological influence on the part of the aggressor country and external actors associated with it. The subject of the study is the consideration of legislative initiatives, expert recommendations regarding the improvement of the national security system towards strengthening the functional capacity of the components of the public administration system, the implementation of innovative organizational and administrative solutions, the expansion of institutional mechanisms for the formation of public-private partnerships to counter disinformation.

The goal is to study the government's approaches to improving the public management mechanisms of the U.S.A. national security system in the context of the perspective factor of this country as an object of the informational component of the hybrid war. The work highlights the peculiarities of the modernization of the public administration system of the United States of America by the establishment of independent centers with the sharing of their functional power under one of the key federal stakeholders - the National Intelligence Service.

Conclusions are made regarding the approaches of the American legislative bodies in forming an institutional environment for the involvement of independent and private subjects and institutions of civil society in indirect partnership interaction with the State key stakeholders of the security sector through direct cooperation with the centers of consultative and advisory direction under the federal agency. The prospects of further scientific research on the subject are reflected. In what sense can the positive experience of the U.S.A. be of interest to domestic stakeholders of the security sector; regulation of the information and media arena: the development of bilateral American-Ukrainian relations; guaranteeing the stability of the national security system of Ukraine, taking into account the perspective factor of both countries as the object of the informational component of the hybrid war.

Key words: public administration, perspective factor, informational and psychological impact, countering disinformation, national security system.

Євтушенко А.С.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СЕКТОРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті комплексно досліджено та висвітлено основоположні засади протидії корупції у секторі публічного управління.

Автором зроблено висновок, що на сучасному етапі корупція набула масштабів цілого соціального явища, яке розкладає систему державного та муніципального управління. Проникнення корупції в усі сфери державного та муніципального управління виступає основною з причин, що гальмують роботу системи державної та муніципальної служби в Україні. Корупція не тільки наражає на ризик суверенітет та безпеку держави, вона підриває самі підвалини людської цивілізації, порушує нормальний розвиток усіх сфер життя людей, знижує їх моральність та матеріальний добробут. Корупція у сфері державного та муніципального управління виступає найнебезпечнішим видом корупції, що підриває авторитет органів влади в очах всього населення. Будь-які зміни, що відбуваються в державі та суспільстві, не можуть давати швидких результатів, відповідно, для вирішення проблеми протидії корупції в системі державного та муніципального управління в майбутньому необхідне оперативне вжиття заходів щодо вдосконалення державної антикорупційної політики. Боротьба з корупцією є багатовимірним явищем, що включає політичні, правові, економічні та соціокультурні аспекти. Вирішення державних стратегічних антикорупційних завдань зумовлює необхідний рівень забезпечення національної безпеки країни, а також створення умов для захисту конституційних прав громадян. У системі державного та муніципального управління необхідність викорінення корупції виходить на перший план, оскільки корупційні порушення знаходять своє відображення у всіх сферах діяльності державних та муніципальних службовців та органів влади.

Доведено, що для ефективної протидії корупції у системі державного та муніципального управління необхідне постійне проведення комплексу заходів юридичного, соціально-економічного, виховного характеру. Антикорупційна боротьба потребує системної стратегії та комплексного підходу, що включають систему взаємопов'язаних механізмів та сукупність нормативних правових підстав, що впливають на всі сфери суспільного життя. Першорядними повинні виступати механізми, що включають систему адміністративно-правових заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією на державній і муніципальній службі, оскільки корупція більшою мірою пов'язана з отриманням вигоди саме за рахунок спекуляції своїм посадовим становищем чиновниками, які мають, в силу своїх повноважень, можливість розпоряджатися адміністративними та фінансовими ресурсами.

Ключові слова: управління, публічне управління, державне управління, корупція, корупційні ризики, корупційні правопорушення.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що корупція створює реальну загрозу національній безпеці країни, завдає шкоди стабільності та безпеці суспільства, підриває принципи доброго державного та муніципального управління, загрожує стабільності державних інституцій. Корупція є системною проблемою, її існування заперечує та перешкоджає прозорості державного управління та функціонуванню органів місцевого самоврядування, передбачуваності інвестиційного клімату та економічного розвитку, що призводить до неминучих економічних та соціальних втрат та

визначає необхідність вжиття заходів, спрямованих на протидію корупції в системі державного та муніципального управління. Проблема дослідження полягає в тому, що існуючі в даний час механізми протидії корупції у системі державного та муніципального управління розроблені не повною мірою, вимагають свого вдосконалення та доповнення, що лише додатково свідчить про актуальність обраного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-прикладні аспекти дослідження сутності корупції та її вплив на всі сфери дер-

жавно-суспільного життя, зокрема й на відносини публічного управління були предметом численних досліджень під егідою таких вчених як Л.І. Аркуша, В.С. Лукомський, Є.В. Невмержицький, О.В. Терещук, С.А. Шалгунова, натомість фундаментальними дослідженнями слід вважати наукові праці М.І. Мельника, Ю.В. Бауліна, І.М. Даньшина, В.В. Сташиса, М.І. Хавронюка тощо. Незважаючи на велику кількість публікацій окремі питання ще перебувають на етапі дослідження.

Метою статті є наукове обґрунтування та дослідження основоположних засад протидії корупції у секторі публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Усі громадяни потребують якісного надання послуг з боку державного сектору: від електрики, транспорту, поліції та безпеки до лікарень та шкіл. Державний сектор надає комунальні послуги, керує національними ресурсами, регулює приватний сектор, збирає податки, розподіляє пенсії та інші виплати. Проте ефективне надання послуг та грамотне фінансове управління залежать від установ, які дотримуються принципів сумлінності, прозорості та підзвітності, широкої участі та оперативності реагування [1, с. 206].

Корупція є складним соціально-політичним і правовим феноменом, що супроводжує державу протягом практично всього її розвитку. Етимологічно її не випадково визначають, як «руйнування», «розкладання», «зіпсованість», що вказує на сутність цього феномену [2, с. 57]. Корупція є однією з серйозних перешкод для ефективного розвитку держави та становить величезну соціальну загрозу. Залишившись поза увагою, культура державного та муніципального управління деградує, менше ресурсів прямує на життєво важливі послуги, такі як охорона здоров'я та освіта, економічний розвиток країни стримується. В той же час, корупція становить значну загрозу для національної безпеки країни через її негативний вплив та руйнівний характер на соціальне середовище, економічний розвиток та міжнародний імідж. Усі форми корупційної діяльності, особливо зловживання владою в особистих чи групових інтересах, порушують нормальне функціонування держави, ефективність її перерозподільчих механізмів, погіршують якість державних послуг, порушують принципи соціальної справедливості та обмежують права громадян. Високий рівень суспільної терпимості до корупції сприяє її поширенню на всіх рівнях управління [3, с. 44].

На законодавчому рівні поняття корупції визначено як зловживання службовим становищем, дачу хабара, отримання хабара, зловживання повноваженнями, комерційний підкуп або інше незаконне використання фізичною особою свого посадового становища всупереч інтересам суспільства і держави з метою отримання вигоди у вигляді грошей, цінностей, іншого майна чи послуг майнового характеру, інших майнових прав для себе або для третіх осіб або незаконне надання такої вигоди зазначеній особі іншими фізичними особами, а також скоєння зазначених діянь від імені чи інтереси юридичної особи.

Корупція призводить до крадіжки, розтрати та нецільового використання обмежених ресурсів, підриває інститути управління, призводить до зростання напруженості у суспільстві. Корупція підриває довіру до демократії в частині її здатності забезпечувати оптимальну модель функціонування суспільства, сприяє криміналізації навколишнього середовища в країні, тим самим підвищуючи рівень злочинності, зміцнює позиції «тіньової» економіки, демотивує державне та муніципальне управління в спробах ефективно працювати на благо соціального процвітання суспільства [4, с. 56]. Серед основних причин існування корупції у системі державного та муніципального управління можна виділити такі: низька ефективність та надійність впровадження систем контролю за виконанням запобіжних заходів та попередження корупції (низький розмір санкцій та відсутність відчутних наслідків, що робить ризик корупційних порушень прийнятним); складні процедури реєстрації та ліцензування у різних галузях управління; поганий відбір, недостатня кваліфікація та підготовка державних та муніципальних службовців, нечіткі правила про кар'єрне зростання тощо.

Можна виділити низку проблем, що існують у сфері протидії корупції на державній та муніципальній службі: можливість приховування корупційного злочину державними та муніципальними службовцями, які безпосередньо беруть участь у діяльності по боротьбі з корупцією, яка з'являється у них у зв'язку з їхнім службовим становищем, знанням різних «лазівок» для непоміченого отримання хабарів та інших нематеріальних послуг, за виконання своїх посадових обов'язків, а також наявність можливості уникнути покарання за скоєне протиправне діяння; відсутність ініціативи з боку громадян та інститутів громадянського суспільства у боротьбі з корупцією серед державних та муніципальних службовців та органів влади [5, с. 531].

Як проблема протидії корупції в системі державного та муніципального управління можна виділити ще один факт: органи влади найчастіше самі опираються будь-якому втручанню інститутів громадянського суспільства та громадян у процес прийняття рішень на державному рівні та рівні відповідної адміністративно-територіальної одиниці, що говорить про те, що відкритість органів влади – це лише формально закріплений принцип, який на практиці дотримується досить рідко. Корупційна складова управління найчастіше пов'язана із здійсненням державних закупівель. Традиційні схеми корупційних порушень пов'язані з маніпулюванням критеріями оцінки заявників у межах державних закупівель, монополізацією певних видів діяльності обмеженою кількістю компаній, ротацією підрядників, конфліктом інтересів при складанні оцінної комісії.

Відтак, корупція у системі державного та муніципального управління сприяє: руйнівному впливу на державну систему та демократичні засади функціонування суспільства. Корупція деформує основні засади функціонування правової держави (верховенство закону, незворотність покарання за скоєний злочин тощо), а також механізми їхньої реалізації і як наслідок виникає середовище, відтворення якого у довгостроковій перспективі постійно завдає шкоди потенціалу суспільства функціонувати та розвиватися відповідно до моральних цінностей та норм, що становлять основу прогресу, досягнутого розвиненими демократіями. Корупція підриває довіру громадян до інститутів влади у їх здатності гарантувати громадянам основні права та свободи (рівність перед законом, рівні умови для ведення бізнесу, право на захист тощо), зменшенню престижу країни перед міжнародними інститутами [6, с. 80].

Корупція завдає значної шкоди національній безпеці країни; втрати національного суверенітету. З точки зору національної безпеки суттєвим є той факт, що своєю корупційною поведінкою державні та муніципальні службовці створюють вразливе соціальне середовище, яке є сприятливою основою для створення позицій, на які впливають іноземні служби, економічні та інші суб'єкти, за допомогою яких можна впливати на процес прийняття управлінських політичних рішень, важливих для країни, у напрямі, що не відповідає її національним інтересам, а отже, проведення економічно необґрунтованих диспозитивних угод із муніципальною власністю; використання контрольних чи дозвільних органів у особистих інтересах, включаючи видачу дозволів на будівництво,

зміну статусу сільськогосподарських земель та координацію проектів. Учасники корупційних відносин зазвичай перебувають на нижчому рівні в офіційній ієрархії, і вони можуть діяти за власною ініціативою за співпраці чи волі вищих осіб. Необґрунтована затримка, коли справа доходить до ухвалення рішення про видачу дозволу, зазвичай є ознакою прохання про хабар; криміналізації доквілля країни, що сприяє зростанню рівня злочинності [7, с. 3].

На сьогоднішній день існує і застосовується ціла низка базових заходів протидії корупції, які слід розділити на зовнішні та суб'єктивні (внутрішні) превентивні заходи, а також зовнішні мотиваційні заходи для усунення корупції у системі державного та муніципального управління. До зовнішніх превентивних заходів належать: вдосконалення антикорупційного законодавства; підвищення ефективності правоохоронних органів; оптимізація системи покарання для припинення злочинів і мінімізації збитків; посилення контролю за прийняттям управлінських рішень і державною власністю. До суб'єктивних превентивних заходів відносяться: жорсткий кадровий добір кандидатів на державну службу; розробка морально-етичних установок до поведінки державних та муніципальних службовців; вдосконалення матеріального забезпечення державних службовців, з нівелюванням негативних життєвих обставин за принципом «чим більша відповідальність, тим вищий матеріальний зміст» [8, с. 71]. Зовнішні мотиваційні заходи передбачають: зниження спокуси зловживання державними та муніципальними службовцями за допомогою поділу прав з управління (ухвалення рішень) та виконанням на практиці; встановлення суспільно-політичного контролю за діями державної та муніципальної служби за аналогією; встановлення суспільно-політичного контролю за доходами державних та муніципальних службовців. Таким чином, окреслені заходи визначають різні механізми (інструменти) протидії корупції у системі державної та муніципальної служби в Україні: правові, морально-етичні, соціальні, економічні тощо. В даний час необхідна розробка та реалізація ефективних та дієвих антикорупційних заходів, спрямованих на протидію корупції у системі державного та муніципального управління. Боротьба з корупцією потребує рішучих зусиль щодо подолання корисливих інтересів у системі державної та муніципальної служби.

З метою протидії корупції у системі державного та муніципального управління пропону-

ється реалізувати такі заходи: провести подальше реформування державної і муніципальної служби та вдосконалити систему та структуру органів влади, оптимізувати та конкретизувати їх повноваження; провести інформаційно-роз'яснювальну роботу з населенням, спрямовану на донесення до суспільства ідеї про неприпустимість корупції та необхідність повідомляти про неї за будь-яких обставин; стимулювати участь громадськості у боротьбі з корупцією та взаємодію правоохоронних органів та громадянського суспільства; підвищити якість надання державних та муніципальних послуг, спростити бюрократичні процедури; запровадити антикорупційні програми у діяльність органів влади; підвищити стандарти сумлінності посадових осіб; розробити нову антикорупційну стратегію на основі аналізу результатів оцінки рівня корупції у нашій державі; розвивати правові механізми протидії корупції у системі державного та муніципального управління.

Ефективна протидія корупції може бути досягнута за рахунок реалізації комплексних заходів, спрямованих на зміцнення системи управління, регулювання закупівель, зростання адміністративного потенціалу, розвиток правових механізмів. Крім того, підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування має проводитись за рахунок залучення громадян у процес досягнення цілей місцевого самоврядування. Повинні бути створені стійкі настанови та активна громадянська позиція у суспільстві для зниження толерантності до корупції за рахунок використання можливостей освітньої політики та інформаційних кампаній.

Правові методи боротьби з корупцією мають розпочинатися з удосконалення законодавства. Законодавче забезпечення боротьби з корупцією є однією з найважливіших умов успішної боротьби з цим явищем. У зв'язку з цим на законодавчому рівні необхідно проводити постійний пошук балансу правового регулювання найефективніших заходів боротьби з цією корозією суспільних, державних та управлінських відносин. Розвинена багаторівнева, багатовимірна та систематизована нормативна база може гарантувати основні шляхи боротьби з корупцією, тому для забезпечення належного функціонування антикорупційної системи необхідно усунути недоліки законодавства у сфері, що розглядається, і покращити взаємодію всіх суб'єктів даної системи.

Висновки. Таким чином, на підставі всього вищевикладеного можна зробити висновок, що на сучасному етапі корупція набула масштабів

цілого соціального явища, яке розкладає систему державного та муніципального управління. Проникнення корупції в усі сфери державного та муніципального управління виступає основною з причин, що гальмують роботу системи державної та муніципальної служби в Україні. Корупція не тільки наражає на ризик суверенітет та безпеку держави, вона підриває самі підвалини людської цивілізації, порушує нормальний розвиток усіх сфер життя людей, знижує їх моральність та матеріальний добробут. Корупція у сфері державного та муніципального управління виступає найнебезпечнішим видом корупції, що підриває авторитет органів влади в очах всього населення. Будь-які зміни, що відбуваються в державі та суспільстві, не можуть давати швидких результатів, відповідно, для вирішення проблеми протидії корупції в системі державного та муніципального управління в майбутньому необхідне оперативне вжиття заходів щодо вдосконалення державної антикорупційної політики. Боротьба з корупцією є багатовимірним явищем, що включає політичні, правові, економічні та соціокультурні аспекти. Вирішення державних стратегічних антикорупційних завдань зумовлює необхідний рівень забезпечення національної безпеки країни, а також створення умов для захисту конституційних прав громадян. У системі державного та муніципального управління необхідність викорінення корупції виходить на перший план, оскільки корупційні порушення знаходять своє відображення у всіх сферах діяльності державних та муніципальних службовців та органів влади.

Для підвищення ефективності протидії корупції в системі державної та муніципальної служби в ході дослідження було запропоновано цілий комплекс заходів, серед яких: реформування державної та муніципальної служби, удосконалення системи та структури органів влади, оптимізація та конкретизація їх повноважень, проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з населенням неприпустимість корупції, стимулювання участі громадськості у боротьбі з корупцією та взаємодії правоохоронних органів та громадянського суспільства, підвищення якості надання державних та муніципальних послуг, спрощення бюрократичних процедур, впровадження антикорупційних програм у діяльність органів влади. Також було запропоновано підвищити стандарти сумлінності посадових осіб, розробити нову антикорупційну стратегію, а також розвивати правові механізми протидії корупції у системі держав-

ного та муніципального управління. Реалізація запропонованих заходів дозволить протидіяти корупції у системі державного та муніципального управління. Оперативне та комплексне внесення змін до державної політики, спрямовану на протидію корупції в державному та муніципальному управлінні, у свідомість та світогляд громадян, самих державних та муніципальних службовців,

дозволить досягти позитивних результатів у цій сфері вже у найближчій перспективі. Необхідно підкреслити, що лише комплексні, консолідовані дії органів влади та всього суспільства загалом можуть призвести до успіху в роботі, спрямованій на всебітне зміцнення правопорядку та боротьбу з корупцією у системі державного та муніципального управління.

Список літератури:

1. Булло О. MONEYLAND. Groshograj: чому злочини та шахраї керують світом і як це змінити. Харків : Віват, 2020. 432 с.
2. Гошовська В.А. Політична корупція як об'єкт наукового дослідження. Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2018. № 2(62). С. 4–11.
3. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ : Атіка, 2001. 304 с.
4. Омельченко С.О. Корупція з точки зору різних культур світу. *Підприємництво, господарство і право*. 2000. № 3. С. 54–57.
5. Михненко А. М., Руснак О.В., Мудров А.М. Запобігання та протидія корупції: навчальний посібник. Київ : ДННУ «Акад. фін. управління», 2013. 666 с.
6. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія. Київ : Юридична думка, 2004. 400 с.
7. Ревак І. О. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 220 с.
8. Фоміна М. В., Приходько В. В., Каптуренко В. В. Корупція і тіньова економіка: політекономічний аспект : монографія. Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. 333 с.

Yevtushenko A.S. BASIC PRINCIPLES OF ANTI-CORRUPTION IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SECTOR

The article comprehensively researches and highlights the basic principles of combating corruption in the public administration sector.

The author concluded that at the current stage, corruption has acquired the scale of a whole social phenomenon, which destroys the system of state and municipal administration. The penetration of corruption into all spheres of state and municipal administration is the main reason that slows down the work of the state and municipal service system in Ukraine. Corruption not only puts the sovereignty and security of the state at risk, but it also undermines the very foundations of human civilization, disrupts the normal development of all spheres of people's lives, and lowers their morality and material well-being. Corruption in the sphere of state and municipal administration is the most dangerous type of corruption, which undermines the authority of authorities in the eyes of the entire population. Any changes taking place in the state and society cannot give quick results, accordingly, to solve the problem of combating corruption in the system of state and municipal administration in the future, it is necessary to take prompt measures to improve the state anti-corruption policy. The fight against corruption is a multidimensional phenomenon that includes political, legal, economic, and socio-cultural aspects. Solving the state's strategic anti-corruption tasks determines the necessary level of ensuring the country's national security, as well as creating conditions for the protection of the constitutional rights of citizens. In the system of state and municipal administration, the need to eradicate corruption comes to the fore, as corruption violations are reflected in all spheres of activity of state and municipal employees and authorities.

It has been proven that for effective countermeasures against corruption in the system of state and municipal administration, it is necessary to constantly carry out a complex of measures of a legal, socio-economic, and educational nature. The anti-corruption fight requires a systemic strategy and a comprehensive approach, including a system of interconnected mechanisms and a set of regulatory legal bases affecting all spheres of public life. Mechanisms that include a system of administrative and legal measures aimed at fighting corruption in the state and municipal service should be of primary importance, since corruption is to a greater extent connected with obtaining benefits precisely at the expense of speculation in their position by officials who, by virtue of their powers, the ability to dispose of administrative and financial resources.

Key words: management, public administration, state administration, corruption, corruption risks, corruption offenses.

Відомості про авторів

Бондар В.Т. – доктор філософії, доцент кафедри економіки, підприємництва, менеджменту економічного факультету ПЗВО «Київський міжнародний університет»

Волошка Є.М. – аспірант кафедри публічного управління та права КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради

Габуда А.С. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права та публічного управління ЗВО «Університет Короля Данила»

Грабар Л.Ю. – аспірантка кафедри публічної політики Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Добрянська Н.В. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач аспірантури та докторантури Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

Євтушенко А.С. – аспірант кафедри публічної політики Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Коцупал Д.В. – аспірант кафедри публічного управління та економіки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

Красников Є.В. – кандидат наук з державного управління, заступник начальника 155 військового представництва Міністерства оборони України

Максимова А.Я. – кандидат наук з державного управління, викладач кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Матвейчук Л.О. – доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Огерук І.С. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права та публічного управління ЗВО «Університет Короля Данила»

Пантілеєнко К.С. – здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії, викладачка кафедри філології Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Польовий П.В. – доктор філософії в галузі знань «Публічне управління та адміністрування», начальник відділу управління персоналом та нагород Чернівецької обласної військової адміністрації

Русенко Н.В. – аспірант Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

Трещов М.М. – доктор наук з державного управління, доцент, т.в.о. завідувача кафедри управління та адміністрування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Тюхтій М.П. – доктор економічних наук, академік Академії економічних наук України, завідувач кафедри державного регулювання та публічного управління в ІТ-сфері Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку

Харченко Т.О. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Сумського національного аграрного університету

Хомик Х.Р. – аспірант кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту державного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Цира О.В. – кандидат філософських наук, доцент кафедри державного регулювання та публічного управління в ІТ-сфері Державного університету інтелектуальних технологій і зв'язку

Чечотка В.Д. – аспірант кафедри публічного управління та економіки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

НОТАТКИ

Науковий журнал

**ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ТАВРІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

Серія: Публічне управління та адміністрування

Том 34 (73) № 5 2023

Коректура • *Н. Славогородська*

Комп'ютерна верстка • *А. Марєєва*

Адреса редакції:

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

м. Київ, вул. Джона Маккейна, 33

Електронна пошта: editor@pubadm.vernadskyjournals.in.ua

Сторінка журналу: www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 10,92. Ум.-друк. арк. 12,90. Зам. № 1123/738

Підписано до друку 24.11.2023. Наклад 150 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.